

*Nikšićko pozorište uspješno završilo sezonu 2015/2016

Bogastvo pozorišne, filmske i muzičke produkcije

*Gala koncert u čast državnih jubileja

Baletska oda Crnoj Gori

*Festivali:

„Lake fest“

Bedem fest „Vjeruj“

XXIX Festival „Barski ljetopis 2016“

XXX Festival Grad Theatre City Budva

„Kotorski festival pozorišta za djecu“

Za „Pozorište“ govore:

Jelica Mijanović

Ivan Milinković

Nedžad Mušović

Galina Jevgenijevna Čajkovska

Jovica Begojev

Prof.dr Zoran Koprivica

Tema apsurda

u filmovima Živka Nikolića

Predstavljamo:

Nacionalna ustanova

Dramski teatar Skoplje

Pozorište Slavija

U slavu umjetnosi i festivala

Festivali! Crnogorski, nikšićki, primorski... Od Rumije do Orjena. Ambijentalni susreti prirode, stvaralčke energije i ljepote koji „spašavaju svijet“... Jedni dižu jarbol u slavu i čast muzike... Drugi su multimedijalni, ali u njima, pak caruju lijepo pisana riječ i dramska umjetnost, koja joj na sceni udahnuje život. Bez obzira na njihovu profilaciju, zajednički imenitelj im je umjetnost! Crnogorski festivali su već odavno u službi Muza, boginja umjetnosti, poezije i nauke!... Listamo dnevnik njihovih izdanja, kao i onih događaja koji su između dva broja „Pozorišta“ obilježili crnogorsku i regionalnu kulturnu scenu.

Slavni grad Bar, koji se svojevremeno „pod najezdom gusara povukao u surove planinske litice“, skoro tri decenije domaćin je „Ljetopisa“. Barska kulturna prepoznatljivost ovog puta je u znaku obilježavanja milenijuma od smrti kneza Vladimira, kao i decenije obnove državne nezavisnosti. „Jubilej od smrti jedne velike, najpoznatije ljubavi na Balkanu, dukljanskog kneza Vladimira i bugarske princeze Kosare“, pored šezdesetak drugih naslova, obilježiće se premijernim pozorišnim projektom „Sveti i prokleti“. „Na Maloj sceni Starog Bara, gdje još lutaju duhovi gusara i njihovih potomaka, u šekspirovski postavljenoj priči, dramski umjetnici na scenu će iznijeti 7. avgusta „prošlost, gotovo nedirnutu i očuvanu u soli“.

Na duh Antike oslanja se i XXX Festival Grad Theatre City Budva. Misli Svetog Avgustina: „...a pored sebe prolaze, ne čudeći se...“ njegov su moto. Programi koji će trajati sve do 10. avgusta, u dramskom, književnom, likovnom i muzičkom segmentu, sadrže brojne naslove koji će biti izvedeni na trgovima i pjacetama Starog Grada, ali i na lokacijama van budvanskih drevnih zidina. Sva ta mjesta, Festival pretvara u scenu na otvorenom, na kojoj i posjetilac i slučajni prolaznik postaju učesnici umjetničkog čina.

... „nema ljepše ništa, od festivala pozorišta“ – poruka je Kotorškog festivala pozorišta za djecu, koji je simboličnim vraćanjem ključeva gradu, 12. jula, spustio zavjese na stotinu sedam programa. Kotorom, su prvih dvanaest dana jula „vladala djeca, koja su na njegovim ulicama, trgovima i portunima, prenosili smijeh i igru“. Oni su oživljavali „vjekovima stare zidine šaljivim instalacijama, razdraganom muzikom, kvalitetnim predstavama i vještim plesnim nastupima.

Energija mladosti ide u susret i muzičkim festivalima u Nikšiću: „Lake fest“ i Bedem fest „Vjeruj“. Na obali jezera Krupac, od 11. do 14. avgusta promovisaće se muzika i urbana kultura koja komunicira jezikom performansa. Na sličnom fonu je i predstojeći „Bedem fest“, koji će od 25. do 27. avgusta kroz programsku profilaciju u epicenatar postaviti muziku i bogatstvo njenih žanrova, vješto uklopljenih u jedinstvenu cjelinu.

Različiti muzički izrazi, posebno oni koji se oslanjaju na klasičnu, izvornu, ali i starogradsku muziku, dominirali su i nikšićkom kulturnom scenom u posljednja tri mjeseca. U Nikšiću su gostovali: Jelica Mijanović, svjetski poznata gitaristkinja, popularni sarajevski bend „Divanhana“, „Legende“ ... Nikšić je bio domaćin i premijernog baletskog spektakla Gala koncerta, čiji je repertoar takođe, bio inspirisan djelima klasika.

Časopis „Pozorište“ je svjedok svih ovih događaja. Bilješkama, osvrtima i intervjuima, prenosimo djeliće sa bogatog repertoara „Programa podrške razvoju kulture u Nikšiću“, koji su realizovani u posljednja tri, četiri mjeseca.

I film je dio nas... Posebno ostvarenja koja su vječna! Takvog opusa su filmovi Živka Nikolića, koji su za profesora dr Zorana Koprivicu, „majdan“ naučnog proučavanja. U ovom broju profesor Koprivica objavljuje naučne radove: „Tema apsurdna u Nikolićevim dugometražnim igranim filmovima“. Na stranicama ovog broja „Pozorišta“, u čast umjetnosti i festivala objavljujemo još nekoliko zanimljivih naslova, koji će vjerujemo privući Vašu pažnju! Do sljedećeg susreta krajem oktobra, mi Vas čekamo na istoj adresi!

Slavojka Marojević
slavam@t-com.me

Nikšićko pozorište uspješno završilo sezonu 2015/2016

Bogastvo pozorišne, filmske i muzičke produkcije

Piše: Zoran Bulajić

Nikšićko pozorište junskim repertoarom zatvorilo je sezonu 2015/2016, jednu od najuspješnijih od osnivanja ustanove, 1999. godine. Minula teatarska sezona posebno će biti označena, ne samo po broju izvedenih naslova na večernjoj i dječijoj sceni, već i po tome što je

otvorena i zatvorena izvedbama premijernih projekata: „**Persone non grate**“ i „**Jao, moj Jagoše**“. Redovne mjesečne repertoare, Nikšićko pozorište je realizovalo

kroz aktuelni četvorogodišnji „Program podrške razvoju kulture u Nikšiću“, koji je dramskoj i drugim umjetnostima u gradu, dao veliku podršku, a Pozorištu veći ugled i reputaciju na širim prostorima. Izvještaji

*Premijere za početak i kraj sezone:
„Persone non grate“ i „Jao, moj Jagoše“*

biletara, govore da je Nikšićko pozorište u ovoj sezoni posjetilo oko 35 000 gledalaca, među kojima je bilo oko 10 000 djece predškolskog i školskog uzrasta.

Kroz tri produkcije: pozorišnu, muzičku i filmsku, Nikšićko pozorište je u proteklih deset mjeseci realizovalo 70 naslova, sa ukupno 90 programa, koji su u najvećem broju organizovani na Velikoj sceni Pozorišta, a samo pet sadržaja na Sceni 213. Na repertoaru sezone dominantni su bili projekti pozorišne produkcije, u okviru koje je ostvareno 55 izvođenja na večernjoj i dječijoj sceni. Među njima poseban značaj imalo je 25 izvođenja za djecu, koreobajki, ili baletskih naslova namijenjenih najmlađoj populaciji. Ovaj podatak značajan je ne samo sa aspekta dobre posjećenosti programa, već i zbog njegovanja i stvaranja publike, u kojoj mladi imaju posebno mjesto. Na večernjoj sceni su polovina od ukupno 30 izvedenih predstava, naslovi sa repertoara iz sopstvene

i produkcija drugih crnogorskih pozorišnih kuća. Skoro da je identičan i broj gostujućih predstava poznatih pozorišnih produkcija iz okruženja. Nikšičko pozorište je uspješno realizovalo XII „Međunarodni festival glumca - Nikšić 2015“, koji je po prvi put u repertoar uvrstio i velike dramske forme, što ranije nije bilo izvodljivo, zbog ograničenih tehničkih karakteristika Scene 213. Zvanični program Festivala ponudio je predstave elitnih produkcija iz najvećih pozorišnih centara regiona. Sa njima, u zvaničnom - takmičarskom dijelu programa Festivala izvedena su i dva premijerna komada Nikšičkog pozorišta, prvih realizovanih dramskih ostvarenja u novom pozorišnom hramu. Učesnici Festivala, ali i protagonisti realizovanih dramskih ostvarenja sa redovnog repertoara su eminentna imena iz oblasti dramske umjetnosti Crne Gore i regiona, što pomenutoj pozorišnoj sezoni daje poseban značaj.

Realizovana programska koncepcija Nikšičkog pozorišta za sezonu 2015/2016, znatno je obogaćena i sadržajima filmskog i muzičkog repertoara. Na sceni u novoj zgradi Pozorišta izvedeno je 20 koncerata. Pred nikšičkom publikom nastupali su izvođači koji su stekli reputaciju na evropskoj i svjetskoj muzičkoj sceni, njegujući klasične i druge vrste muzike kompatibilne sa dramskom umjetnošću. U organizaciji Pozorišta, od januara ove godine, do kraja juna, na bioskopskom platnu je prikazano 15 filmova različite žanrovske strukture iz crnogorske, jugoslovenske i strane produkcije.

Nedavno zatvorena pozorišna sezona ostaće upamćena i zbog početka rada odjeljenja Baletske škole „Princeza Ksenija“, u Nikšičkom pozorištu. Škola je počela sa radom 15. februara ove godine, pripremajući djevojčice za Klasični balet. Male balerine su već imale nastupe u segmentu programa posebne umjetničke vrijednosti - Gala koncertu Škole „Princeza Ksenija“, koji je održan krajem maja u Nikšičkom pozorištu i CNP-u. Predavači Škole baleta u Nikšičkom pozorištu su eminentna crnogorska i inostrana pedagoška i umjetnička imena. Pedagoško - stručni kadar i učenice pripremnog odjeljenja u Nikšičkom pozorištu, početkom juna, priredili su javni čas, pokazujući publici kako se na nevjerovatan način, pregalačkim radom, postepeno, ali ubjedljivo, osvajaju prvi koraci ove savršene umjetnosti. Upis novih kandidata u Baletsku školu traje tokom ljeta, a već 1. septembra, Škola će nastaviti sa radom prema utvrđenom planu i programu.

Bogatu pozorišnu, filmsku i muzičku produkciju, u kontinuitetu je pratila i izdavačka djelatnost Nikšičkog pozorišta, realizujući programom ustanove predviđene sadržaje. U sklopu ovog segmenta rada Pozorišta, redovno je ažurirana web stranica, koja je po broju tagova, jedna je od uspješnijih u Crnoj Gori. Iz štampe je izašlo šest brojeva biltena Festivala. Pozorište je pripremilo i u elektronskoj formi objavilo tri broja časopisa „Pozorište“, koji se od aprila ove godine, nakon četiri godine pauze pojavljuje i u print izdanju. Izdavačka djelatnost Pozorišta, ovih dana privodi kraju izložbu dokumenata i fotografija o trinaestodecenijskoj pozorišnoj tradiciji u Nikšiću, koja će, u formi foto priče i zapisa biti dostupna posjetiocima i publici, u centralnom foajeu zgrade Pozorišta.

Komedija „Jao, moj Jagoše“ otvorila Dane humora i satire u Pljevljima

Karadžićeva priča oduševila publiku

Ansambel komedije Nikšićkog pozorišta „Jao, moj Jagoše“, otvorio je program manifestacije XXX Dani humora i satire „Vuko Bezarević“, u Pljevljima. Igranjem najnovijeg komada sopstvene produkcije pred pljevaljskom publikom, Nikšićko pozorište je uspješno privelo kraju pozorišnu sezonu 2015/2016. A publika u Pljevljima je uživala u scenskoj obradi teksta Miodraga Karadžića, koji je na veoma inventivan način rediteljski obradio Goran Bulajić. Glumci njih od sedamnaestoro, sa utemeljenim teatarskim izrazom pokazali su još jednom da je komedija „mnogo više od pukog 'gega' ili verbalizacije, ali da je ona istovremeno i žanr u kojem mora doći do potpunog izražaja sva umjetnost i umješnost glume. Akteri „Jagoša“ i na ovom četvrtom izvođenju od premijere, dokazali su da su na visini postavljenog zadatka, jer su kroz redukovane dijaloge i filmski montirane senkvice gledaocima približili svih sedamnaest likova ove komedije. Pored ansambla Nikšićkog pozorišta, trećeg dana u kolažnom programu pljevaljske manifestacije učestvovao je i nikšićki glumac Velizar Kasalica.

Tradicionalni Dani humora i satire „Vuko Bezarević“ predstavljaju regionalnu manifestaciju iz oblasti humora i satire, koja se kontinuirano održava tri decenije. Ustanovljena je 1986. godine, u znak sjećanja na profesora pljevaljske Gimnazije i satiričara Vuka Bezarevića, trostrukog dobitnika nagrade „Radoje Domanović“ za satiričnu priču.

Manifestacija se održava svake godine, u prvoj polovini juna, a „programski koncept obuhvata pozorišni, likovni i književni angažman najboljih stvaralaca i interpretatora iz oblasti humora i satire, koji se očituju kroz dramski sadržaj, aforizam, epigram, satiričnu priču, karikaturu i scenski performans. Ovakav kulturni koncept traje već 25 godina, konstatno se razvija i slijedi načela dokazanih vrijednosti, slobode izražavanja u cilju demokratizacije kulturnog i društvenog prostora, kako Crne Gore, tako i država u regionu. Učešće eminentnih autora iz regiona omogućava uvid u pravce kretanja i razvoja humora i satire kao umjetničkog žanra, kroz regionalno upoznavanje, razmjenu isku-stava, protok informacija i ostalih vidova komunikacije kulturnih institucija“, napisao je Dragan Paldrmić na svom blogu „Mostovi kulture“.

S.M.

Novi projekat Omladinskog dramskog studija JU „Zahumlje“

„Idiot“ – priča o sistemu i društvenim devijacijama

Iz produkcije Omladinskog dramskog studija „Zahumlje“, u okviru junskog repertoara „Programa podrške razvoju kulture Nikšić“, publika je imala priliku da premijerno odgleda dramu „Idiot“, nastalu po motivima istoimene jednočinke Muze Pavlove, poznate ruske spisateljice. Sala „Zahumlja“ je bila ispunjena do posljednjeg mjesta. Ova intrigantna priča, u rediteljskoj postavci **Slaviše Grubiše i Marije Backović**, govori o opštoj situaciji u globalnom društvu, o sistemu koji nas dovodi do ludila i za koji, najčešće, ne znamo šta je. Zbog toga ova drama pita: Čija je odgovornost za takvo stanje?

U predstavi igraju: **Stefan Kandić, Nemanja Todorović, Stevan Vuković, Ivana Đukić, Živana Kostić, Pavle Đurišić, Nikola Radović, Marija Popović, Luka Kasalica, Maša Božović, Vuk Bošković, Josif Perović, Teodor Marojević, Milica Radovanović, Ana Mirković, Ana Vujičić, Nikola Kostić, Jovan Bulatović, Marija Lalić, Ksenija Bećirović, Kristina Tomašević, Miloš Đurković, Milica Radulović, Sara Šćepanović i Jana Bjelica**. Ti mladi glu-mci, iako amateri, pokazali su scensku zrelost oživljavajući priču ne samo replikama, nego i koreografskim pokretima, pokušavajući da pokažu kako izgleda borba mladog čovjeka, koji traži svoje mjesto pod suncem.

„Ova predstava govori o pojedincu kao malom sistemu, mikrosistemu i jednom velikom sistemu, koji je sačinjen od puno različitih ljudi, ali i prepreka sa kojima se moramo suočavati. Veoma je duhovita zato što se u drami traži samo jedan obični, administrativni papir. Dakle, naš glavni junak traži jedan papir do kojeg nikako ne može da dođe. Kad pomenemo sistem, svako ima različitu asocijaciju na to. Sistem je zapravo svuda oko nas, počevši od toga da je čovjek sam po sebi jedan sistem, pa preko porodice kao osnovne ćelije društva, potom društvene zajednice, škole i sve do najvećih instanci“, izjavila je za medije, rediteljka Backović nakon premije. Komentarišući rad sa djecom, ona je istakla rediteljski pristup koji je od mladih glumaca tražio kreativnost i razmišljanje. „Dakle, naš cilj je bio da oni promišljaju i stvaraju. Zato smo se i odlučili za ovakav poduhvat“, pojasnila je mlada rediteljka.

Objašnjavajući da je predstava „Idiot“ drama apsurdna, Slaviša Grubiša dodaje da ona „pored izvornog teksta u predstavi ima i neke privatne priče samih aktera“, koje su rediteljski „ukačene i uvezane“ sa osnovnom pričom.

„Tema je savremena i tiče se današnjih administrativnih problema i

barijera. Ocrta stanje kako se ljudi ophode jedni prema drugima i kako se u svijetu postavljaju sistemi vrijednosti koji otežavaju život čovjeku, umjesto da ga olakšavaju. Svjedoci smo, gotovo svakodnevno, kako nam za najmanju sitnicu trebaju razni papiri i dokumenta. Sam tekst se bavi upravo tom problematikom. I onda smo omladini dali priliku da kažu nešto što njih muči po tom pitanju. Članovi sekcije, u toku rada na ovom projektu govorili su o svojim iskustvima

„Idiot“ na sceni „Zahumlja“

i problemima u školi, porodici, društvu... Kada to čujete, onda je sasvim jasno kako ovaj novi pozorišni naslov ima važne poruke. Iz sale je nemoguće izaći, a da se poslije ove predstave ne zapitate: 'Šta radimo ovoj omladini danas?' 'Kako da im pomognemo?' Taj neki preokret bi trebao da uslijedi kada gledalac izađe iz sale. To nam je, bio prije svega plan i cilj cijelog projekta. Pokazali smo da pozorište ne mijenja svijet, ali i te kako može da promijeni svijest pojedinca. Ako promijenim makar viđenje tri gledoca, nakon odgledane predstave, mi smo uspjeli', izjavio je Grubiša.

Ova predstava „Zahumlja“ tek će da zaživi tokom naredne sezone, nakon nekoliko njenih izvođenja. Ansambl je već imao prvo gostovanje u Kulturnom centru Kotor. Producentu su već stigli pozivi za učešće na predstojećim festivalima u zemlji i regionu.

S. Marojević

Novi projekat Dječijeg dramskog studija JU „Zahumlje“ „Car Bumbar“ - priča o dobru i zlu

Premijerom dječije predstave „Car Bumbar“, Dječiji dramski studio „Zahumlja“ je obogatio crnogorsku pozorišnu produkciju za najmlađe. Riječ je o zanimljivom pozorišnom naslovu, koji je rađen po tekstu **Nenada Veličkovića**, bosanskog pisca, nastao po motivima ruske istoimene bajke. Vješto upakovanim i zanimljivim rediteljskim rukopisom **Slaviše Grubiše i Marije Baćović**, ta prepoznatljiva bajkovita storija oslanja se na vječitu temu - sukob dobra i zla. Petnaestak mladih glumaca Dječijeg dramskog studija „Zahumlja“, predano je sa rediteljima radilo na ovom projektu skoro pola godine. Kroz naraciju je tekst oživljen na veoma upečatljiv način. Gledaocima je na veoma sugestivan način dočarana poruka komada da na kraju pobjeđuju čovjekoljublje, pravda, odgovornost i istrajnost, nad lakomislenošću, lenjošću i pohlepom.

„Car Bumbar“ – djeca su bili odlični glumci

Rad sa djecom za Slavišu Grubišu bio je veoma inspirativan i nakon premijere nije krio zadovoljstvo postignutim rezultatima.

„Tema je djeci od početka bila zanimljiva i što je veoma bitno za rad sa njima, u tekstu ima dosta uloga koje su otprilike podjednako važne. Mi smo ih rediteljski uobličili tako da su svi članovi Dječijeg dramskog studija dobili podjednake zadatke i šansu da iskažu svoj talenat. Takav pristup u radu sa djecom je jako bitan, jer su oni u tom uzrastu posebno osjetljivi. Svi članovi Studija su

bili angažovani da se niko ne bi osjetio zapostavljenim. Oni koji imaju malo više talenta dobili su i više teksta. No, nastojali smo da ni oni ne dobiju previše, kako se oni ne bi osjećali privilegovanim u odnosu na druge članove. Osim toga, djeci smo još na početku objasnili pravila za rad u grupi i kako bi trebalo da se ponašamo, bez obzira da li imamo manji, ili veći zadatak. Djeca moraju znati da su u kolektivnom radu svi podjednako važni. Greška je svaka ista, bez obzira da li dolazi od onog ko ima manji, ili veći zadatak. Sada već mogu da kažem da je bilo jako lijepo raditi sa ovom djecom. Pokazali su odgovornost, bilo im je veoma zanimljivo i uživali su pripremajući ovaj komad“, rekao nam je Grubiša.

On ističe i značaj oživljavanja bajke kao forme književnog izraza za najmlađe.

„Predstave koje se rade za djecu, ili su produkcija dječijeg ansambla, moraju nositi dobru poruku. Mladi glumcima okupljenim u „Zahumlju“ je jasno da dobro treba da pobjeđuje zlo i da u svom umjetničkom izrazu, bez obzira koju ulogu tumače, moraju to stalno imati na umu. Rediteljskim rješenjem uveli smo dva naratora koji priču vode kroz čitavu predstavu. To naraciju smo sa namjerom uklopili kroz cijelu priču, jer je očigledno da živimo u vremenu koje je isključuje ljepotu bajke i njeno pričanje. Bilo bi nam jako drago ako smo uspjeli da nekog iz publike vratimo bajci, ili bilo kojoj drugoj knjizi. Taj pripovjedački ton kroz predstavu služio je upravo tome, jer smo se trudili koliko je to bilo moguće, da naratori naprave neku upečatljivu atmosferu pripovijedanja“, ističe Grubiša, koji se u ovom projektu dokazao kao dobar reditelj.

Osim publike na premijeri, bajku „Car Bumbar“, će imati priliku da od septembra odgledaju i mališani koji te večeri nijesu prisustvovali njenom prvom izvođenju. Predstava će biti sastavni dio repertoara „Zahumlja“, tako da će je osim nikšićkih osnovaca, odgledati i djeca u drugim crnogorskim sredinama. Producenti planiraju da sa ovom predstavom apliciraju za učešće na narednom izdanju Festivala pozorišta za djecu, u Kotoru, ali i na drugim prestižnim manifestacija ove vrste u regionu.

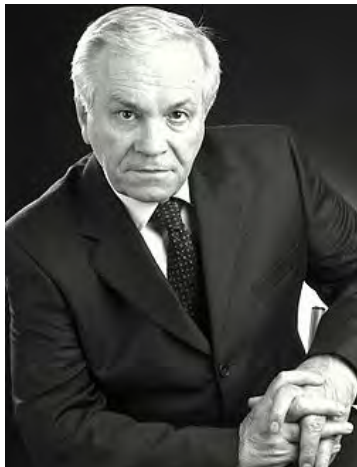
S. Marojević

Intervju: profesor dr Ratko Božović

Pozorište je totalitet uma koji se čita na pozornici

- *Pozorište je naslijeđeno i ono se ne može isključiti iz društvenih zbivanja...*
- *Pozorište će se na neki način modifikovati i prilagođavati opštem cunamiju tehnološkog i ekonomskog progresa i svega onoga što je vezano za moderni svijet...*
- *Možda je pozorište malo negdje i umorno, ali to je samo priprema za jednu njegovu novu transformaciju i promjenu modernog svijeta i vijeka.*

Profesor dr **Ratko Božović** je poznati književnik i donedavno redovni profesor Fakulteta političkih nauka u Beogradu, gdje je

bio dugogodišnji šef Katedre za novinarstvo i političku sociologiju. Uža specijalizacija su mu: Teorija i sociologija kulture, Sociologija slobodnog vremena i Sociologija umjetnosti. Predavao je i na Fakultetima dramskih i likovnih umetnosti u Beogradu, na Filološkom fakultetu u Beogradu, te na tamošnjem poslijediplomskim studijama Arhitektonskog fakulteta. Kao profesor radio je i na Fakultetu političkih nauka, na Fakultetu vizuelnih umetnosti Mediteran univerziteta u Podgorici. Deset godina proveo je kao predavač Sociologije kulture na Filozofskom fakultetu u Nikšiću. Bio je jugoslovenski dopisnik francuskog časopisa za svjetsku politiku *Democratie*

Nouvelle (Nova demokratija), urednik edicije „Kultura i društvo“ i biblioteke „Poenta“. Studijski je boravio u Parizu dva (1972. i 1973.), a u Njujorku tri puta (1986. 1992. i 2006. godine). Profesor Božović je autor oko tri stotine naučnih, stopeđest stručnih radova i petnaest naučnih radova.

Anatolij Vasiljev, svjetski priznati pozorišni reditelj, profesor i osnivač Moskvske škole dramskih umjetnosti, u ovogodišnjoj poruci za Svjetski dan pozorišta, između ostalog, postavio je niz pitanja zbog čega nam je potrebno pozorište, dajući odgovor da ono može da kaže sve.

...„od svih drugih umjetnosti samo pozorište ide iz usta u usta, od oka do oka, iz ruku u ruke i od tijela ka tijelu. Potrebno nam je raznovrsno pozorište. Arhaične forme teatra biće nam potrebne prije svih drugih“, navodi , između ostalog Vasiljev.

Vaše mišljenje o ulozi i značaju pozorišta i uopšte dramske umjetnosti u društvu...

Pozorište je naslijeđeno i ono se ne može isključiti iz društvenih zbivanja, ako ćemo da antropološki vidimo čitavu komunikaciju čovjeka, društvene zajednice, ili grupe, sa onim što se zbiva u njima. Pozorište može donositi predstavu sa temom iz iskona, od Antike do danas. Pozorište ima dimenziju koja je vrlo važna i značajna, a to je dimenzija sadašnjosti. Da bi imalo tu dimenziju, ono mora biti univerzalno. Pozorište se mora ticati čovjeka, ljudske složenosti i ljudskih tajni, ili svega što je čovjek bio, ili što nije bio, ali i onoga što će biti.

Dakle, u pozorištu je sve prisutno što je u vezi sa čovjekom i oko njega. Zbog toga pozorište vidim kao totalitet pameti, ili uma koji se igra na pozornici. Negdje je Šekspir rekao da su svi ljudi glumci i da smo svi, negdje u igri na pozornici. Ostaje pitanje: Kakva je to igra koju igra savremeni čovjek? U tom smislu možemo posmatrati čitanje Šekspira, s obzirom na ono što čovjek danas jeste. Pročit ćemo, recimo, Ričarda III. Što ćemo vidjeti u njemu? Javlja se pitanja: Kako odrediti čovjeka? Da li je čovjek tabula rasa na kojoj se ispisuju uticaji društva na njega, ili se čovjek rađa sa nekom unutrašnjom krivinom, sa nekim raskorakom, problemom, ili nekim drugim unutrašnjim defektima, koje ne može ispraviti sam život? Prema tome Ričarda III rodila je majka da bude zločinac. Sad smo već na jednoj ideji, jednog Rusoa, da je čovjek tabula rasa na koju se ispisuju uticaji društva i da je čovjek rezultat tih društvenih uticaja.

Imamo jednu drugu priču, ideju, filozofemu, profil... Čovjek nije najsrećnije biće. Čovjek nije tabula rasa, na koje društvo ispisuje ove, ili one uticaje. On je donosilac jedne tjeskobe, ili „produkt“ jednog spornog rađanja. Negdje to rađanje neko može vidjeti ovako, ili onako, ali u svakom slučaju nije to samo pesimistička varijanta i pesimizam koji do nihilizma poništava vrijednost rađanja čovjeka. To je upitnost: Koji je to čovjek? Koja je to njegova tajna? Mi kažemo da od Šekspira počinje fantastična proizvodnja dramske literature, koja se pretvara u film ili u pozorište. Imamo jednog Kralja Lira koji nije možda shvatio suštinu vlasti. Nije smio da svoje vlastoljublje preda svojim kćerkama, jer one kada su postale vlastoljubive, bile su objekt vlasti (a vlast je bila subjekt). Prema tome, Lir nije shvatio da se vlast ne može dati nikome, pa ni svojim kćerkama, jer one u posjedovanju vlasti više nijesu njegove kćerke iz onog organskog svojstva. One su na neki način igrane igračice, ili izigrane od same vlasti. Na ovu temu mogli bismo još varirati. Ovo su samo dva primjera, koja sam dao kao okosnicu. Sve ovo sam rekao zbog toga što je pozorište alternativa života. Ono je forma života, u kojoj ostaje pitanje: Kako predstaviti toj alternativni život u odnosu na realni život?

U pozorištu je prisutna pozorišna imaginacija, ono što umjetnost doživljava kao najsloženiji vid bivstvovanja. Pozorište bez te svoje komunikacije ne može. Pozorišta nema bez glumca i bez njegove komunikacije sa publikom. Pozorište određuju dva elementa: jedan koji je na sceni i drugi

u gledalištu. Istraživači u pozorištu zaključuju da bi dobro bilo da se napravi jedinstvo ta dva elementa, tj. scene i gledališta. Oni koji su htjeli da približe gledalište i konačno dramu, ili izvedbu drame gledalištu, pričali su o tom zajedništvu između gledališta i scene. To je na neki način situacija u kojoj je gledalac najbliži preispitivanju sebe, ili svog stereotipnog mišljenja, klišeu koji se u pozorištu razvija. Ako gledalac ne izađe iz pozorišta bar malo promijenjen, ili drugačiji, onda nije bilo istinitog uticaja pozorišta. Nije bilo tog snažnog jedra sa pozornice, koji je na neki način atakovao na pozorišnu konvenciju, koja vrši uticaj na samu stvarnost. Provjera u pozorištu je nešto što je takođe važno. Od glumca se traži da ne bude izvođač radova, nego da igra do kraja lik koji predstavlja, da bude ilustrator nečije situacije, i da ga pretvori neposredno u život. To je teško napraviti, ali ono čini jedno moderno pozorište, sa stanovišta onog što predstavlja, kao samu životnost na pozorišnoj sceni.

Pozorište u virtuelnom svijetu? Da li pozorište u vremenu tehničko-tehnološkog napretka, gubi bitku?

Tu možemo postaviti nekoliko hipoteza. Možemo o tome govoriti kao o knjizi, ili civilizaciji knjige. Svi govore da je knjiga na umoru. Da je umorena tehničkim sredstvima i novim tehnologijama, koje su preuzele jednu virtuelnu stvarnost. Ona je dominantna u medijima i to čitavo kretanje ka virtuelnom, nagovještava se kao problematično, zbog toga što je samo vizuelno. Ostaje pitanje: Da li je vizuelizacija ono što otkriva najpotpunije, našu ljudsku suštinu, cjelovitost i našu tamnu stranu? Jedno je sigurno - pozorište će se na neki način modifikovati i prilagođavati opštem cunamiju tehnološkog i ekonomskog progressa i svega onoga što je vezano za moderni svijet i što je sudbina nas koji smo izašli iz ovog tradicionalnog svijeta u neki drugi tehničko - tehnološki svijet. Pozorište mora imati svoju stazu koja će na najneposredniji i najdirektniji način, bez stvarnih posrednika - tehnike, kao jedina živa umjetnost, ostvariti komunikaciju koja je neophodna za susret ljudi i njihovog upoznavanja sa vrijednostima jedine prezentirane, ili oživljene dramske literature. Bilo bi logično, u tom mnogostrukom prisustvu vrijednosti da se jedna tradicija nastavi u modifikovanoj formi i da ona opstane i dalje. Možda je pozorište malo negdje i umorno, ali to je samo priprema za jednu njegovu novu transformaciju i promjenu modernog svijeta i vijeka.

Područje i djelatnost medijske kulture je u današnjem vremenu vrlo važna i utiče na svakoga od nas. Današnji čovjek je suočen s modernim vremenom u kojem živi i teško se može oduprijeti medijskom uticaju koji ga do-tiče kroz različite prenosnike informacija. Film se koristi kao jedno od sredstava komuniciranja. Kada govorimo o vizualnim medijima moramo naglasiti da su se oni donedavno temeljeli na filmu. No, film kao medij nema više dominantno mjesto, kao ranije...

Gala koncert u čast državnih jubileja Baletska oda Crnoj Gori

Pemijerom baletskog spektakla u sali Pozorišta, koreografski upakovanog u **Gala koncert, Baletska škola „Princeza Ksenija“ i Nikšičko pozorište**, 24. maja upriličili su rijetko viđeni umjetnički događaj. Koncert je izveden u čast obilježavanja jubileja „Decenija obnove nezavisnosti, hiljadu godina državnosti“. Utisak sa ovog događaja bi bez sumnje još bio snažniji da nevrjeme u gradu nije omelo defile balerina Njegoševom ulicom (od

Balerine u pratnji vojnog orkestra su dočekivale publiku

zgrade Pozorišta do Opštine), uz pratnju Vojnog orkestra, planiran sat prije svečanog koncerta. No, umjetnost je na kraju pobijedila i čudljivu narav prirode, pa je umjesto defilea balerina i Orkestra gradom, u centralnom foajeu zgrade Pozorišta, publika dočekivana koračnicama Vojnog orkestra i izvedbom

segmenta koreografija balerina iz Bara i Podgorice. Gosti su ulazili u pozorišnu salu i uz pozdrav malih nikšičkih balerina koje su tek zakoračile u čudesni svijet baleta. Centralni foaje Pozorišta na trenutak je poprimio dašak atmosphere blještavih evropskih i svjetskih scena.

Koncert je počeo izlaskom dvije stotine ballerina na scenu, koje su sa rukom na srcu otpjevale himnu „Oj svjetla majska zoro“, a potom je uslijedio bogat kolažni program osmišljen kao „baletska oda Crnoj Gori“, u koreografiji **Galine Jevgenijevne Čajkovski** iz Ukrajine, uz asistenciju **Svetlane Tsidiline** iz Rusije i ukrajinke **Eme Veljić**, profesorice baleta u ovoj školi. Režiju programa potpisao je **Filip Đurišić**, a izvršna direktorica i producentkinja je **Vanja Pantović**. Pored ansambla Baletske škole „Princeza Ksenija“ iz Podgorice, Bara i Nikšića, nastupio je i **Jovica Begojev**, solista beogradskog baleta, u koreografiji **Ane Halas** iz Mađarske. Nakon defilea balerina barske i podgoričke

škole, publici su se predstavile učenice šestog i pripremljenih razreda, uz pratnju flautistkinje **Milene Konatar**. U segmentu repertoara solo izvođača, nastupio je **Slobodan Kovačević**, poznati crnogorski kantautor, a njegova numera „Crna Goro kapljo vode“, za podgoričke balerine bila je inspiracija za sufisticirane igrokaze.

Na baletskom spektaklu, **Rinat Kurmašev**, ukrajinski pijanista, premijerno je predstavio dvije svoje kompozicije „Tara“ i „Durmitor“, inspirisane prirodnim ljepotama Crne Gore. Premijerno su prikazani spotovi **Roberta Wenera**, kompozitora i pijaniste iz Austrije i spot za pjesmu „Pod Gorom“, crnogorskog dua gitara **Srđan Bulatović - Darko Nikčević**, snimljen u baletskoj sali Nikšićkog pozorišta i na visoravni Krnovo. Na sceni su potom

Detalj sa premijernog koncerta u Nikšićkom pozorištu

balerine premijerno izvele deset scena iz predstave „**Paquita**“, a na velikom ekranu smjenjivale su se stare fotografije princeze Ksenije sa porodicom. Izvođače, publiku i brojne goste pozdravila je **Sonja Nikčević**, predsjednica Skupštine opštine Nikšić, koja je u prigodnoj besjedi istakla značaj postojanja i razvoja baletske umjetnosti u Crnoj Gori. Uz numeru „Oda radosti“, baletsko veče je u sali Nikšićkog pozorišta završeno plesom i naklonom balerina, baletana Begojeva, direktorice Vanje Pantović i svih učesnika u umjetničkom dijelu ovog projekta. Publika je bila očarana i njen aplauz je odzvanjao salom, a nakon završenog koncerta, mentori projekta nijesu krili zadovoljstvo.

Vanja Pantović, direktorica baletske škole, izjavila je da se ovaj program pripremao od januara i da je uspješno priveden kraju zahvaljujući ogromnom radu i predanosti pedagoga, balerina i nadasve entuzijazmu Galine Jevgenijevne Čajkovske, ekspertkinje za masovne scenske postavke, koja zna da „estravno upakuje balet, kako bi ga približila publici i kako bi osjetila umjetnost koja se

diše i nosi u srcu“. Pantović se radovala što je Nikšić bio početna tačka i divna energija ovog spektakla.

„Nikšić za mene ima jednu posebnu prefinjenu dobru atmosferu, koja, uprkos svemu, traje. To trajanje treba ovakvim sadržajima, u ovakvom hramu kulture, njegovati i unapređivati. A, to je proces koji traje“, kazala je Pantović.

Galina Jevgenijevna Čajkovska, koreografkinja prestižnog ukrajinskog ansambla „Rosinka“ i jedna od najznačajnijih koreografa u toj zemlji, nije krila emocije nakon uspješno izvedenog spektakla.

Balet je više od igre

„U Ukrajinu su mi poslate dvije pjesme, ‘Kaplja vode’ i ‘Goro moja’, i kada sam ih čula pošle su mi suze jer su u pitanju jake patriotske pjesme, sa lijepom muzikom i riječima. Odmah sam uradila koreografiju, a djeca su vrlo brzo sve shvatila i krenula da rade. Bez obzira što nije bilo mnogo vremena za pripremu, oni su vrlo dobro to odradili, tako da sam koncertom očarana“, kazala je ukrajinska koreografkinja.

Gala koncert upriličen u čast proslave značajnih državnih jubileja, je realizovan je u okviru „Programa podške razvoju kulture u Nikšiću“, a u saradnji sa ministarstvima kulture i odbrane, opštinama Podgorica i Nikšić, Nikšićkim pozorištem, Turističkom organizacijom Podgorice, Fondacijom „Petrović Njegoš“, kao i brojnim prijateljima Baletske škole „Princeza Ksenija“.

Koncert je nekoliko dana kasnije imao reprizu u CNP – u, a prethodila mu je promenade balerina, uz pratnju Vojnog orkestra, glavnim saobraćajnicama i podgoričkim Trgom. To veče je završeno rok zvucima grupe „Traveler“ ispred Crnogorskog narodnog pozorišta.

S. Marojević

Sa internog časa nikšićkih balerina

Balet razvija dušu i tijelo

Na sceni Nikšićkog pozorišta, polovinom jula održan je javni čas pripremnog odjeljenja Baletske škole „Princeza Ksenija“, u Nikšiću. Pored mentora **Eme Veljić i Mileve Guberinić**, direktorice Škole **Vanje Pantović** i direktora Pozorišta **Zorana Bulajića**, javnom predstavljanju malih balerina prisustvovali su i njihovi roditelji. Uz asistenciju profesorice Veljić, učenice su izvele četrdesetpetominutni kolažni program. Pokazale su svoje umjeće u savladavanju vještina baletskog pokreta, nakon uspješne polugodišnjeg pohađanja nastave iz tehnike baletske umjetnosti, bon tona i francuskog jezika.

Prvi baletski koraci na sceni

Vanja Pantović, direktorica Škole baleta u pozdravnoj riječi je istakla značaj inteziteta saradnje između roditelja, pedagoga, uprave Škole i učenica u baletskom obrazovanju.

„Ovo je dugotrajan proces u kome nema instant rezultata. Ne može ništa da se desi odjednom. Trebaju godine rada da bi djevojčica stala na prste i izvodila varijantu. To dugo traje, ali dobićemo nešto što je najdragocjenije u životu, a to je disciplina, strpljenje, posvećenost, kao i divan balans duha i tijela. Dobro je poznato da balet komplementarno razvija dušu i tijelo. Duša se obogaćuje tim divnim tonalitetima i muzikom koje one na svojim časovima slušaju i rade“, poručila je Pantović.

S. M.

Interju: Galina Čajkovska, poznata ukrajinska koreografkinja

Balet je ljepota i patriotizam

- *Baletska umjetnost se na istoku još uvijek razvija i širi...*
- *Bez pomoći društva teško da se u baletskoj umjetnosti može ići naprijed. Država mora da bude ponosna na djecu koja pohađaju Školu baleta.*

Galina Jevgenijevna Čajkovska je glavna koreografkinja ansambla „Rosinka“, koji u ukrajinskom gradu Kirovograd ima tradiciju od tri i po decenije. Jevgenijevna Čajkovska ima status zaslužnog pedagoga Ukrajine i dobitnica je ordena Knjeginja Olga, kao i drugih prestižnih međunarodnih i državnih nagrada i priznanja. Čest gost je u Crnoj Gori, jer je Baletska škola „Princeza Ksenija“ angažuje kao saradnika u svojim projektima. Galina Jevgenijevna Čajkovska boravila je u Nikšićkom pozorištu, krajem maja, kada je prisustvovala premijeri Gala koncerta balerina Podgorice, Bara i Nikšića, čiju je koreografiju ona potpisala.

Riječ balet prvi put se upotrebljava u Italiji. Kolijevka baleta je Francuska, a kasnije se balet pojavljuje i u Rusiji, gdje doživljava svoj veliki procvat u XIX vijeku. Kako danas izgleda balet u Ukrajini, jednoj od bivših republika nekadašnjeg velikog SSSR?

Baletska umjetnost se generalno na istoku još uvijek razvija i širi. I dalje je najbolji balet u Koreji, Kini i Rusiji. U Ukrajini postoji čuvena Baletska škola u Kijevu, sa ansamblom „Kijanočka“, a poznata je Baletska škola „Dnjepropjetrovka“.

Koliko je razvijena saradnja tih ansambala sa istim, ili sličnim institucijama u Ukrajini, ili inostranstvu? Da li imate česte pozive iz inostranstva za gostovanje?

Ja sam koreografkinja karakternih igara i radim sa ansamblom karakternih igara. Ansambl „Rosinka“ je počeo sa radom 1982. godine, tako da ćemo uskoro proslaviti trideset pet godina postojanja. Ansambl broji oko četiri stotine djece. Ima šest pedagoga i šest koncert - majstora. Ansambl mnogo putuje i ima veliki broj gostovanja na međunarodnim takmičenjima. Dobitnik je prestižnih nagrada i priznanja. Program nam je veoma bogat. Na takmičenjima redovno dobijamo Grand prix nagrade. Prije ovog mog dolaska u Crnu Goru, bili smo na takmičenju u Kijevu, na tamošnjem Festivalu. Na toj prestižnoj manifestaciji dječije igre, „Rosinka“ je osvojila prvo mjesto.

Kada ste prvi put angažovani u Crnoj Gori?

Gala koncert je šesti projekat, na kojem sam ja angažovana u Crnoj Gori. Prvi put ovdje sam došla kada je Crna Gora dobila svoju nezavisnost,

2006. godine. Baletska škola „Princeza Ksenija“ je tada imala odjeljenje samo u Baru. U prvom susretu, djeca su me mnogo očarala i bilo mi je zadovoljstvo da radim sa njima. Te godine sam uradila tri koreografije: „Ave Marija“, „Istočni ples“ i „Pahuljica“. Poslije tog angažmana, 2007. godine, ponovo sam stigla u Crnu Goru, ali ovog puta sa mojim ansamblom i to na poziv direktorice Škole Vanje Pantović. Djeca su se družila i to su bili nezaboravni dani, kako za mene tako i za cio ansambl. U to vrijeme potpisala sam ugovor o zajedničkoj saradnji sa Školom „Princeza Ksenija“. Za vrijeme te posjete Školi u Baru, naš ansambl je imao nastupe po Crnoj Gori. Bili smo u Kotoru, Podgorici i Nikšiću. Kao tada, tako i danas, iz Crne Gore nosim samo pozitivna iskustva. Za deset godina od kako ja pratim rad škole „Princeza Ksenija“, cijenim da su mnogo napredovali. Djeca su postala pravi profesionalci. Škola ima svoj veliki program, a za to su zaslužni njeni pedagozi, posebno direktorica Pantović. Kod nas, u Ukrajini, ima jedna poslovice: „Jedan čovjek ne čini armiju“. Vanja Pantović je jedna. Sa njom je, istina stručni tim pedagoga, ali bez pomoći društva teško da se može ići naprijed. Država mora da bude ponosna na ovu djecu, koja pored odličnih uspjeha u školi, pohađaju Školu u kojoj uče baletsku umjetnost. Balet je ljepota. Patriotska je umjetnost, a uz to pruža opšte obrazovanje. Kada me je Vanja Pantović pozvala da radim za ovaj projekat, poslala mi je dvije prelijepa pjesme: „Crna Goro, kapljo vode“ i „Goro moja“. Ja razumijem crnogorski jezik, ali slabije govorim. Odmah sam ih pročitala. Prva moja reakcija bile su suze. Zaplakala sam. Toliko su lijepe i patriotske nadahnute pjesme. Natjerale su mi suze. Inspiraciju sam odmah imala, jer su me i tekst i muzika dirnuli u dušu. Mnogo sam emocionalno reagovala i tako je nastala ova, kako Vi kažete „Oda Crnoj Gori“.

Koreografija znači slikanje pokreta. Koliko je teško postaviti neko djelo na scenu?

To je kao i u svim drugim umjetnostima. Ponekad se piše koreografija za jedan sat, a nekada je potreban čitav život, ili karijera da se postavi neko djelo na scenu. Dakle, u koreografiji je nekad lako doći do rešenja, ali isto tako postoje i oni teži momenti kada to zahtijeva dugotrajni angažman. Ali, sve u svemu, mnogo je interesantan posao.

Balet, kao i drugi vidovi umjetnosti pokreta i igre, ne poznaju granice... Da li ćete nastaviti saradnju sa Baletskom školom „Princeza Ksenija“?

I ja i ansambl „Rosinka“ bićemo srećni ako nastavimo saradnju, jer Baletska škola se isključivo bavi baletskom umjetnošću, a ansambl „Rosinka“ se bavi karakternim plesom. No, uvijek ima načina da se ta saradnja nastavi, na obostrano zadovoljstvo. Mi se u „Rosinki“ oslanjamo na narodne igre i folklor uopšte. Naš život je priča, isto kao što je i priča o životu naših prijatelja. Balet i karakterni ples oslanjaju se na folklor i na etno elemente. Balet je bajka, priča iz prošlosti. To isto važi za karakterne igre, jer se i one oslanjaju na prošlost, pa se i koreografija uzima iz etno elemenata. Pravi se bajka,

oslanja se na našu istoriju, pretke, njihov život... Puno razloga i povoda za dobre projekte.

Vaša poruka crnogorskim balerinama?

Baletskoj školi „Princeza Ksenija“, njenim pedagogima i učenicima želim svijetlu budućnost i veliki uspjeh. Oni to zaslužuje, jer imaju ogromni potencijal. Nadam se da će, u svom radu, imati sponzore, ili, kako mi to volimo da kažemo, mecene. Ti ljudi moraju da znaju da će im se novac koji davaju za umjetnost ubrzo i to dvostruko isplatiti. To su fantastična ulaganja. Vaša država je predivna. Imate dobre i lijepe ljude. Želim vam svima mir, zdravlje i mnogo lijepe djece, koja će da igraju i pjevaju i da tako pronose slavu Crnoj Gori.

S.Marojević

Intervju: Jovica Begojev, prvak Narodnog pozorišta u Beogradu

Balet je krv, znoj i suza

- *Crnoj Gori je neophotan balet u kulturi.*
- *Balet ne može da se uči dva, ili tri puta nedeljno, nego svakodnevno i tako jedino bi ova umjetnost mogla da zaživi i kod vas.*

Jovica Begojev je prvak baleta Narodnog pozorišta u Beogradu. Rođen je 1983. godine u Novom Sadu, gdje je završio i Baletsku školu, u klasi profesora Vere Feli i Dragana Jerinkića, 2001. godine. Po završetku Srednje baletske škole u Novom Sadu, kao stipendista angažovan je na period od četiri godine u Srpskom narodnom pozorištu. Na poziv Konstantina Kostjukova, u oktobru 2005 godine prelazi u beogradsko Narodno pozorište, gdje je na početku radio na mjestu trećeg soliste. Prije dvije godine potpisao je ugovor sa tim Pozorištem, za prvaka baleta. Ostvario je više značajnih uloga, a za neke je dobio i prestižne nagrade. Nastupao je na scenama širom svijeta.

Balet je Begojevu „širom otvorio vrata u svijet“.

Meni je balet pružio dosta. Otvorio mi je vrata širom svijeta. Balet je nažalost, na ovim prostorima slabo zastupljen, iz prostog razloga što

roditelji svoju djecu radije upisuju u škole sporta, ili nekog drugog hobija, nego da idu na balet. Zbog toga je svuda u regionu, pa i u beogradskim pozorištima, deficitaran muški kadar u baletskoj umjetnosti. Moramo da dovodimo igrače iz Rusije, Italije, Engleske, ili nekih drugih zemalja, da bismo uspjeli da napravimo jednu predstavu, koja će da ima veliki uspjeh i kojom će publika da se oduševi. No,

pored toga što će uživati u baletu, toj publici neće pasti na pamet da svoje muško dijete pošalje u neku baletsku školu. To je izgleda kod nas tabu tema, koja, nažalost još uvijek traje i zbog toga kaskamo za ostalim svijetom. U Rusiji recimo, u jednoj klasi imamo po dvadeset muškaraca, pa je zbog toga lako naći dva, tri vrhunska umjetnika. Kod nas prođe tri, četiri generacije srednje škole, a nemamo ni jednog baletana u njoj.

Balet je Begojeva privukao sasvim slučajno. To je bilo još u periodu kada je pohađao niže razrede osnovne škole. Kasnije je sve krenulo stazom uspjeha. Trnovito, ali se isplatilo...

Moja majka je bila folklorna igračica. Voljela je muziku i igru. U

prvim razredima osnovne škole, hobi mi je bio karate. Međutim, jednog dana u školi su dijelili flajere za balet. Majka je uzela taj flajer i upitala me: „Da li hoćeš da te upišem u baletsku školu?“ I tako je sve krenulo. Kada sam došao u Baletsku školu u Novom Sadu, u sali je bilo puno djevojčica. Kada su me ugledali profesori naglas povikaše : „Jao, muško dijete! Zaključajte vrata da ne pobjegne! Nemojte ga pustiti!“ I tako sam ostao. Upisao sam kasnije Srednju baletsku školu u Novom Sadu, jer je Srpsko narodno pozorište davalo stipendiju. Odmah po završetku Srednje škole, u Pozorištu me čekao posao i sva vrata svijeta su mi bila otvorena. Kao stipendista, morao sam da odradim četiri godine u Srpskom narodnom pozorištu. Uslijedio je odmah poziv od Konstantina Kostjukova da pređem u Beograd. Nije bilo mjesta dvoumljenju. Beograd je metropola i nudi puno više od Novog Sada. Za deset godina rada obišao sve velike scene svijeta: u Meksiku, Kini, Japanu, Kolumbiji, Egiptu...

Begojev priznaje da je balet zahtjevna umjetnost, ali i da istovremeno pruža mnogo toga lijepog...

U svakom slučaju, nije strašno baviti se baletom. To je jedna umjetnost koja mnogo uzima, ali i mnogo pruža, jer nema ništa ljepše od tog, kada se predstava završi i kada čujete iskreni aplauz publike. Tada jednostavno znate da ste zbog tog aplauza proveli mnogo vremena vježbajući, ali da vam se to na jedan lijep način vratilo. Balet je krv, znoj i suza. No, svaki sport uzima nešto. Možda jeste balet malo teži. Fizički osoba mora da bude spremna, ali i da glumački prenese svoju emociju na publiku. Recimo, ako se igraju tužni baleti, mora se prosto ući u tu ulogu. Mi ne možemo kao glumci da riječima prenesemo emocije, već to radimo igrom,

pokretom i muzikom što je mnogo teže. Pri tom, moramo da pokažemo neku tehniku koja nije ni malo laka i koja se vježba svakog dana. Cijenim da je balet jedna od najtežih umjetnosti koje su trenutno zastupljene i kod nas i u svijetu.

„Baletske predstave su najposjećeniji dio repertoara beogradskog Narodnog pozorišta“, tvrdi Begojev. On, takođe ističe da postoje ogromne razlike u pristupu samom poslu kada je u pitanju ta umjetnost na Balkanu i u ostalim, razvijenim djelovima svijeta.

Balet u Narodnom pozorištu, u Beogradu, najviše prodaje karata. Kada se podvuče crta na kraju mjeseca balet je najposjećeniji sadržaj sa repertoara našeg Pozorišta. Tako je u zadnje dvije, tri sezone. Publika radije ide na belatske predstave, nego na dramske, ili operu, što je za nas koji se bavimo tim poslom veliki plus. Mi imamo baletske predstave svakog utorka i

četvrtka. Zbog orkestra imamo tri, četiri predstave, a ostale idu na traku. Iza toga je veliki rad. Svakodnevni. Imamo samo jedan slobodan dan u sedmici. Radimo od 10 do 16 i onda nakon nas u salu nastupaju solisti, prvaci koji rade do 20 sati.

U poređenju sa razvijenim sredinama, mi mnogo kasnimo i kaskamo za njima, najprije zbog svog ponašanja, naše svijesti i discipline. Mala smo sredina i mnogo dajemo sebi za pravo da se ponašamo kako se ponašamo. Drugačije se radi u Evropi i u ostatku svijeta. Gledao sam balet „Labudovo jezero“ u Kanadi. Prva postava je na sceni. Igra. Druga stoji sa strane, u tzv. džepovima scene i čeka ako se slučajno neko od igrača povrijedi na sceni, da odmah uskoči i da odigra ulogu. To se kod nas nikada nije desilo, iako imamo ljudstva i resurse. Međutim, svijest nam je takva. Razmišljamo da se niko neće povrijediti. To je samo jedan od parametara koji govore o nama i našem pristupu ovom poslu. Narodno pozorište u Berlinu ima pet baletskih sala i u toku radnog dana sve te sale su popunjene. Nemate priliku na minut da uđete u salu i da ponovite koreografiju pred nastup, jer stalno neko ima i nešto radi. Kod nas u Beogradu imamo dvije sale, od kojih je jedna stalno zauzeta, a druga zvrli prazna...

Anganžovani ste u Crnoj Gori, gdje balet još nije redovno na repertoarima pozorišta. Kako cijenite postojeću situaciju kod nas?

Nažalost u Školi „Princeza Ksenija“ vidio sam samo jednog dečka. To bi trebalo malo markentinškim putem da se razvije da bi se privuklo što više dječaka, odnosno njihovih roditelja da upišu svoju djecu na balet. Što se tiče djevojčica, u Crnoj Gori ima dosta potencijala i tu nema ništa drugo da se doda, osim da im predstoji mukotrpan rad. Balet ne može da da se uči dva, ili tri puta nedeljno, nego svakodnevno i tako bi ova umjetnost jedino mogla da zaživi i kod vas, jer Crnoj Gori je neophotan balet u kulturi. Mladi koji upisuju balet moraju da znaju da je to škola i posao koji zahtijevaju puno rada i odricanja. Balet je mukotrpan proces. Ja sam radio svakodnevno. Stiskao zube, prolivao znoj, krvario. Ali, sam znao da ću uspjeti u onom što sam naumio. Sada mi nije žao i ništa mi nije teško. Sve može kad se hoće. Evo primjera: moja djevojka je Tatjana Tatić, balerina. Ona je sada ušla u beogradski balet kao član ansabla gdje radi i razvija se. Odigrala je dvije glavne uloge u beogradskom Narodnom pozorištu. Krenula je lijepim koracima ka vrhu i sada je u fazi u kojoj, kada završi sa probama, stopala krvare, noge pulsiraju i plače. No, sve je to u glavi. Te stvari mogu da se srede, ako si psihički spreman na to. Sve se može kad se hoće. Samo treba imati cilj i onda je prosto sve lako. To je za balet jako bitno i bez tog stava nema uspjeha!

S. Marojević

„Lake fest“ od 11. do 14. avgusta, na obali jezera Krupac Nikšićki rok spektakl

Popularni nikšićki Festival rok muzike „Lake fest“ održaće se će na obali jezera Krupac, od **11. do 14. avgusta**. Taj, sada već u regionu, ali i u međunarodnim okvirima popularni muzički rok spektakl, okupiće značajna imena, a njihovim nastupima, kako organizatori očekuju, prisustvovaće oko 30.000 posjetilaca. Prvi dan „Lake festa“ biće poklon građanima Crne Gore povodom značajnog državnog jubileja „Deset godina nezavisnosti, hiljadu godina državnosti“ i ulaz za tu večer će biti besplatan. Za ostala tri dana cijena ulaznice je 25, a za jedno veče 10 eura.

„Lake fest“ se u proteklim izdanjima pokazao kao važan dio kulturnog života grada i Crne Gore, jer se ne radi samo o jedinstvenom muzičkom, već i o multikulturalnom međunarodnom događaju. Ciljevi ovogodišnjeg „Lake fest“, kao i budućih izdanja je promocija muzike, urbane kulture, performansa,

Detalj sa prošlogodišnjeg izdanja Festivala

zdravog duha, ali istovremeno i afirmacija turizma i ekologije i njihovog značaja za savremeno crnogorsko društvo. Kako se navodi na zvaničnom sajtu organizatora, dovođenjem popularnih muzičara, umjetnika, književnika, slikara i drugih umjetnika afirmiše se kultura u najširem smislu te riječi i oživljava kreativni duh mnogih mladih ljudi u Crnoj Gori. Značaj Festivala u tom smislu prepoznalo je i Ministarstvo kulture u Vladi Crne Gore, pa će ovu manifestaciju sufinansirati u okviru avgustovskog repertoara „**Programa podrške razvoju kulture u Nikšiću**“. **Ministar Pavle Goranović** nakon nedavnog susreta sa direktorom Festivala **Predragom Zečevićem**, je izjavio da ovogodišnji izvođači svjedoče da je „Lake fest“ postao važan događaj, koji se može mjeriti i sa regionalnim festivalima ovog tipa. Ministar je pohvalio i brojne humanitarne, sportske i druge aktivnosti koje „Lake fest“ tokom godine organizuje, čime se pretvara u cjelogodišnju manifestaciju, važnu za mlade

ljude Nikšića i cijele Crne Gore. On je istakao i da mladi umjetnici i urbana scena zaslužuju posebnu pažnju i podršku Ministarstva kulture.

Muzički dio ovogodišnjeg programa „Lake fest“ je veoma raznovrstan. Pored najboljih regionalnih muzičkih sastava posebna pažnja će se posvetiti mladim neafirmisanim bendovima. Do sada potvrđeni izvođači na festivalu su: **Manu Chao La Ventura, YU Grupa, Kerber, Bajaga & Instruktori, Rambo Amadeus & Five Winnetous – Sextet, TBF, Sivilo, Ritam Nereda, Stray Dogg, Lačni Franz, M.O.R.T. Nikola Vranjković, Mangrov Bend, Irish Stew, Kultur Shock, Gužva u 16-ercu, Goran Bare i Majke, Dejan Petrovic Big Band, Voodoo, Zoon politikon, Off Duty, Sara Renar, DST, Light Under The Black Mountain, Punkreas, Justin’s Johnson, Aurora i Kiril Dzajkovski.** Prve večeri Festivala publiku će zabavljati Svjetski Kilo **Car Rambo Amadeus.** Predstavnik Crne Gore na Eurosongu 2012. godine, će vjerovatno na nikšićkom Festivalu promovisati aktuelni CD „**Vrh dna**“.

U sklopu umjetničkog programa, organizacija ovog Festivala, drugu godinu za redom, raspisuje konkurs na međunarodnom nivou, pod nazivom „**Iz različitog ugla**“. Kao i prethodne godine, osnovna ideja projekta jeste izrada kratkometražnih autorskih filmova o „Lake fest 2016“, tzv „After Movie Project“. Nakon završetka festivala, održaće se mini festival kratkih video formi „**Lake Movie**“ koji obuhvata nagrađivanje najbolja tri filma, za koje je obezbijeđen nagradni fond i projekciju svih takmičarskih filmova po završetku izbora najboljih.

Organizatori su ranije najavili da će naredno izdanje „Lake fest“-a raspolagati sa najvećim budžetom do sada i da postoji mogućnost da se pored bendova, među izvođačima, nađu i DJ-evi koji bi nastupali na afterpartijima.

Generalni sponzori „Lake festa“ su: Elektroprivreda Crne Gore, Pivara „Trebjesa“, Opština Nikšić i Nacionalna turistička organizacija.

S.Marojević

Bedem fest „Vjeruj“ od 25. do 28. avgusta Smotra muzičkih žanrova

- Tokom trodnevnog programa ovaj Festival će ugostiti 22 izvođača.
- Bedem fest će imati i 12 premijera, što potvrđuje orijentaciju organizatora ka alternativnim i nekomercijalnim sadržajima.

Piše: **Petar Šundić**

Šedmi po redu **Bedem fest**, koji se ove godine organizuje pod nazivom „**Vjeruj**“, održaće se od **25. do 28. avgusta** na nikšićkoj tvrđavi Stari grad Bedem, po kojoj je ovaj Festival i dobio ime. Tokom trodnevnog programa ovaj Festival će ugostiti 22 izvođača. Bedem fest će imati i 12 premijera, što potvrđuje orijentaciju organizatora ka alternativnim i nekomercijalnim sadržajima. Zahvaljujući porodicama Petrović - Njegoš i Spasojević, za posjetioce Festivala obezbijeđen je besplatan boravak u kampu koji se nalazi u podnožju tvrđave, posebnom ambijentu u kome prevladavaju zidine starog grada i autentična priroda.

Ulaznice po cijeni od 5 eura za jedno veče su u prodaji od 10. jula i mogu se kupiti na svim prodajnim mjestima gigstix-a.

Organizatori ovog Festivala veliku pažnju su posvetili pažljivoj selekciji izvođača, koji će svojim pojavljivanjem opravdati stečenu reputaciju i autentični identitet „Bedem festa“. Riječ je o programskoj profilaciji u čijem epicentru su, prije svega, muzika i bogatstvo muzičkih žanrova. Program je koncipiran na nekoliko tematski vješto uklopljenih različitih muzičkih pravaca, koji čine jedinstvenu cjelinu.

Nastupom bendova „**Drugi način**“, „**S vremena na vrijeme**“ i „**Aerodrom**“, čiji stihovi i note će oživjeti lijepa sjećanja na stara vremena, organizator želi animirati starije generacije posjetilaca. Vodeći računa o ambijentalnosti zidina i čarobnom ambijentu Velike scene i Bedema, sa pogledom na simbole grada, jedan dio programa će biti posvećen akustičnim momentima. Logičan izbor u tom smislu predstavljaju svirke kulturnih „**Bo kao**“ i „**Kralja Cacka**“. Nastupiće i predstavnici nove i nadolazeće regionalne alternativne scene: „**Nežni Dalibor**“, „**Bitipatibi**“ i zagrebački „**Sank**“, bendova koji će pred nikšićkom publikom pojaviti premijerno. Čast da crnogorsku underground scenu na ovogodisnjem Bedem festu predstavljaju pripala je nikšićkom sastavu „**Gomila Nesklada**“ i podgoričkom sastavu „**Dzej Dzej Okoča**“.

I ove godine Bedem fest će svojim posjetiocima predstaviti regionalnu demo elitu, pobjedničke sastave partnerskih demo festivala. Tako će Bunt

rok festival predstavljati pobjednički beogradski bend „**Degeneza**“, kao i drugoplasirani bend „**Empathy Soul Project**“ iz Zrenjanina. Hrvatsku demo scenu predstavljaje „**Tight Grips**“, pobjednički bend iz Karlovca. Subotički festival „Omladina“ predstaviće svog pobjednika - zagrebacki sastav „**From another mother**“. Ostaje još samo da se saopšti pobjednik jubilarnog 50 izdanja zajecarske „Gitarijade“, koji će takođe učestvovati na nikšićkom Bedem festu. Pravi ljubitelji rokenrola uživaće u zvuku „Canetove škrstice“, benda sastavljenog od članova nekoliko beogradskih grupa. To će biti njihov premijerni nastup u Crnoj Gori. I ove godine na Bedem festu biće zastupljeni i alternativni bendovi različitih muzičkih žanrova koji garantuju sjajnu atmosferu, poput „**E Play**“, „**Lake**“ i „**Irie Fm**“.

Posebno važna dimenzija Festivala će biti nastup Dječijeg hora **Muzičke škole „Dara Čokorilo**“, čime organizacija Festivala želi da na najkonkretniji način utiče na najmlađu populaciju, u cilju formiranje njihovih stavova i muzičkog opredjeljenja. Ljubitelji hip - hop scene uživaće u premijernom nastupu „**Frenkija**“, ali i „**Zostera**“, koji je nedavno objavio novi album, a koga ovdašnja publika rado sluša. „**Alex Kelman**“, bend koji osvaja Evropu svojim specifičnim zvukom punim ritmova, boja, gitarskih i klavijaturskih dionica

promovisaće aktuelni album „Siberian Pop turnejom po Evropi“.

Festival će u pratećem programu realizovati likovnu koloniju, pod nazivom „Pogled s Bedema“ koja će ugostiti deset nikšićkih slikara. Na taj način, Festival kao muzička manifestacija će ovim segmentom programa dati doprinos u promociji Starog grada, iz ugla ličnih impresija i doživljaja likovnih umjetnika koji će u interaktivnoj atmosferi, tokom sva tri dana trajanja Festa, na platno prenijeti svoj doživljaj Starog grada Bedema. Otvoren je i poziv biciklistima da uzmu učešće u turi „Bedem karavan“, kojim će valorizovati prirodne ljepote grada. Zbog ovakvih sadržaja umjetnički program VII Bedem festa je najbolje ocijenjeni projekat na konkursu Opštine Nikšić.

Bedem fest je održao svoj kontinuitet i postao prepoznatljiv u zemlji i regionu zahvaljujući vjeri i pozitivnoj energiji pojedinaca koji svojim doprinosom predstavljaju dobar primjer prakse kako se zajedničkim snagama

mijenjaju i usavršavaju stvari u korist svih koji vole i slušaju ovu vrstu muzike. Postojanje i trajanje ovog Festivala je važno u kreiranju buduće vizije ovog grada, ali i države. Tu se, prije svega, misli na kulturološki i umjetnički aspekt Festivala, u čijem je u fokusu Stari grad, tvrđava Bedem i umjetnost... Ploveći ka tradicionalnoj manifestaciji, Bedem fest potvrđuje maksimu da kad se nešto hoće i želi, uz veliki trud i rad, to se može i postići!

Bedem fest je svih godina trajanja ostvario intezivnu komunikaciju i saradnju sa važnim državnim institucijama. Zajedničkim strategijama i aktivnostima u kojima Bedem fest aktivno učestvuje, ostvarujuju se zavidni rezultati, kako na polju kreiranja kulturnog identiteta, tako i na polju ostvarivanja strateških ciljeva u oblasti turizma i razvoju festivalskog turizma u gradu i državi. Tako je i u ovoj godini realizovano niz zajedničkih projekata, kao što su promocije na sajmovima i sličnim manifestacijama u regionu.

Kao i prethodnih, tako i ove godine, organizator ovog Festivala skreće pažnju ukupne javnosti o neophodnosti dalje integracije i važnosti promocije potencijala pripadnika vulnerabilnih grupa. Nakon dobre saradnje sa Savezom slijepih, iz organizacije najavljuju ovogodisnju saradnju sa Paraolimpijskim komitetom Crne Gore. Imajući u vidu da je 2016. paraolimpijska godina, na svečanoj ceremoniji otvaranja Festivala pojaviće se paraolimpijci, uvjereni da pozitivna „bedemska“ energija može biti podsticaj za medalju u Riu.

I civilni sektor i nevladine organizacije kontinuirano daju svoj doprinos u trajanju i daljem razvoju Bedem festa, otvaranju novih šansi na polju održivosti kroz unapređivanje i svakodnevno usavršavanje znanja i vještina.

Sponzor Festivala je Crnogorska komercijalna banka, a strateški partneri su: Elektroprivreda Crne Gore, Pivara „Trebjesa“, M-tel, Ministarstvo kulture, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Ministarstvo odbrane i nacionalna Turisticka organizacija, Opština Nikšić, Fondacija „Petrovic Njegos“, JP „Morsko dobro“, „Extreme intimo“, Žitomarketi Popović, Jadranski sajam turizma Budva i drugi.

XXIX Festival „Barski ljetopis 2016“ „Milenijumom do vječnosti“

- Program „Barskog ljetopisa“ objedinjuje blizu 60 naslova pozorišne, filmske, književne, muzičke i likovne umjetnosti.
- „Možda postoje bogatiji, prestižniji i glamurozniji festivali u Crnoj Gori, ali ne i topliji“...

Piše: Darinka Milić Škuletić

Repertoar ovogodišnjeg izdanja „**Barskog ljetopisa**“, kojeg tradicionalno već skoro tri decenije organizuje Kulturni centar, ima blizu 60 naslova, a realizuje se od **15. jula do 21. avgusta**. Program „Barskog ljetopisa 2016“ je u znaku obilježavanja milenijuma od smrti kneza Vladimira i priče o kontinuitetu crnogorske državotvornosti i nezavisnosti. Inspirisani tim datumima, Festival je svečano otvoren multimedijalnim projektom Anastazije Miranović, koja je kroz performance i muziku objedinila ta dva jubileja. Publika će za četrdesetak dana trajanja Festivala imati priliku da odgleda šesnaest predstava eminentnih pozorišnih produkcija iz zemlje i regiona, pet dugometražnih igranih filmova, nekolike izložbe, a biće organizovano i sedamnaest autorskih večeri poznatih književnih imena sa južnoslovenskog podneblja. Na Barskom ljetopisu će biti održano i devet koncerata klasične muzike, tribine i sajam rukotvorina.

„Barski ljetopis“ je od osnivanja 1988. godine do danas, je dobro osmišljen, žanrovski raznovrstan i multimedijalan događaj. Grad podno Rumije, tokom ljetnjih mjeseci, u vrijeme trajanja Festivala, predstavlja jednu vrstu kulturnog izloga, ali i stvaralačku radionicu koja donosi inspirativne i vidljive rezultate. „Barski ljetopis“ je Festival otvorenog srca koji pruža šansu svim umjetnicima. Konkretnom vizijom i čvrstom koncepcijom od koje se rijetko odstupa, ovaj Festival je tokom 29 godina postojanja, prepoznat kao značajna i jedinstvena kulturna manifestacija Crne Gore. Festival se sastoji od pet segmenata: muzičkog, likovnog, filmskog, književnog i pozorišnog programa. Zahvaljujući tako osmišljenoj koncepciji, on se održao svih ovih godina uspijevajući da okupi umjetnike ne samo iz Crne Gore, već i regiona. I ne samo to! Festival je postao manifestacija na kojoj je

prestiz pojaviti se i učestvovati! Ovaj Festival je profesionalno osmišljen, tako da se pod imenom „Barskog ljetopisa“ mogu realizovati jedino visokokvalitetni, prestižni sadržaji. Posljednjih godina on je prepoznat po spektakularnom programu otvaranja i zatvaranja, koji okupi nekoliko hiljada posjetilaca. Zbog toga ga mnogi doživljavaju i kao veliku mediteransku feštu vedrog duha, pokreta i lijepe riječi.

Kroz razvojnu genezu, barski Festival je iz godine u godinu napredovao, da bi danas u osvit trodecenijskom postojanju, čvrsto se usidrio na crnogorskoj kulturnoj sceni. On je prepoznat i utemeljen ne samo kod umjetnika, gradjana Bara i mnogobrojne – vjerne publike, već i kod gostiju barske rivijere. Program se tradicionalno se izvodi na više atraktivnih lokacija, koja su slučajno ili ne, pozornice za sebe.

Pored ambijenta u Dvorcu kralja Nikole, smještenog na samoj obali Jadrana, program se realizuje i u Galeriji „Velimir A. Lekovic“, Ljetnjoj pozornici Doma kulture, Staroj Maslini na Mirovici i Starom Gradu - svojevrsnoj crnogorskoj Pompeji pod Rumijom. Na taj način, pruža se prilika gostima „Barskog ljetopisa“ da uživaju ne samo u dobro osmišljenim kulturnim sadržajima, nego i da upoznaju nove, zanimljive prostore nekada „slavnog grada Bara“, koji se pod najezdom gusara povukao u surove planinske litice. Stara maksima „Ljetopisa“ da „možda postoje bogatiji, prestižniji i glamurozniji festivali u Crnoj Gori, ali ne i topliji“ i ovog ljeta je njegova krilatica.

XXIX Festival „Barski ljetopis 2016“

„Sveti i prokleti“ – premijerno na „Barском ljetopisu“

Piše: Darinka Milić Škuletić

Barski Kulturni centar povodom obilježavanja milenijuma od smrti kneza Vladimira i tematski inspirisan legendom o Vladimiru i Kosari, ovogodišnje izdanje „Ljetopisa“ obogatiće premijernim pozorišnim projektom „Sveti i prokleti“. U šekspirovski postavljenoj predstavi, čiji tekst i režiju potpisuje Obrad Nenezić, glavne uloge igraju: **Jovan Dabović, Branka Stanić, Filip Đuretić, Vukan Pejović, Dragiša Simović, Miro Nikolić i Vladimir Cerović.** Scenografiju potpisuje **Darko Musić**, kostime **Anastazija Miranović**, a za scenski govor je zadužena dr **Dijana Marojević.** Dizajn plakata

je uradio **Milovan Kadović.** Premijera predstave je 7. avgusta, a njena prva repriza dva dana kasnije. Riječ je o jednoj od najljepših priča o ljubavi i vjeri, inspirisanoj istorijskim događajima od prije hiljadu godina u Crnoj Gori.

„Ne postoji viši motiv za umjetnika od jubileja 1000 godina. I to kakav jubilej! Jubilej od smrti jedne velike ljubavi, najpoznatije na Balkanu, između dukljanskog kneza Vladimira i bugarske princeze Kosare. I to gdje? U Baru, u kojem je Sveti Vladimir zaštitnik, na Maloj sceni Starog Bara, gdje još lutaju duhovi gusara i njihovih potomaka. Tu svaki kamen krije jednu legendu, možda ne poznatiju od Vladimira i Kosare, ali možda bolniju i dramatičniju. Takođe, ne postoji dramski umjetnik koji nije poželio da obradi temu kojoj ni Šekspir nije odolao (ako je vjerovati nekim istraživačima), kao ni mnoge

južnoslovenske književnosti i teatri. To je motiv više. A obaveza nebrojeno puta veća. No, kada sam pristao da radim ovu priču, zaboravio sam sve što sam znao i pročitao. Uplovio sam u prošlost kao u neko nepregledno more koje me vuklo na dno. Našao sam prošlost, gotovo nedirnutu i očuvanu u soli. Kao kad nadete antičke brodove i blago i potpuno uplovite u vrijeme prije jednog milenijuma. Onda me povukao stih... Nijesam razmišljao da budem drugačiji. Orginalniji. Noviji... A, ispalo je dobro. Napisao sam dramu u stihu. Slobodnom. Kako obično pišem. Onda sam inverzijom dao antičke i elizabetanske atmosfere i vjerujem da će gledaoci pored poetike koju nosi drama, naći dio prošlosti koja se uzdiže nad Barom, kao što se uzdiže mit o Vladimiru i Kosari. Onda sam u slavu jubileja želio da napravim jedno posebno djelo, u mojim mogućnostima, koje će moći da se čita, ali i gleda, potpuno modernog rediteljskog koncepta, koje korespondira sa današnjim vremenom, a izlazi iz srednjeg vijeka, a koje će biti razumljivo i pitko. I što je najvažnije, da je u skladu sa mogućnostima koje nam pruža produkcija“, navodi, između ostalog Nenezić, autor premijernog komada Kulturnog centra Bar.

XXX Festival Grad Theatre City Budva Umjetnost na ambijentalnim scenama

- *Moto Festivala: „...a pored sebe prolaze, ne čudeći se...“; Sv. Avgustin, „Ispovijesti“ (Gl. X).*
- *U dramskom, književnim, likovnim i muzičkim programima nastupiće umjetnici iz regiona i svijeta.*

Jubilarni, XXX Festival Grad Theatre City Budva, koji se u metropoli crnogorskog turizma ove godine održava od **20. juna do 10. avgusta**, za svoj moto izabrao je misli Svetog Avgustina (*„...a pored sebe prolaze, ne čudeći se...“*), „jednog od najznačajnijih ranohrišćanskih mislilaca i filozofa“. Te misli ovih ljetnjih mjeseci lebde nad svodom drevne Budve opominjući „da ljepota i danas postoji, da ona zabljesne, sijevne i probije našu sljepoću“.

Umjetnost i ambijentalne scene nad morem, međusobno se iz večeri u večer prožimaju. U sadržajno bogatom programu ove prestžne festivalske multimedijalne smotre koji se realizuje na „pjeni od mora“ kroz četiri segmenta (dramski, književni, likovni i muzički) i to na više lokacija, nastupiće umjetnici iz regiona i svijeta. Festival Grad Theatre City Budva, kao jedan od najznačajnijih festivala u regionu, nakon tri decenije postojanja i pored finansijskih poteškoća i ove godine donosi bogat repertoar, u

kojem je upisano 62 naslova (30 dramskih, 13 književnih, 11 likovnih i osam muzičkih).

Festival je svečano otvoren predstavom „**Antigona - 2000 godina kasnije**“ (pozorište Ulysses sa Briona i Festivala MESS Sarajevo) na sceni u bečićkom naselju Vještica. Predstavu je režirala **Lenka Udovički**, dok jednu od glavnih uloga tumači njen suprug **Rade Šerbedžija**. Otvaranju je prethodilo gostovanje izraelskog pisca **Davida Grosmana** na Trgu pjesnika.

Okosnicu dramskog programa čine tri premijere: od kojih su dvije

dramske forme „Jesenja sonata“, u režiji **Jagoša Markovića** i „Crvena“, u režiji **Danila Marunovića**. Treća je inscenacija komične opera - bajke „Dve glave i devojka“, u režiji **Borisa Liješevića**.

Obrazlažući dramski program Festivala, njegov urednik **Boris Mišković**, istakao je da je ovogodišnja koncepcija, iako se, unekoliko, od nje bilo odstupilo „zasnovana na malim, ali kvalitetnim, formama, shodno finansijskim mogućnostima, ali i želji da se izrazi određeni bunt zbog konstantnog zanemarivanja kulturnog stvaralaštva. Imajući u vidu da se radi o značajnom jubileju, posebna pažnja je usmjerena na umjetnike i ostvarenja iz Crne Gore“, kaže Mišković.

Drugi dio dramskog programa rezervisan je za gostovanja predstava iz Podgorice, Cetinja i Tivta, ali i iz drugih država iz okruženja. Važan aspekt u sačinjavanju koncepcije dramskog repertoara je kvalitetna produkcija, sa renomiranim rediteljima i glumcima iz regiona, što je godinama i bila vodilja Festivala. Tako će se ove godine naći rediteljska imena: **Oliver Frlić, Kokan Mladenović, Andraš Urban, Milan Karadžić, Diega De Bree**, a plejadu glumaca predvode: **Rade Šrbedžija, Mirjana Karanović, Branislav Lečić, Branko Cvejić, Sergej Trifunović, Branimir Popović** i mnogi drugi.

Likovna selekcija Festivala obilježava važan datum i jubilej – 70 godina postojanja Udruženja likovnih umjetnika Crne Gore, u okviru kojeg će festivalska publika imati priliku da na jednom mjestu vidi najvažnija djela i najjemenentnije predstavnike crnogorskog slikarstva.

„Važnost ovog jubileja utoliko je veća, jer je upravo likovna umjetnost proslavila kulturu Crne Gore u svijetu i decenijama se ustoličavala kao naša najuspješnija i najrespektabilnija umjetnost. Zato se sasvim prirodno nametnula ideja da sa Udruženjem likovnih umjetnika Crne Gore organizujemo izložbu najznačajnijih crnogorskih stvaralaca“, cijeni Merin Smailagić, urednik likovnog programa. Svečano otvaranje likovnog programa Festivala upriličeno je 13. jula, za Dan državnosti Crne Gore. Svoje radove su izložili: **Pero Nikčević, Zlatko Glamočak, Angel Korunovski i Igor Rakočević**. Na izložbi „Budvanski murali“ pojavice se mladi stvaraoci – studenti. U saradnji sa Akademijom na Cetinju, studentima slikarstva i dizajna na Festivalu će biti organizovana izrada murala na temu „Festival“, a mladi umjetnici će stvarati na građevinskim tablama (zaštitnoj ogradi). Za sam kraj ovog dijela festivalskog programa organizovaće se zanimljiv segment, pod nazivom „**Blenda F30**“, koji će animirati zaljubljenike u fotografiju. Oni će imati mogućnost da ponude svoje viđenje Festivala i njegovih programa. U želji da se obogati i postfestivalski program, planirano je još pet izložbi u crkvi Santa Marija. Izložba će biti realizovana u saradnji sa Turskim kulturnim centrom, a sa svojim radovima predstavice se: **Seida Belegović, Zoran Mićanović, Admir Bambur i Slobodan Lončarević**.

Početak muzičkog programa obilježen je koncertom kontroverznog i kulturnog slovenačkog benda „**Laibach**“. Posebna muzička

svečanost je koncert „Pjesme iz Crne Gore i Primorski napjevi Stevana Mokranjca“, kao i koncert „Montenegro Jazz Youth“. Džez pjevačica Čajna Mozis (China Moses), svjetska muzička zvijezda, koja do sada nije nastupala na ovim prostorima, ove godine će u Budvi gostovati i to sa svojim bendom. Čajna Mozis je, inače, ćerka legendarne pjevačice Di Di Bridžvoter (Dee Dee Bridgewater), a muzika koju izvodi predstavlja kombinaciju džeza, soula i povremeno popa. Gradska muzika Budve 4. avgusta imaće svoj koncert, kojim će biti objedinjena dva značajna jubileja: 30 godina Grada teatra i 110 godina Gradske muzike Budve. Koncert je zakazan na sceni između crkava, na kojem će publika moći da uživa u dobro poznatim marševima, džez numerama, filmskoj muzici, valcerima, beginu...“, najavljuje Milena Lubarda Marojević, urednica muzičkog dijela programa Festivala.

„Antigona – 2000 godina kasnije“ - za početak dramskog programa Festivala

Pored Davida Grosmana, jednog od najpoznatijih izraelskih pisaca, koji je svoju turneju u regionu otpočeo u Budvi, na samom otvaranju jubilarnog Festivala, bogat književni program ugostiće poznata imena. U dosadašnjem dijelu književnog programa publika je imala priliku da se upozna sa suptilnom poezijom **Dragana Hamovića**, „poznatog istraživača srpske književnosti, ali i pjesnika, koji u najnovijoj zbirci „Tiska“, u najboljoj tradiciji metafizike pokušava da razumije tajne smrti i rođenja. Na Trgu pjesnika, krajem juna, predstavio se **Vojislav Pejović** iz Čikaga, koji je publici od ranije poznat po svom romanu „Život i smrt Milana Junaka“, dok je ove godine objavio i zbirku pripovijedaka „Američki sfumato“. Mlada spisateljica **Dana Todorović** 5. jula je na Trgu predstavila svoj novi roman „Park Logovskoj“, a **Vida Ognjenović**, je

dva dana kasnije imala besjedu u čast velike tridesetogodišnjice Festivala. Duh mediteranskih gradova i ljudi Mediterana, oživjeće i **Vlasta Mandić**, 18. jula, a predstavljen je stvaralački opus **Zuvdije Hođića**, prošlogodišnjeg dobitnika nagrade „Stefan Mitrov Ljubiša“, kao i roman **Milisava Savića** „Le Sans Pareille – ljubavnog romana sa dodacima“. Slavica Perović će prezentovati publikaciju „Teorije diskursa: teorije i metode“, naučno štivo posebne vrijednosti. Za finale ovogodišnjeg Trga planirano je i gostovanje još dva crnogorska autora: **Ognjena Spahića**, dobitnika Evropske nagrade za književnost 2014. i **Đura Radosavovića**, koji svojim drugim rukopisom, „Crnogorskim romanom“, potvrđuje autopoetičko određenje da „sumnja u realnost, a vjeruje u književnost“.

Svi ovi programi će biti izvedeni na trgovima i pjacetama Starog grada, ali i u djelovima grada koji su izvan starogradskog jezgra. Sva ta mjesta Festival pretvara u scenu na otvorenom, na kojoj i posjetilac i slučajni prolaznik postaju učesnici umjetničkog čina. Stoga i ne čudi moto Festivala: *„da ljudi putuju, pa se dive visovima planina, divovskim valovima mora, dugim tokovima rijeka, širokom prostranstvu okeana, i kružnom pokretu zvijezda; a pored sebe prolaze i – ne čude se ničem“*.

S.Marojević

Uz XXX Festival Grad Theatre City Budva

Umjetnost zaborava

Svetozar Cvetković, urednik programa XXX „Grad Teatar Budva“

Bilo je to u godinama koje su potresle Budvu, zapravo nakon tih godina velikog zemljotresa. Jurio sam magistralom do aerodroma u Podgorici, ne da bih odletio put svog rodnog grada, već da bi snimio svoj prvi kadar, svog prvog igranog filma, na podgoričkom aerodromu.

U tom zvuku uzavrele fordove mašine vremesnog automobila pod nazivom Capry, najednom utihnu sve, kada sam iz te gotovo ptičje perspektive ugledao naslagane betonske blokove hotela na Slovenskoj plaži, u kojima sam prije nekoliko mjeseci, prvi put bez roditelja, ljetovao. Vidio sam i zatvoreni Stari Grad bez pristupa kako iseljenim stanovnicima, tako i rijetkim namjernicima koji su se mogli izbrojati na prste jedne ruke. Bilo je tiho, bez ljudi, sa po kojom mačkom ili zalutalim psom. Čak i oni koji su tu živjeli, vidali su svoje rane, sklanjajući se od Sunca i pogledom i tijelom žudeći ka nepovrijeđenom moru.

Nekoliko godina kasnije, u taj napušteni grad, kao u nekom šekspirijanskom djelu, gotovo izgubljeni u svojoj želji da pronađu mjesto za svoj duh i glas, tijelo i život - ušli su glumci. Dobro, to se samo tako kaže, ušli su i mnogi drugi, ali ipak, taj ulazak glumaca, onih koji teatar čine svojim bićem, ulazak onih koji su od napuštenog, nekad razrušenog zemljotresom, a sada u bijelo obnovljenog grada, činio je, sudbonosnu prekretnicu u životu grada i njegove budućnosti.

Grad je tako postao Teatar.
I ostao, u godinama što slijede.

Nije danas Budva grad koji bih prepoznao sa mjesta na kom sam ga u godini odlaska Maršala vidio. Obrisi grada ni na sjenkama više ne slič

mediteranskom mirisu razglednica iz prošloga vijeka. Urbanizovano širenje učinilo je mnoge, pa i mene, skeptičnim u pogledu onoga što se može sačuvati u ljepoti prirode i duha ovog podneblja. Uzavreli grad ljeta nije više takav zahvaljujući samo ljetnjem suncu, no i mirisima i zvucima koji nas u tom dobu neštedimice zasipaju i nečiji odmor čine uzbudljivim i privlačnim, a nama ne daju mnogo nade da se možemo zajedno sa čutljivim mještanima blagog osmijeha, a nekadašnjim budvanskim „galebovima“ sačuvati.

Danas mislim da zato Grad Teatar postoji. Danas sam i sam zato sa ljudima koji ga žele očuvati, danas, jer sam i sam koliko juče u zaostalim godinama prošlog vijeka sve najljepše u svom radu i životu doživio u Budvi, Gradu Teatru i pokušao da prenesem u ovaj vijek. Jer, sam i sam najljepše trenutke umjetnosti teatra, plesa, muzike doživio na kamenu ovog grada i želio da ih sačuvam od zaborava pozivajući se na umjetnost. Možda je moje prisustvo na ovom, takozvanom, a opet tačno izrečnom jubilarnom Festivalu, uz čast i zahvalnost onima koji su me prozvali, odveć suvišna akcija za već uigrani dugoročni tim ljudi koji njegov program stvaraju, tek pokušao sam da im ne smetam, a da opet svoje osjećanje, poštovanje i ljubav prema Gradu Teatru, svojim skromnim udjelom i prisustvom unesem u njihove misli, svoj život i živote onih koji će naše ovogodišnje programe pohoditi.

Imena?

Imena nedostaju. Nijesam ih navodio, prepoznacete ih, od onih koji su prvi međ zidinama grada izgovarali Šekspira i koji će i sada prvi put u jednom novom budvanskom prostoru izgovarati Antiku, od onih koji su došli na ideju da se u novom, a Starom Gradu, prije više od tri decenije posadi ideja o Teatru, do onih koji će u vremenu ovim notama svojim uzdrmati zidove grada više no zvučnici ovdašnjih kafea, ili neprilagodjeni brum nekadašnje Hobotnica atrakcije, od onih koji svojim imenom i pisanom riječju brane najveće svjetske književne nagrade, do onih koji svojim slovom štite identitet generacije novih i nekad neprilagođenih riječi svakidašnjem shvatanju ljudskog uha, pa i do onih koji u bojama i oblicima ne vide samo boje i oblike, već naše nebo uljepšavaju svojim bojama i oblicima, za koje nijesmo ni slutili da postoje.

Imena onih koje ne znamo, a tek dolaze, onih koji na kraju svojih studija stupaju na scenu i čine našu budućnost spokojnom za bar jednu činjenicu, verujući i čineći da umjetnost neće otići u zaborav.

Zato smo tu !!!

I znamo da ćete ta nespomenuta imena zauvijek zapamtiti.

Završen „Kotorski festival pozorišta za djecu“

Nagrade najboljima

- ... „nema ljepše ništa, od festivala pozorišta“!
- Na repertoaru Festivala 107 programa, 11 premijera, 23 lokacije, 16 zemalja – učesnica.

Piše: Slaviša Grubiša

Svečanim uručenjem nagrada i vraćanjem ključeva gradu, koji su ove godine u ime sve djece pripali Staciji Perović, u Kotoru je 12. jula završen XXIV „Kotorski festival pozorišta za djecu“.

Da je ovaj Festival iz godine u godinu sve posjećeniji i bogatiji u programu,

Kotorski
festival
pozorišta
za djecu

1-12.
JUL
2016.

pokazuje i teška pozicija dječijeg žirija, žirija grada i ASSITEJ - a, koji su danima bilježili i raspravjali o kvalitetu predstava i dodjeli nagrada za najbolje. Prva nagrada pripala je predstavi „**Pola pola**“, Kazališne

družine Pinklec, Teatra Poko Loko i Teatra Exit iz hrvatskog Čakoveca. Prvonagrađena predstava, kako se navodi u obrazloženju žirija, govori o razvodu, osjećanjima djece i objašnjava djeci sve ono o čemu roditelji ćute, pružajući nam svima nadu, kao svijetlo na kraju tunela. „Predstave namijenjene tinejdžerskom uzrastu su rijetka pojava, a naročito one koje se bave osjetljivom temom. Namijenjena je i roditeljima, a poučna je za sve uzraste“, ocjena je žirija. Drugu nagradu osvojila je „**Snježana i sedam patuljaka**“, Gradskog pozorišta iz Podgorice, jer su njeni akteri „na zabavan način predstavili poznatu bajku u današnjem vremenu i nju uveli elemente 'Pepeljuge'“. Treće mjesto pripalo je komadu „Par cipela“, Dječijeg pozorišta iz Subotice „zbog dobre i zabavne glume, ali i zanimljivog načina na koji su predstavili temu ljubavi“. „**Džonatanov let**“, Dječijeg kazališta Branka Mihaljevića iz Osijeka osvojio je specijalnu nagradu ASSITEJ Centar Crne Gore. Ta predstava je rađena prema motivima romana „Galeb Džonatan Livingston“, Ričarda Baha.

Pored nagrada, na svečanosti su uručene i zahvalnice za najbolje volontere, koji su dali veliki doprinos ovogodišnjem Festivalu. Dobitnici tog priznanja vrijedno su pomagali svim sektorima organizacije i realizacije Festivala.

Gradom Kotorom dvanaest dana vladala su djeca, koja su njegovim

ulicama, trgovima i portunima, prenosili smijeh i igru oživljavajući vijekovima stare zidine šaljivim instalacijama, razdraganom muzikom, kvalitetnim predstavama, vještim plesnim nastupima, radionicama, scenom za mlade, kao i nikada boljim, književnim programom.

Publika na „Kotorskom festivalu pozorišta za djecu“

Da su svi prošlogodišnji rekordi oboreni, pokazuje statistika pozorišne smotre za djecu: 107 programa, 11 premijera, 23 lokacije, 16 zemalja - učesnica, i ko zna koliko dječijih radosnih lica, koje su najveći podsticaj Festivala za njegov napredak i smisao!

Naredne godine Kotor će slaviti jubilarni XXV „Kotorski Festival pozorišta za djecu“. U susret jubilaranom izdanju tog velikog pozorišnog događaja, iako su ključevi grada vraćeni, djeca svoja srca drže otključana za igru, radost, ljubav i umjetnost! Iz organizacije i grada Kotora poručuju: **„Na cijelom bijelom svijetu nema ljepše ništa, od festivala pozorišta“!**

Intervju: Jelica Mijanović, mlada crnogorska gitaristkinja, profesorica Narodnog konverzatorijuma u Ženevi

Muzika ne smije ostati privilegija „sluhista“

- *Tradicionalna muzika, kao i jezik, nosi u sebi kulturni kod jednog naroda...*
- *Muzička scena i budžet jedne zemlje ne zavise od broja kompetentnih muzičara, već od toga koliko vrednuju muziku ljudi koji imaju uticaj i poziciju u društvu.*

Jelica Mijanović, poznata crnogorska gitaristkinja, porijeklom iz Nikšića, kao izuzetan talenat sa 16 godina je završila srednju muzičku školu „Vasa Pavić“, u Podgorici. Studije je započela na Muzičkoj akademiji u Beogradu, a diplomirala je u Ženevi, sa prosječnom ocjenom 10.

Mijanović je sa 21 godinu stekla zvanje magistra muzičke pedagogije na Ženevskom muzičkom konzervatorijumu, gdje je, nešto kasnije, završila i postdiplomske studije iz muzičke interpretacije. Živi i radi u Ženevi, gdje je angažovana kao stalna profesorica na Narodnom konzervatorijumu, a prethodno je predavala na Bernskom i Friburškom konzervatorijumu. Dobitnica je prestižnih priznanja, među kojima su nagrade: Švajcarske asocijacije muzičara (ASM), Fondacije Kiefer Hablitzel (KHS) i Fondacije Rotary International, koja se dodjeljuje jednom od stotinak studenata različitih instrumenata koji pohađaju tu Akademiju. Dobitnica je priznanja „Diploma di

Merito“, a bila je stipendistkinja Vlade Italije – Ambasade u Podgorici i Muzičke akademije Kidana. Na prestižnim međunarodnim gitarskim takmičenjima osvojila je brojne prve, kao i specijalne nagrade na domaćim i međunarodnim gitarskim takmičenjima i bila jedini nagrađeni gitarista na dva najveća švajcarska takmičenja za sve instrumente. Kao solistkinja je nastupala u Austriji, Crnoj Gori, Francuskoj, Italiji, Rumuniji, Sloveniji, Srbiji i Švajcarskoj. Držala je master radionice i bila članica žirija na više međunarodnih festivala gitare. Autorica je knjige „Najljepši klasici za male muzičare“, zbirke transkripcija za učenike početnih razreda gitare.

Vođena idejom da osmisli koncertni repertoar sa crnogorskim predznakom, Jelica Mijanović je prije tri godine stupila u kontakt sa crnogorskim i inostranim kompozitorima koji bi napisali djela za solo gitaru po motivima crnogorskog muzičkog folklor. Rezultat te saradnje su tri kompozicije savremenih autora iz Crne Gore, kao i četiri kompozicije autora iz Australije, Irana, Turske i Srbije / SAD-a, koje su inspirisane tradicionalnim crnogorskim

instrumentom – guslama i izvornim pjesmama. Premijera tog programa pod nazivom „**MONTENEGRO – porijeklo i inspiracija**“ je bila u Bazelu, nakon čega se gitaristkinja uspješno predstavila u Crnoj Gori. U koncertnoj dvorani Muzičke škole „Dara Čokorilo“, Mijanović je u maju, imala veoma zapažen nastup, a nikšićka publika je imala jedinstvenu priliku da uživa u čarima ovog virtuozna na gitari.

Ljepota i snaga izvorne muzike bilo kog podneblja po meni su u rangu sa najvišim ostvarenjima pisane muzike. Izvorna muzika me, nakon klasične, najviše privlači i interesuje. Tradicionalna muzika, kao i jezik, nosi u sebi kulturni kod jednog naroda, a kao anonimno stvaralaštvo oslobođena je nepotrebne virtuoznosti i vremenom izbrušena, tako da u pjesmi koja stiže do naše generacije ne ostaje ništa suvišno. Kao takva je nepresušan izvor inspiracije kako kompozitorima, tako i izvođačima, iako nama, interpretatorima, koji smo navikli da svojim umijećem iz kompleksnog muzičkog teksta publici predočavamo ono najbitnije i dramaturški planiramo takt za taktom, nije lako da primijenimo potpuno suprotan princip i iznesemo narodnu melodiju što jednostavnije, i tako joj oslobodimo najprohodniji put do publike. Klasična muzika XIX i XX vijeka (period Nacionalnih škola) obiluje remek djelima inspirisanim narodnom muzikom. Gitarski repertoar naročito je bogat djelima inspirisanim španskim i italijanskim folklorom. Izvođeci takve kompozicije, često sam se pitala da li bi moja interpretacija i razumijevanje djela bili ubjedljiviji da sam i sama Španjolka ili Italijanka. Naravno da to nikada ne mogu ni otkriti, ali sam vremenom počela da se pitam i kako bi izgledalo izvoditi djela inspirisana crnogorskim folklorom, budući da takve kompozicije za solo klasičnu gitaru prije par godina, po mom saznanju, nijesu postojale, ili ih makar još niko nije izvodio.

U Crnoj Gori su se, kao i u Evropi, u XIX vijeku stvarale kompozicije sa narodnim predznakom, ali istorijske prilike nijesu bile pogodne za procvat kulture, a da ne pominjem klasičnu gitaru, čiji repertoar svuda u svijetu „kaska“ oko jedan vijek, za stilom koji je je zastupljen u orkestarskom i klavirskom stvaralaštvu. Danas je jaz između muzičkih zbivanja kod nas i u inostranstvu daleko manji i sa zadovoljstvom primjećujem da Crna Gora tokom posljednje decenije doživljava „renesansu“ što se tiče angažmana domaćih kompozitora. Česte su premijere, a na muzičkoj sceni su domaći stvaraoci daleko prisutniji nego što je to bio slučaj tokom mog školovanja. Ipak, prije gotovo tri godine, u vrijeme kada sam dobila ideju da osmislim koncert sa crnogorskim repertoarom, samo dva domaća kompozitora su već pisala za klasičnu gitaru. Izazov je, dakle, bio ne pronaći kompozicije - kako što je uobičajeno kada pravimo koncept programa - već pronaći kompozitore koji bi stvorili repertoar potreban za cjelovečernji koncert klasične gitare, a u vezi sa Crnom Gorom, bilo tematikom djela ili porijeklom kompozitora. Rezultati te potrage i saradnje sa kompozitorima koja je slijedila su nadmašili sva moja

očekivanja. Ovaj projekat je istovremeno bio i moj drugi magistarski rad, a entuzijastična reakcija komisije me je podstakla da program promovšem i van Švajcarske, pa sam prije nego što sam dobila priliku da ga predstavim u Crnoj Gori, ovaj repertoar djelimično, ili u cijelosti izvela u Austriji, Francuskoj, Srbiji, a nedavno i Njemačkoj. Repertoar projekta inspirisanog nacionalnim muzičkim folklorom je „autentičan i heterogen“, a pozitivne reakcije su prisutne kod domaće, ali i inostrane publike.

Publika je svuda bila iznenađena originalnošću projekta, ali i zadovoljna onim što je čula, mada je to očekivan stav, jer će Vam poslije koncerta prići samo oni kojima se koncert svidio. U ovom slučaju je teško analizirati čak i pozitivnu reakciju publike, jer mislim da se svakome dopao različit segment repertoara, koji je, usudila bih se reći, po mnogo čemu autentičan i heterogen. Pored toga, publika je na svakom od koncerata kod nas i u inostranstvu premijerno slušala kompozicije a, budući da su sve kompozicije, uz dva izuzetka, posvećene meni, ja sam imala poseban odnos prema djelu. Same kompozicije djeluju kao da dolaze ne samo sa četiri različita kontinenta, već i iz različitih epoha. Određena publika (npr. u Švajcarskoj), koja je došla u želji da čuje savremenu muziku, iznenadila se ali ne i razočarala jazz i etno aspektom repertoara. U Crnoj Gori sam se, što se tiče avangardnog dijela repertoara, plašila reakcije publike koja je navikla na milozvučan gitarski repertoar. Međutim, ispostavilo se da su laici prihvatili savremena sazvučja otvorenije, nego što sam očekivala od kolega muzičara. Meni bi, naravno, laskalo ako mi neko nanovo posveti kompoziciju folklorne tematike, ali ono što bih smatrala mnogo većim uspjehom je da djela koja sam premijerno izvela zažive na repertoaru gitarista, kod nas i u inostranstvu. Ipak, ono što bi me najviše obradovalo je da neko od kolega muzičara napravi sličan projekat, tj. osnaži saradnju između kompozitora i izvođača, obogati crnogorski repertoar XXI vijeka i tako doprinese stvaranju ambijenta u kome će biti sasvim očekivano da na koncertu nakon Baha, Vivaldija, Čajkovskog, čujemo djelo nekoga ko živi u istoj prostornoj i vremenskoj dimenziji kao i mi.

Kao redovna profesorica na Konzervatorijumu u Ženevi, sa pedagoškim iskustvom na nekoliko konzervatorijuma u Švajcarskoj, Mijanović cijeni da su evidentne razlike u načinu obrazovanja mladih muzičara kod nas i u svijetu, jer je, između ostalog, naš muzički obrazovni sistem selektivniji u startu.

Kod nas je uvriježeno, a često neosnovano mišljenje, da je na Zapadu sve bolje, dok na Zapadu ljudi iz branše dobro znaju da je muzičko školovanje u istočnoj Evropi daleko naprednije, tj. intenzivnije. Naš školski muzički sistem je selektivan od samog starta. Vani bi se prijemni ispit za upis u muzičku školu smatrao diskriminatorskim i obeshrabrujućim za sve koji ostanu ispod crte, dok je kod nas stav da nema svrhe školovati dijete koje ne pokazuje talenat. Sa tom probranom djecom se zatim radi više puta nedjeljno, prave se koncerti najboljih, postoje republička, kao i čitav niz instrumentalnih takmičenja u

Crnoj Gori i cijelom regionu. Sa 14 godina, ponekad i ranije, potrebno je odlučiti se za muziku kao profesiju, ili prekinuti muzičko školovanje, a već do upisa u srednju školu gotovo svi đaci imaju iskustva na takmičenjima. Nerijetko djeca od 9 godina sviraju spretnije nego što polazi za rukom duplo starijim učenicima u zapadnom sistemu školovanja. Sljedeća selekcija je upis na akademiju, a po završetku diplomci, koji su postigli vrhunski nivo, još kao tinejdžeri, ili idu u inostranstvo, ili počnu da rade u nekoj od muzičkih škola. Čak ni najbolji ne nastupaju onoliko koliko bi željeli, a koncept slobodnog, nekomercijalnog umjetnika je neodrživ, jer ne postoji dovoljno prilika za nastupe.

U Švajcarskoj je potpuno suprotno! Časovi instrumenta su jednom nedjeljno, u trajanju od 25 do 50 minuta. Samo francuski kantoni imaju obavezan solfedo uz instrument. Poređenje učenika je nepoželjno, a stoga je nepoznat i pojam takmičenja za djecu. Na akademijama su na profesorskim pozicijama najčešće „angažovani“ stranci, a ogromna većina studenata, kao i članova orkestra, dolazi iz Istočne Evrope i Azije, jer „lokalni“ zainteresovani kandidati rijetko mogu da postignu potreban nivo, uz takav sistem školovanja. Međutim, svaki švajcarski gradić ima svoj profesionalni ili makar amaterski orkestar, hor. Svaki kvart grada ima asocijacije koje nude časove muzike, organizuju koncerte... Iako se niko ne takmiči, ogroman procenat djece i mladih uči da svira neki instrument, bilo privatno, u osnovnoj školi, u mjesnoj zajednici, na konzervatorijumu, a brojne su i organizacije koje nude časove za odrasle. Sistem muzičkog školovanja je napravljen tako da podiže nivo opšte kulture, a ne da proizvodi profesionalce. Svako dobije priliku da nauči kada i koliko želi i zbog takve amaterske mreže su brojni, česti i dobro posjećeni koncerti u bilo kome gradu ili većem naselju. Mana takvog sistema je što je ma kako talentovanom učeniku teško da napreduje, bez poređenja sa konkurencijom i izazova, koja takmičenja nude.

Sa druge strane, naš sistem je, po mom mišljenju, previše eliminatoran i nema podršku ili strukturu za one koji žele amaterski da se bave muzikom, naročito nakon upisa u srednju školu. Muzička scena i budžet jedne zemlje ne zavise od broja kompetentnih muzičara, već od toga koliko vrednuju muziku ljudi koji imaju uticaj i poziciju u društvu. Glavni grad ima samo dvije muzičke škole sa ograničenim brojem mjesta i procenat djece koja ima dodir sa instrumentom je nizak. Da ne pominjem broj odraslih koji se usude da počnu da uče neki instrument poslije četrdesete godine. Muzika ne smije ostati privilegija „sluhista“ koji imaju roditelje dovoljno požrtvovane da ih četiri puta nedjeljno vode u muzičku školu. U krajnjem, na finansiranje kulturnih događaja, odziv publike, stipendije... ne utiču toliko oni koji postanu profesionalni umjetnici, koliko ljudi drugih profesija koji shvataju ili ne značaj umjetnosti za zajednicu.

Uspješna crnogorska gitaristkinja je dobitnica prestižnih međunarodnih

nagrada i priznanja. Kao mlada, umjetnica, Mijanović je postigla uspjeh kakav rijetko ko pamti sa ovih prostora. Pitali smo je: Da li je stečena reputacija rezultat isključivo rada, koji je protkan talentom?

Ovo je često, ali značajno pitanje na koje su već dali odgovor mnogo priznati umjetnici i sportisti. Ono što bih željela da dodam je da rad nije samo uvježbavanje kompozicija do savršenstva, kako misle mnogi mladi muzičari na početku školovanja. Nekada čujemo koncert muzičara čije nam umijeće djeluje inferiorno u odnosu na naše i djeluje nam nezasluzeno. Taj neko je vjerovatno, dok smo mi vježbali i žalili se što nam ne nude nastup, poslao na hiljade mailova sa koncertnom ponudom, angažovao profesionalnog fotografa, napisao atraktivniji CV, sam napravio svoj veb-sajt. Neko drugi je prisustvovao dosadnim, a bitnim događajima i tako radio na stvaranju kontakata. Neko treći je organizovao kolegi iz druge zemlje koncert, da bi zauzvrat bio pozvan da gostuje. Neko je radio na tome da osmisli autentičan program, aranžman, koncept kakav drugi još nijesu ponudili. Neko radi na sebi i uspijeva da održi idealizam, energiju i svježinu nastupa i kada zađe u godine. Za sve navedeno je potrebna vrsta rada i talenta o kojoj ne razmišljamo kada krenemo da se bavimo muzikom, a može biti naročito bitna za gitariste, pijaniste, harmonikaše i pjevače, kao muzičare van orkestra, koji čak i ako odlično sviraju, ne mogu da očekuju da se oko njih pobrine institucija.

Iako joj je muzika preokupacija, gitaristkinja Mijanović rado slobodno vrijeme provodi čitajući knjige, a redovno posjećuje muzeje i galerije.

Pozorišna umjetnost se ne može zamisliti bez muzike i umjetnosti pokreta. Ti sadržaji ne samo da su sastavni dio dramske umjetnosti, već su značajni i kao individualni projekti, jer svuda u svijetu pune dvorane i imaju veliku popularnost. Mladu muzičarku smo pitali za njene stavove o značaju muzike i plesa za dramsku umjetnost ...

Ovo je tema o kojoj nijesam ni najmanje kompetentna da govorim, a usuđujem se da dio odgovornosti prebacim na školski sistem, koji mi tokom srednje škole, osnovnih studija, tri magistarska studija i dvije specijalizacije u pet zemalja nije ponudio istoriju umjetnosti, čak ni kao izborni predmet. Ako izuzmemo individualne napore i interesovanja, naša profesija često ostaje akademski odvojena od onoga što joj je najbližije, a to su pokret i gluma (interpretacija teksta). Oduvijek sam uživala u književnosti i slikarstvu. Muzeji i knjige su sastavni dio mog slobodnog vremena. Međutim, ples, teatar i arhitektura su umjetnosti koje tek odnedavno više primjećujem. Budući da sam svjesna tog nedostatka, nadam se da ću ubrzo početi da bolje razumijem ples i teatar, makar onoliko koliko bih željela da opšta publika razumije klasičnu muziku.

S. Marojević

Intervju: Ivan Milinković, solista grupe „Legende“

Muzika je boja života

- *Naši koncerti imaju božansku energiju trenutka. ...*
- *Ta misija, koliko nas usređuje kao ljude, i zaokružuje naša bića i postojanja, toliko nas i obavezuje.*

Beogradska grupa „**Legende**“ osnovana je 1988. godine, kada se publici predstavila svojim prvim album „Dođi družē“. O njihovoj poularnosti najbolje svjedoči podatak da je bend do sada objavio dvadeset albuma i održao oko hiljadu i osamsto koncerata. Osim u gradovima u Srbiji, „Legende“ su nastupale u Crnoj Gori, Makedoniji, Bosni i Hercegovini, Mađarskoj, Poljskoj, Kipru, Švedskoj, Sloveniji, Švajcarskoj, Austriji, Kanadi, Nemačkoj, Australiji, SAD-u, Rusiji, Francuskoj i Rumuniji.

Dobitnici su mnogih nagrada i priznanja: deset nagrada „Oskara popularnosti“, devet priznanja „Melko“, sedam nagrada „Zlatni Melos“, „Zlatni violinski ključ“ PGP-a za tiraž, četiri zlatne ploče, nagrade Beovizije za pjesmu iz filma „Jesen stiže dunjo moja“, velikog broj priznanja za humanitarne koncerte, Plakete Sava centra, „Zlatnog beočuga“, kao i nagrada sa nekoliko festivala. „Legende“

su deset puta proglašavane za grupu godine, a poslednje priznanje te vrste Zlatni beočug je dobila novembra 2011. godine. Grupu „Legende“ iz Beograda čine šestorica članova: **Ivan Milinković** – pjevač (solista), **Zoran Dašić** – kompozitor, tekstopisac, bas-prim, gitara i prateći vokal, **Lazar Marin** – gitara i prateći vokal, **Pero Krznančić** – bas gitara i prateći vokal, **Želimir Vasić** – bubnjevi, udaraljke i prateći vokal i **Predrag Stojković** – klavijature, klavir i aranžmani. Malo ko zna da je „legendrna šestorka“, prije nego što se pojavila sa sadašnjim imenom, nastupala kao bend „Čarolija“. To je za „Pozorište“ otkrio solista grupe Ivan Milinković.

Ima ona narodna: „Ime nikoga nije naružilo“, a riječ „legenda“ vezuje se za našu grupu kada je tek počela sa svirkama i kada se zvala „Čarolija“. Pod tim imenom, grupa je nastupala godinu. Ja tada nijesam bio član benda, ali znam da je Zoranu Dašiću Daši tada neko rekao: „Vi ćete biti legende kafane“. Međutim, Daša, kao ni Bora Čorba, kasnije kum naše grupe, o tome nijesu razmišljali. „Čarolija“ na repertoaru nije imala ove numere. One su proradile

tek kasnije, na pravi način, jer imaju dubinu, zahvat, emotivno su jake i nose poruku. Tadašnji sastav grupe je uvidio da im to ime nije ubjedljivo i da zvuči adolescentski. Odlučili su da traže nekog, kao solo pjevača, jer prosto njih petorica nijesu mogli da pjevaju i da im se vjeruje, istovremeno. I onda nam je Bora Čorba jednom prilikom rekao: „Vi ćete biti Legende. Ime vam je „Legende“. Tako je Bora postao i kum benda, a ne samo kum Dašin i njegovog sina. Svjesni smo na početku bili pojma i imena „Legende“, imajući u vidu da su neki ljudi za života, ili kasnije postali legende u svijetu umjetnosti, ili u drugim esnafima. Mi smo to ime prihvatili bez imalo narcisoidnosti, jer svaki od nas pojedinačno, ali i kao ekipa, čvrsto stoji na zemlji. Istina, ime nas je na početku nekako obavezalo i imali smo želju da oslušujemo sebe, a ne da budemo popularni pošto - poto. Radili smo kako smo osjećali da treba da radimo. Bili smo svjesni da se bavimo javnim radom i da moramo napraviti nešto što traje, što će biti slika nas. Ne, da bismo bili neko i nešto. Daleko od toga! Odlučili smo da radimo najkvalitetnije što možemo i da se u tome potvrdimo. Cilj nam je bio da sebe ne iznevjerio i po postavci i po vjerovanju, a onda i po kvalitetu. U tom pravcu uspjeli smo da proradimo. I onda se sve to nekako u hodu dešavalo.

U vrijeme kada su se „Legende“ pojavile na muzičkoj sceni, prostorima tadašnje Jugoslavije kucali su socijalni nemiri i rat na vrata. Nije bilo lako u to vrijeme steći poularnost i gradacijski je održati do danas. Tajna uspjeha ove grupe je u profesionalizmu, predanosti i iskrenosti, prema sebi i publici.

Kada smo se mi pojavili na sceni, to su bile ljute i nesrećne devedesete

godine. To je bilo virulentno vrijeme. Bilo je svega i svačega. No, mi smo se od početka vezivali za starogradsku muziku. Prvo smo se pojavili sa dvije tambure, ili bas prime, harmoniku, gitaru, bas-gitaru i vokal. Nije bilo bubnjeva. To nije bio čvrst ritam. Onda je došlo do toga da smo shvatili da vrijeme neumitno ide i da smo kao bend postali

zreliji. Popunjavali smo sale! Publika se množila! Dobili smo krila! Bili smo alternativa, i tada i sada, nečemu što se nudi u toj takozvanoj primijenjenoj umjetnosti, koja se zove estrada. Ima, naravno i tu originalnih pojava. Ali, ima i to često, veoma sličnih pojava. A kada čujete naš zvuk, vi odmah znate da je to grupa „Legende“. Trudimo se da sve bude u skladu sa vremenom, da osavremenjujemo naš repertoar, kako ne bi zvučao konvencionalno, u aranžmanskom pristupu. Jer, ipak, moramo da se približimo novim

naraštajima i da ta originalnost bude konkurent, u produkcijskom smislu, a ne da zaostajemo i da gubimo trku sa vremenom.

Milinković je član grupe od 1989. godine. Prije nego što se priključio „Legendama“ bio je devet godina u Beogradskoj operi, pet godina u horu, i četiri kao solista u sporednim i glavnim ulogama. Sa statusom estradnog umetnika dobio je više nagrada i priznanja, a među njima i prve nagrade na takmičenju mladih operskih pjevača u Pjong Jangu, u Koreji, 1995. godine“. Uspjeh „Legendi“ jedni povezuju sa njegovim glasom, a drugi sa Zoranom Dašićem, tekstopiscem i kompozitorom grupe. Milinković tvrdi da je doprinos zajednički, ne samo njih dvojice, već i ostalih članova benda. Međusobno poštovanje i povjerenje je ono što ovu popularnu grupu drži već skoro tri decenije na okupu. Svi rade svoj posao, a zajednički cilj im je povjerenje publike. U tome, bez sumnje uspijevaju i to veoma uspješno, jer ih rado slušaju svi, bez razlike „od sedam do sedamdeset sedam“.

Prvo tu je Daša kao neko ko je počeo da piše te pjesme i ja, kao neko ko ima tu melanholiju u glasu i tu boju. Tačno je - došao sam iz svijeta klasične muzike, tako da metaforički rečeno, nijesam zaprljao taj izraz što se zove vokal i vokalna tehnika. Morao sam odvojiti i determinisati ovu vrstu muzike i način pjevanja, u odnosu na ono što sam pjevao u operi. To je nešto sasvim dijametralno suprotno. Grupu posmatramo kao jednu cjelinu, jer zajedno i timski radimo. Još kao klinac, znao sam da imam talenat. Daša je najbolji tekstopisac novijeg vremena. Kada imate dobar tekst, smislen i umjetnički oblikovan, onda to dobija drugu dimenziju. Daša ne samo što piše pjesme, on ih i komponuje. Na kraju krajeva, kroz istoriju muzike nam je poznato da i najveći klasičari ne bi proradili da nijesu imali najbolje dirigente, soliste, orkestre... To bi bilo mrtvo slovo na papiru. Prema tome, mora neko da postoji, ko će publici da prenese djelo. Ja nijesam pjevač reproduktivac, ja sam pjevač kreativac. Imate one, koji ponude jednu ili dvije opcije i to je sve što mogu da daju. To je stvar inventivnosti i talenta. Jer, kako drugačije donijeti nešto na scenu? Svaki put treba istraživati, čeprkati, analizirati i to na kraju sublimirati i prenijeti publici. Na koncertima gledam da publiku emotivno napojim i da ih dignem na neki viši emotivni nivo svijesti. U svakom momentu publici moramo da dajemo stotinu i ono jedan odsto preko. U ovom poslu morate da budete maksimalno dobri, jer fokus publike je na izvođačima. Zbog toga je važno dobro prezentovati, i što uvjerljivije i ubjedljivije iznijeti poruku na scenu. Pjevaču treba da se vjeruje. Ono što publika sluša, ima vrijednost i dobija potvrdu tek kada se te interpretacije ovaploste u njima, u njihovoj duši. Trudim da tekst na najbolji mogući način plasiram do publike. To je imperativ ovog posla. Ljude koji dođu na koncert, ne interesuje što sam ja prethodno imao zaredom tri, ili četiri koncerta i što sam zbog toga umoran. Zato je ova posao ozbiljan i jako težak, ali vam mnogo vraća kroz lijepe izraze oduševljenja, zahvalnosti što postojimo, ili što je redovna pojava kod nas,

da su dvadeset dana prije koncerta rasprodate karte. To su stvari koje vas usrećuju i potvrđuju vas kao nekog ko mora da istraje. Mi stalno osluškujemo sebe i nijesmo nikada nikoga lagali. Davali smo i dajemo najbolji dio sebe u svom poslu. To se ispostavilo kao naša formula, kvalitet i kategorija koja je uvijek u modi. A kada je nešto kvalitetno, ono je uvijek moderno.

Muzika oplemenjuje dušu. Čovjek koji nema muziku u sebi, ili pored sebe, prosto kao da nema ni dušu. Muzika se može definisati i kao privilegija emotivnih bića...

Emotivno inteligentan čovjek zaista pripada višem nivou svijesti bića. Život bez muzike bio bi jalov i pust. Besmislen. Kad bi prestala muzika, život bi stao, jer muzika je svuda oko nas. Ona je vjetar, žubor, dah, treptaj... Život posmatram u milion nijansi, a kada bi muzika nestala, svijet bi mi imao crno-bijelu sliku. Muzika je boja života, jer kroz nju izražavamo svoje biće i ona je najuniverzalniji jezik umjetnosti. Naši koncerti imaju božansku energiju trenutka. U pojedinim momentima, kada smo na sceni, ili kada smo među publikom, osjetimo taj titraj i pauzu, a i pauza je muzika. Kada imamo koncert, recimo u Sava centru, kada zažmurim, osjećam pogled tri i po hiljade ljudi. Te oči osjećam na sebi, ali u onom smislu kao kada nekog žednog napajamo vodom. Onda naš posao dobija na značaju, i to mi izgleda kao misija. Ta misija, koliko nas usrećuje kao ljude, i zaokružuje naše biće i postojanje, toliko nas i obavezuje. Ta atmosfera ne može da se prenese s jednog mjesta na drugo. Svaki nastup je originalan i zato je ovaj poziv muzičara odgovoran. Jer, ono što se pusti u etar, doprijeće samo kao tako. Ako je to još i zapisano u nekom mediju, ispravke na drugom koncertu može i da bude, ali atmosfera će opet biti karakteristična samo za taj prostor i to vrijeme. Današnji dan je jedan i neponovljiv je. Slikar, recimo, može da popravi danas nešto na svom platnu, što je juče zabrljao. A, mi ne! Publika treba da se zaradi i da se osvoji. Narodna izreka kaže: „Ne možeš naći sreću, možeš samo da je sretniš“. A ja kažem, ne možeš naći publiku, možeš samo da je sretniš. Zato, ne treba mutiti izvor sa koga piješ vodu. Za mjesec i po dana, Legende su imale trideset i jedan koncert. To je trebalo izdržati, ali funkcija razvija organ. Svaki nastup je nama dokazivanje pred publikom i trudimo se da budemo vremenski dozirani, da se pojavimo s razlogom i argumentovano. Vrijeme donosi veliku mudrost. Kriterijumi su ojačali.

S.Marojević

Intervju: Nedžad Mušović (harmonika) iz ansambla „Divanhana“

Umjetnici nose breme odgovornosti

- *Svaki umjetnik sa sobom nosi apsolutnu odgovornost za svoje stvaralaštvo.*
- *Pogrešno je danas biti buntovan. Bolje se baviti akcijom i djelima. Nešto napraviti za društvo, a ne samo pričati.*

Sarajevski 'world music i jazz' sevdah bend „**Divanhana**“ izvodi prvenstveno sevdah i njeguje, ne samo tradicionalnu muziku Bosne i Hercegovine, već i tradicionalnu muziku zemalja Balkana, ali u urbanim i originalnim aranžmanima koji su nastali uz uticaj džez, popa i klasične muzike XX vijeka. Ansambl čine mladi, akademski obrazovani muzičari. Vokalistkinja je **Naida Čatić**, a u posljednje dvije godine bend je održao oko stotinu koncerata, u 15 država svijeta. „Divanhana“ je učestvovala na prestižnom džez festivalu „12 Points“ u Portu, a 2012. godine nastupili su na najznačajnijem svjetskom muzičkom događaju – Manifestaciji WOMEX (World Music Expo) u Solunu.

Ansambl „Divanhana“ je imao značajnu koncertnu turneju, u saradnji

sa švedskim kraljevskim pozorištem „Riksteatern“, u sklopu koje je bend održao osam uspješnih koncertnih nastupa u Švedskoj. Bend je imao izuzetno uspješne koncerte su i u pozorištu „Maksim Gorki“ u Berlinu, u Istanbulu u Centru scenskih umjetnosti „Zorlu“ i na mnogim drugim pozornicama u svijetu. „Divanhana“ je u maju gostovala u Crnoj Gori, gdje su promovisali svoj novi album pod nazivom „**Zukva**“,

koji je za teritoriju bivše Jugoslavije objavio beogradski Multimedia Music, a za svjetsko tržište ARC Music iz Velike Britanije, najagilniji izdavač etno muzike poslednjih godina. Pored podgoričke, tivatske i rožajske publike, u zvcima i pjesmi ove popularne sarajevske grupe uživali su i Nikšićani. Gostovanje u Nikšićkom pozorištu realizovano je u okviru repertoara „Programa podrške razvoju kulture“.

Samo ime benda navodi na zaključak da se radi o ansamblu koji njeguje tradicionalnu muziku. Divan je u prevodu druženje, a han centralna, tradicionalna bosanska soba, te riječ kao složenica znači druženje u nekoj lijepo osmišljenoj, zatvorenoj prostoriji. U takvom ambijentu nastala je i sevdalinka, pjesma koju neki jednostavno zovu - „sevdah“. To je bosanska, gradska ljubavna

pjesma, koja je popularna širom jugoistočne Evrope, posebno u BiH, Crnoj Gori, Srbiji, i Makedoniji. Samim tim njen značaj je nemjerljiv za kulturnu baštinu ovih zemalja.

Tradicionalna muzika svih naroda Balkana sa više aspekata ima veliki značaj. Prije svega njen značaj je u tome što uči mlade naraštaje o tradiciji. U Sarajevu, recimo, imamo mlade izvođače sevdaha, pjevačice od 17, ili 19 godina, koje su odgojene u tradicionalnom stilu sevdaha. Dakle one su odgojene da preko te pjesme nose manire tradicionalnog. Ne mislim da se radi o konzervativnom odgoju, već o onom odgoju koji sevdah samim svojim izvođenjem i porukama koje sa sobom nudi i nosi. A, zna se da ta vrsta izvorne pjesme nudi jednu posebnu čar. Osim toga, kroz tradicionalnu muziku se poznaje istorija svoje zemlje i njenih naroda, njihovih seoba, vladara, prirodnih ljepota... Kroz sevdalinku su se desile tolike preobrazde u etno-muzikološkom smislu, prije svega u smislu instrumentarija.

U prvobitnom obliku sevdalinka se isključivo izvodila u vokalnoj formi i u vrijeme svog nastanka prenosila se isključivo usmenim putem. Kasnije

u periodu dominacije Osmanske imperije, na ovim prostorima se ta pjesma izvodila uz saz, tradicionalni bosanski instrument. Kasnije, kada su dosli Austrougari, oni su sa sobom u sevdah „utkali“ violinu, harmoniku, klarinet. To su sve instrumenti koji su naknadno unešeni u sevdalinku. Ljudi malo znaju o sevdahu i često kažu da je izvorni sevdah Safet Izović, Imzo Polovina... To je daleko od izvornog sevdaha. Takođe, se ne slažem sa tvrdnjama da je sevdah židovska pjesma, jer imamo u Bosni pjesme sefarskih Jevreja i to je nešto sasvim drugo. Nastanak sevdaha se

isključivo vezuje za period okupacije Osmanskog carstva prostora današnje Bosne i Hercegovine, kada su i nastale prve sevdalinke. Zbog toga ta vrsta tradicionalne pjesme ima dosta turcizama i običaja koji su se rađali u to vrijeme. Sevdah je bio inspiracija i drugim umjetnicima, posebno pjesnicima. Veliki pjesnici, poput Alekse Šantića pisali su jedan dio svoje poezije inspirisani sevdalinkom. Ona im je bila uzor.

Bosanska riječ sevdah potiče od arapske riječi „savda“, što na bosanskom znači „ljubav“, pri čemu riječ „bosanska“ geografski određuje autohtonost te pjesme; riječ „gradska“ urbanost; a riječ „ljubavna“ sadržajnu tematiku. Iako su je većinom izvodili tradicionalni bosanski pjevači narodne muzike, sevdalinka

je doprla i do muzičara, koji ovom žanru ne pripadaju. Tako su tokom svoje bogate karijere sevdalinke snimali ili izvodili Josipa Lisac (legendarna izvedba pjesme Safeta Isovića “Omer Beže”), Ibrica Jusić (sa albumom sevdalinki, “Amanet” iz 2003. godine), Jadranka Stojaković, Toše Proeski i Zdravko Čolić. Sevdalinke su uzete i za osnovu nekoliko pjesama zagrebačkog kantautora Džonija Štulića (njegov bend Azra je dobio ime po stihu iz sevdalinke „Ja se zovem El Muhamed / Iz plemena starih Azra“. Muzika ne poznaje granice, a posebno u komplementarnosti sa drugim umjetničkim izrazima.

Sve zavisi kako koji umjetnik tome prilazi. Rekao sam da su pjesnici imali inspiraciju u sevdalinki. Naš bend čine mladi ljudi sa Akademije i sevdah nam je takodje, bio inspiracija. Dajemo mu neku savremenu obradu, u skladu sa današnjim vremenom. Imate i poznati film „Sevdalika: Alhemija duše“.

„Sevdalinka: Alhemija duše“

Muzički dokumentarac „Sevdalinka: Alhemija duše“ govori o muzici ovih prostora i uticaju politike na društveni život. Zbog toga je i njegova priča potpuno balkanska, kao i pjesme sevdalinka. U filmu se na poučan i dirljiv način priča o sevdahu, sličnom mentalitetu naroda sa ovih prostora, „zajedničkoj istoriji, o ratu i miru. Originalnost ovog filma je razbijanje stereotipa da je sevdalinka homogeno bosanska iz razloga što je još od samog početka svog postojanja imala snagu da pređe preko granica svoje kolijeevke - Bosne. Upravo zbog toga u filmu ima i Sarajeva i Beograda i Nedžada Salkovića i Miroslava Ilića i Hanke Paldum i Merime Njegomir i iznenađenja poput: Ramba Amadeusa, Ljubiše Samardžića, Dr. Neleta Karajlića... U filmu pored već navedenih imena takođe, učestvuju: Predrag Cune Gojković, Abdulah Sidran, Sead Sejo Pitić, Mirko Rondović, prof. Esad Bajtal, Damir Imamović, Božo Vrećo, Naida Čatić, Ćamil Metiljević i drugi“. Premijera ovog filmskog ostvarenja bila je nedavno u okviru prvog festivala muzičkih dokumentaraca “Dok’ n’ ritam”, u beogradskom Domu kulture Studenski grad.

Dakle, tradicionalna muzika je utkana u živote i u društvo. Ima mjesta i značaja da se kulturna baština naroda sa ovih prostora njeguje, u nekom novom ruhu, poštujući tradiciju, svakako. Ako ni zbog čega drugo, onda zbog sve veće poplave kiča i šunda. Nije teško vrijeme koliko su umjetnici krivi i odgovorni za svoje postupke. Umjetnici ne stvaraju alternativu tom kiču i šundu. Kažu da danas postoji turbo-folk koji vlada, kao i neki drugi njemu slični neukusi. Ali ja ne vidim pretjerano alternativu u odnosu na taj turbo-folk. Program se mora stvarati i potom nuditi kulturnim centrima, ili nekim

drugim institucijama, da bi omladina koja danas izlazi između petka i subote imakla mogućnosti da izabere između turbo-folka, pozorišta, bioskopa i drugih sadržaja. Ti kulturni centri moraju imati svoje programe, a da bi se oni realizovali moraju imati razumijevanje od umjetnika. Umjetnici jednostavno moraju znati da kulturni centri nemaju visoke budžete da svakog mjeseca imaju ispunjen repertoar, ili koncertni program. Meni to trenutno sve izgleda kao začaran krug. Omladini se moraju i mogu približiti programi.

Naš bend je sastavljen od mladih akademskih obrazovanih ljudi. Mi smo u startu dogovorili da iskombinujemo različite muzičke stilove i to upravo one koji su današnjoj omladini interesantni, a to su: jazz, pop... Omladina je onda to čula i zainteresovala se.

Svaki umjetnik sa sobom nosi apsolutnu odgovornost za svoje stvaralaštvo. On, prije svega, mora biti socijalno osviješten i mora publici prenositi višu poruku. Umjetnici moraju širiti nešto pozitivno. Nije bitno da li je to u humanitarne svrhe, ili je jednostavno prosvjetljavanje ljudi o kulturi i nekulturi i o svemu ostalome. Čak i politički angažman je prihvatljiv, jer i toga sigurno ima u umjetnosti. Nije fora da sjediš u komšiluku i da se praviš da si najpametniji, te da se pojavljuješ u printanim medijima, televiziji i u radio stanicama. Svaki umjetnik sa sobom mora nositi breme odgovornosti.

Vrijeme je danas tako da najlakše možeš biti buntovan, jer ne postoji neki jak sistem za koji ti treba hrabrost da mu se suprostaviš. Pogrešno je danas biti buntovan. Bolje se baviti akcijom i djelima. Nešto napraviti za društvo a ne samo pričati. A mi se bavimo dobrim stvarima, tradicionalnom sevdalinkom, a ona širi ljubav, rodoljublje, običaje, uz dobro društvo...

S.Marojević

Sa prvim nastupima obnovljenog nikšićkog Gradskog orkestra

Bogat muzički ambitus u novom ruhu

- *Nikšićki Gradski orkestar, nekad i sad, je mjesto „sudara“ različitih starosnih generacija*
- *Jedan od ciljeva obnovljenog Orkestra je njegovanje kulture slušanja kvalitetne muzike i formirane bogatog i korisnog muzičkog ukusa*

Piše: Milena Radonjić

Boro Tamindžić i Zoran Hristić, dva duhovna mišljenika, dva prijatelja i prije svega, dva značajna kompozitora, u februaru 1988. godine, sastali su se u Podgorici, uz prijatan ambijent retro atmosfere, razgovarali o muzici, stvaralaštvu i prilikama u kojim je tih godina stvarao crnogorski kompozitor. Boro, tada, na vrlo slikovit način, opisuje cjelokupnu stvaralačku, muzičku i scensku umjetnost brdovite Crne Gore.

„Slušaj, kod mene je prisutna i polka i valcer i tehkoto, kojeg lijepo slušam, al' najbolje čujem crmnički oro, jer moja majka kad me šikala u kolijevci, nije mi pjevala ni polke ni valcere, ni Šubertovu serenadu, nego 'Što si sjetan serdar Jole'“, naglasio je Tamindžić u pomentom razgovoru. On je pri tom aludirao na činjenicu, da iako crnogorska muzička istorija nije dugotrajna, (jer nije imala kad se razvijati od brojnih ratnih sukoba i nevolja), ipak ima značajan melodijski ambitus, a pogotovo kroz ta tri, četiri tona, koja dominiraju u crnogorskom folkloru.

U svijetlu rečenog, što je ušlo u istoriju, dovodi do zaključka da Crnogorci nijesu samo ratovali, i životne bitke vodili, već su imali uho i za pjesmu, igru, sluha za muzičko emaniranje, koje je trpjelo zbog nadolazećih istorijskih neprilika, čekajući eskalaciju „crnogorskog muzičkog proljeća“.

Jedan od najeminentnijih primjera tog „muzičkog proljeća“ desio se upravo u Nikšiću. Poslije oslobođenja od Otomanske imperije, Nikšić započinje da ispisuje bogatu, novovjekovnu istoriju gradske muzike i scenskog izražavanja. Počeci rada **Duvačkog orkestra** vezuju se za osnivanje „Zahumlja“, kada je u periodu od 1901- 1908, vodja tog Društva bio **Nikola Leković** iz Podgorice. On je u saradnji sa **Brankom Šobajićem**, osnovao prvo Tamburaški, a zatim Duvački orkestar. Zbog dva svjetska rata, Orkestar je prekidao sa radom, ali je ponovo „zaživio“ pedesetih godina minulog vijeka. Njegov uspješan rad je ponovo prekinut osamdesetih godina XX vijeka i Orkestar je prestao sa izvodjenjem. Znajući da su sve tadašnje starije, a i mlađe generacije

Nikšićana odrastale uz nastupe i špalire **Gradskog orkestra**, profesor **Božo Bakrač** formirao je Gradski orkestar 1997. godine. Njegova želja je bila da nastavi bogatu tradiciju, u čemu je i uspio, budući da je Gradski orkestar, pod njegovom dirigentskom palicom, po kvalitetu bio u rangu sa evropskim. Ipak, ni taj uspjeh nije bio dovoljan i Orkestar je ponovo ugašen 2007. godine.

Sa jednog od prvih nastupa obnovljenog Gradskog orkestra

Odrastajući i nastupajući u tom orkestarskom ansamblu, tada sedmogodišnji **Stefan Bjeletić**, a sada već profesor trube, poželio je da se tradicija gradske muzike u Nikšiću nastavi, kako bi starije, ali i nove generacije imale kulturu slušanja kvalitetne muzike i formiranja bogatog i korisnog muzičkog ukusa. Djelić atmosfere koja je vladala u starom Orkestru, kroz živa sjećanja njegovih

članova, prenio je u novi sastav Gradskog orkestra, upravo Stefan Bjeletić.

„U starom Orkestru je vladalo prijateljstvo, harizma, i naravno red, rad i disciplina. Članovi su bili djeca od 7, 8 godina, ali i iskusni, puno stariji muzičari. Sve je to trebalo uklopiti da bi Orkestar bio potpun u svakom smislu, ne samo muzičkom. Bilo je prisutno poštovanje prema starijem članu, ali i obratno. Poštovao se početnik, jer je skupio hrabrost da svira na duvačkom instrumentu i da bude dio društva. Početnici su se upoznavali, družili na sekcijским probama, u startu bili prihvaćeni od strane starijih (iskusnijih) muzičara. Kompozicije koje su se svirale, uvijek su zvučale drugačije. Svaki novi koncert zvučao je sve kvalitetnije i iskusnije. Svaka nova kompozicija na repertoaru je bila kao nagrada za rad i trud. Jednostavno išlo se do perfekcije. Sve je to bilo moguće samo uz veliki rad i trud“, prisjeća se Bjeletić.

Muzika može povezivati. Orkestar je samo jedan od primjera njenog uspješnog udruživanja.

Nikšićki Gradski orkestar, nekad i sad je mjesto „sudara“ različitih starosnih generacija, koji spajaju tradiciju i moderno, u prijatnom ambijentu i uz građane koji vole dobru svirku. Čini se da melodijski, čak primitivni muzički ambitus od tri, četiri tona, o kojem je govorio Tamindžić, kojeg ni tada nije bilo lako otpjevati, a ni odsvirati, dobija novo ruho i nove entuzijaste. Oni su spremni da u borbi sa životnim „vjetrovima i burama“, sačuvaju autentično i nastave tradiciju crnogorskog muzikalnog sluha.

Muzička škola „Dara Čokorilo“ Koncertima proslavila uspjehe

Muzička škola „Dara Čokorilo“ imala je niz zanimljivih naslova koji su realizovani u okviru redovnog repertoara „Programa podrške razvoju kulture u Nikšiću“. Tako su u koncertnoj dvorani ove ustanove početkom juna održana dva koncerta. Pred publikom u prepunoj dvorani nastupio je hor najmlađih učenika, a posebnu umjetničku vrijednost imao je tradicionalni koncert „Najuspješniji svom gradu“.

Detalj sa koncerta „Najuspješniji svom gradu“

Najmlađi učenici Muzičke škole, uzrasta od 6 do 9 godina, između ostalog, izveli su najljepše numere popularne muzike: Zdravka Čolića, Miladina Šobića, Viktorije, ali i kompozicije svoje profesorice Dragane Glomazić. Muzička škola, pored pomenutog hora, ima još dva. Jedan čine učenici uzrasta od 10 do 14 godina, a drugi je sastavljen od srednjoškolaca.

Na drugom koncertu, publici su se predstavili prvonagrađeni učenici Škole, koji su između dva završna koncerta učestvovali na 43. Festivalu mladih muzičara Crne Gore i na 21. Međunarodnom takmičenju, u Beogradu. Na tim prestižnim takmičenjima, mladi muzičari iz Nikšića osvojili su 101 nagradu. Na državnom takmičenju u Podgorici, učenici Muzičke škole iz Nikšića osvojili su 14 zlatnih, 12 srebrnih, deset bronzanih lira i jednu pohvalu, a na beogradskom Međunarodnom takmičenju zaslužno su im pripale 24 prve, 33 druge i sedam trećih nagrada.

Pored prestižnih nagrada, učenike ove Škole krasi i mnogi uspješni koncerti, ali i vannastavne aktivnosti koje ovu Školu čine institucijom od posebnog značaja. Postignuti uspjesi učenika i njihovih mentora, prema ocjeni Vjere Vuković, direktorice Muzičke škole, zaslužuju poštovanje i podršku, ne samo uprave ustanove u kojoj uče i rade, već grada i države, koje uspješno predstavljaju na državnim i međunarodnim takmičenjima.

S. M.

Solistički recitali Ane Cerović Zvicer

Solistički recital **Ane Cerović Zvicer**, (kontrabas) održan je polovinom juna, u nikšićkoj galeriji „Nikola I“, u okviru „Programa podrške razvoju kulture u Nikšiću“. Organizator ovog ovog muzičkog događaja bila je Javna ustanova „Muzeji i galerije“. Za nikšćku publiku, umjetnica je izvela djela: Annibal Mengoli, Paul Hindemith, J.S Bach Sergei Koussevitzky.

Kontrabasistkinja Cerović Zvicer, završila je studije na Muzičkoj akademiji u Ljubljani u klasi profesora Zorana Markovića, 2005. godine. Svirala je u različitim sastavima u Crnoj Gori i Sloveniji. Tokom studija u Ljubljani bila je član kamernog gudačkog orkestra. Kao član baroknog orkestra, (2012. i 2013. godine), u projektu sve tri umjetničke akademije Univerziteta u Ljubljani, učestvovala je u izvođenjima Monteverdijevе opera „Orfej“, u Ljubljanskoj operi. Svirala je i sa duvačkim orkestrom muzičke akademije u Ljubljani. Pored koncerata na nivou akademije, ova umjetnica nastupala je i u simfonijskom orkestru RTV Slovenija, orkestru Slovenske vojske, kamernom

orkestru Festine, Celjskom kamernom orkestru, Camerata Labacensis, ženskom orkestru Muzidore, Balkanskom kamernom orkestru i drugim. Član je Međunarodnog orkestra Akademije „Branimir Slokar“ iz Ljubljane, u kom je mentor i vođa sekcije kontrabasa između ostalih bio i cijenjeni kontrabasista Amerigo Bernardi. Od novembra 2014. godine, Cerović Zvicer stalni je član Crnogorskog simfonijskog orkestra.

Ana Cerović Zvicer kao solista se tek odnedavno, predstavila crnogorskoj publici i to recitalima u sali Muzičke škole u Nikšiću, u Crkvi Svetog duha u Kotoru, u Ministarstvu kulture na Cetinju i na Velikoj sceni KIC-a „Budo Tomović“ u Podgorici.

Intervju: Stevan Radunović, direktor Državnog arhiva Crne Gore

Arhivski dokumenti su jedinstveni i nezamjenljivi

- *Da bi Arhiv mogao uspješno da odgovori zadacima neophodno je da raspolaže odgovarajućim prostorom, opremom, kadrovima i sredstvima za finansiranje djelatnosti. Ni jedan od tih neophodnih preduslova nije na zadovoljavajućem nivou.*
- *Problem nedostatka prostora najizraženiji je na Cetinju, gdje se čuva najznačajnija arhivska građa. Postignut je dogovor za dobijanje novih prostora u Nikšiću i Podgorici i njihovo opremanje.*

Arhivistika je nastala iz praktičnih potreba da se u postupanju sa dokumentima utvrde metode sistematizovanja i čuvanja, tako da se traženi dokumenti mogu lako i brzo pronaći. U početku je to bilo u funkciji administracije kako bi se čuvala dokumenta kojima se dokazuje stečeno pravo i posjedovanje. Nakon Francuske revolucije i proglašavanja načela javnosti arhivske građe, može se govoriti o formiranju savremenih arhiva, tj. izdvajanju arhiva iz administrativnog aparata i uporedo sa tim, nastanku arhivistike kao samostalne naučne discipline. Dakle arhivi gube zatvoreni karakter i umjesto toga postaju mjesto

gdje se čuva arhivska građa. Arhivski dokumenti su jedinstveni i nezamjenljivi i imaju značaj kao primarni izvor, dokazno sredstvo, izvor informacija i značajno kulturno dobro. Oni treba da budu dostupni svima koji imaju potrebu da ih koriste, po bilo kom osnovu i u bilo koje svrhe. S toga se od arhivistike kao discipline, te arhivske djelatnosti i arhiva kao subjekta koji se njome bavi, traži da zadovolje dva osnovna zahtjeva: da obezbijede što potpunije i savršenije čuvanje arhivske građe i da omoguće najjednostavnije i najbrže pronalaženje traženih dokumenata. Čuvanje arhivske građe podrazumijeva brigu o njoj i adekvatnu zaštitu, u najširem smislu te riječi. Predmet te zaštite je ne samo građa koja se nalazi u arhivu, već i ona koja se nalazi kod stvaralaca, ili držalaca. Dakle, to znači da predmetom pažnje i adekvatne zaštite bi trebalo da bude svaki dokument koji nastaje, tj. kompletna registratorska građa, kako bi se iz nje, na propisan način i prema unaprijed utvrđenim kriterijumima odabrala

arhivska građa koja je za trajno čuvanje. Naravno, čuvanje arhivske građe nije samo sebi cilj, već je ono u funkciji stvaranja uslova za njenu dostupnost i mogućnost korišćenja svima koji za to imaju želje i potrebe.

Stevan Radunović, direktor **Državnog arhiva Crne Gore**, govori o značaju arhivistike kao principa i metoda zaštite arhivske građe kao pouzdanog izvora za razne naučne discipline i društva. Državni arhiv Crne Gore osnovan je prije 65 godina. Radunović za „Pozorište“ govori o Državnom arhivu, njegovom značaju kao riznice dokumentarne baštine i naučne laboratorije, ali i o vrednovanju arhivistike kod nas u ovom vremenu. Radunović nagovještava dugoročne planove, čijom bi se realizacijom arhivska djelatnost razvijala shodno potrebama savremenog crnogorskog društva.

Saznanja o nastajanju dokumenata i njihovom čuvanju u arhivama na prostoru Crne Gore, sežu daleko u prošlost. Čak i normativno uređivanje i institucionalno organizovanje ove djelatnosti ima tradiciju dugu preko 120 godina. Na osnovu „Zakona o državnim arhivima“, iz 1951. godine, osnovan je Državni arhiv Narodne Republike Crne Gore. Državni arhiv je sada organizovan kao samostalni organ državne uprave iz grupe „Zavodi“, sa zadatkom da obavlja arhivsku djelatnost u odnosu na registratursku i arhivsku građu ne teritoriji Crne Gore. Takva organizacija arhivske službe u Crnoj Gori postoji još od 1992. godine kada je, na osnovu Zakona o arhivskoj djelatnosti, Državni arhiv organizovan kao jedinstvena republička upravna organizacija. Za sve to vrijeme država je pokazivala razumijevanje za značaj i potrebe Arhiva u skladu sa svojim objektivnim mogućnostima. Međutim, i Arhiv je dijelio i dijeli sudbinu države i ostalih subjekata u njoj. Kriza kroz koju je prolazila i prolazi država, morala je uticati na tretman Arhiva. Da bi Arhiv mogao uspješno da odgovori zadacima koji se pred njim postavljaju, neophodno je da raspolaže odgovarajućim prostorom, opremom, kadrovima i sredstvima za finansiranje djelatnosti. Ni jedan od tih neophodnih preduslova nije na zadovoljavajućem nivou. S toga angažovanje za poboljšanje toga stanja je trajni zadatak koji je prisutan u svim planovima Arhiva.

Postojeći arhivski depoi u Crnoj Gori, kao polazna infrastrukturna neophodna za obradu i deponovanje bogate arhivske građe, prema utvrđenim standardima i normativima, ne zadovoljavaju potrebe. Na tom planu bi trebalo urgentno uraditi niz aktivnosti, koje su precizirane i u informaciji Arhiva o stanju i evidentnim teškoćama.

Državni arhiv ima svoje organizacione jedinice u gotovo svim opštinama u Crnoj Gori i koristi ukupno 6.052 m² prostora. Od toga je 3.698m² prostor za smještaj arhivske građe, 1.415m² kancelarijski prostor, a preostalih 939m² se odnosi na konzervatorsku radionicu, čitaonice, izložbeni prostor i ostalo. U vlasništvu Arhiva tj. države je 4.140m², ili 68%. U većini slučajeva prostori koji se koriste ne zadovoljavaju potrebe, kako po pitanju veličine, tako još više i po pitanju kvaliteta. U najvećem broju slučajeva se radi

o prostorima koji su građeni za druge namjene, pa su naknadno opredijeljeni i donekle adaptirani za smještaj arhivske građe. Problem je toliko složeniji i urgentniji što postoji potreba za stalnim preuzimanjem arhivske građe od niza stvaralaca, koja je već prispjela i pripremljena, a za njen smještaj je preostalo još vrlo malo slobodnog prostora, a u nekim odsjecima ga više i nema. U cilju sagledavanja trenutnog stanja i traženja mogućnosti za njegovo poboljšanje, sačinjena je detaljna informacija o stanju i problemima sa predlogom mjera i načina rješavanja, što predstavlja osnovu za planiranje i preduzimanje

Zgrada Državnog arhiva Crne Gore na Cetinju

aktivnosti na tom planu. U granicama mogućnosti, činjeni su i čine se napori na poboljšanju stanja. Problem nedostatka prostora najizraženiji je na Cetinju, gdje se čuva najznačajnija arhivska građa. Planirana je dogradnja kojom treba da se obezbijedi oko 1000 m² smještajnog i radnog prostora. Postignut je dogovor za dobijanje novih prostora u Nikšiću i Podgorici i njihovo opremanje. U još jednom broju odsjeka je neophodno obezbijediti proširivanje prostora, ili nabavkom odgovarajućih arhivskih polica omogućiti bolju iskorišćenost postojećeg.

„Postojeće stanje kadrova u crnogorskom Arhivu dosta je nepovoljno i male su mogućnosti da će se uskoro značajnije poboljšati, što će imati negativne posljedice na arhivsku djelatnost i njen razvoj“, cijeni prvi čovjek ove državne institucije.

Neophodan preduslov za uspješno organizovanje arhivske djelatnosti i brige o arhivskoj građi, u najširem smislu je i postojanje odgovarajućeg

kadrovskog potencijala. S toga se ovom pitanju mora poklonjati značajna pažnja. Obzirom na odliv zaposlenih po raznim osnovima, i nemogućnost zapozljavanja novih, Arhiv trenutno ima 155 zaposlenih, što je čak 23 manje u odnosu na broj predviđen Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji. Nepopunjena su radna mjesta za koja je, u najvećem broju slučajeva, uslov visoka školska sprema. S toga je postojeće stanje kadrova u Arhivu dosta nepovoljno i male su mogućnosti da će se uskoro značajnije poboljšati, što će imati negativne posljedice na arhivsku djelatnost i njen razvoj. Redovno je tražena saglasnost za popunjavanje upražnjenih radnih mjesta, ali, obzirom na restriktivne mjere u zapošljavanju u državnim organima, to ide dosta otežano i sporo. Problem je u toliko složeniji i teže ga je rješavati obzirom na činjenicu da se kroz redovno školovanje ne pripremaju kadrovi za rad u Arhivu, veće se to mora činiti nakon završetka fakulteta kroz praksu, doškolavanje, usavršavanje i slično. Da bi se obezbijedili kvalitetni kadrovi za samostalan i uspješan rad, potrebno je sistematično i dosta i dugo raditi na tome. Zbog nepokrivenosti neophodnih poslova u nekoliko odsjeka, bilo je nužno da se njihovo obavljanje organizuje putem povremenog angažovanja lica po ugovoru. Tako se teškoće donekle ublažavaju, ali to nije i ne može biti način za valjano i trajno rješavanje tog pitanja. Ako se ima u vidu činjenica da veliki broj radnih mjesta nije popunjen i da postojeća kvalifikaciona struktura nije adekvatna potrebama, a da prijem novih kadrova ide sporo, onda je jasno da ne možemo biti zadovoljni postojećim kadrovskim potencijalima.

Čuvanje arhivskog materijala zakonska je obaveza svih privrednih i društvenih subjekta, ali i svakog pojedinca. Međutim, često se nakon isteka operativne vrijednost građe, ona doživljava balastom kojeg se što prije treba osloboditi.

Državni arhiv posebnu pažnju poklanja prikupljanju arhivske građe. Shodno važećim propisima i utvrđenim planovima vodi se briga o arhivskoj građi u nastajanju koja se nalazi kod stvaralaca, kako bi ista bila sačuvana i blagovremeno u sređenom stanju predata Arhivu. U tome se nailazi na jako velike poteškoće. Nije rijetko da stvaraoci, nakon isteka operativne vrijednost građe koja nastaje njihovim radom, istu doživljavaju balastom kojega se žele što prije i lakše osloboditi. Česta je pojava da prilikom privatizacije, stečaja ili likvidacije pojedinih, prije svega privrednih subjekata, kako tako bude riješeno pitanje njihove imovine i zaposlenih, ali se njihovom arhivskom građom nerado ili uopšte ne bave, tako da je dosta te arhivske građe nezaštićeno, ili je već trajno izgubljeno. Izražen je i problem da mnogi subjekti vrše pritisak na Arhiv da preuzme njihovu građu, prije dospijevanja, nesređenu i neadekvatno opremljenu. Arhiv za to nema obaveze, niti mogućnosti, kako prostornih, tako ni kadrovskih. Iz tih razloga se zalažemo da se svi stvaraoci i držaoci arhivske građe, odnose prema njoj u skladu sa propisanim obavezama.

U posljednje vrijeme Arhiv Crne Gore, pored svojih redovnih djelatnosti, ima niz zanimljivih projekata, putem kojih se arhivska građa približiva široj javnosti... Među tim aktivnostima su i brojni sadržaji koji su realizovani u okviru „Programa podrške razvoju kulture u Nikšiću“

Prikupljanje i uopšte čuvanje arhivske građe je u cilju stvaranja uslova da ista bude dostupna potencijalnim korisnicima, kojima je omogućeno da je koriste u naučne, dokazne ili bilo koje drugo svrhe. Pored toga, da bi građu još više približili naučnoj i široj javnosti, nastojimo da je predstavimo kroz odgovarajuće tematske izložbe, ili je publikujemo kroz priređivanje pojedinih zbornika dokumenata. Nastojali smo i nastojimo da izborom tema za izložbe i zbornike dokumenata pratimo pretpostavljene potrebe i interesovanja naučne i šire javnosti, kao i da damo doprinos obilježavanju pojedinih značajnih datuma i događaja iz prošlosti Crne Gore. Tako su određenim povodima nastale i veoma zapažene izložbe dokumenata, koje smo prikazivali u više gradova što ćemo činiti i ubuduće. Isto tako, samostalno ili u saradnji sa drugim subjektima iz zemlje ili inostranstva, priredili smo i objavili nekoliko veoma značajnih zbornika dokumenata. Takvim objavljivanjem se građa čini lako dostupnom velikom broju korisnika, čime im se značajno olakšava i skraćuje istraživanje na određenu temu. Uz to se, na najbolji način, doprinosi zaštiti arhivske građe. Korišćenjem objavljene građe, značajno se smanjuje, ili gotovo isključuje potreba za korišćenjem originalne, pa time i smanjuje opasnost od njenog oštećenja.

Radunović apeluje za podizanje svijesti o potrebi kvalitetnije i cjelovite brige o arhivskoj građi kao opštem dobru, koje zbog istorijskog, kulturnog i dokumentarnog značaja zavređuje da mu se obezbijedi odgovarajuća zaštita.

Uz zahvalnost za ovaj razgovor i pokazano interesovanje za Arhiv i arhivsku djelatnost, želim da ukažem na njen izuzetni značaj i uputim apel za podizanje svijesti o potrebi kvalitetnije i cjelovite brige o arhivskoj građi kao opštem dobru, koje zbog svojeg istorijskog, kulturnog i dokumentarnog značaja zavređuje da mu se obezbijedi odgovarajuća zaštita u najširem smislu te riječi. To je potreba i obaveza koje bi trebalo da budemo svjesni i da se nje pridržavamo svi, uvijek i na svakom mjestu. Jedino tako je moguće obezbijediti da arhivsku građu, onu koju smo naslijedili iz ranijeg perioda i onu koja nastaje u ovome vremenu, sačuvamo za ove i buduće generacije, kao svjedočanstvo i nezamjenjivi izvor za praćenje i izučavanje prošlosti našeg naroda.

S.Marojević

U Centralnoj biblioteci „High Street Kensington” u Londonu predstavljen roman Obrada Nenezića „Osmijeh“ satkan od fikcije i stvarnosti

Piše: Dragoljub Pavićević

Roman „Osmijeh za Mariju Mihailović“, Obrada Nenezića, predstavljen je 4. juna u Londonu, u Centralnoj biblioteci High Street Kensington. Nenezić se predstavio i publici u Klubu iseljenika iz Crne Gore „The Grove“, u četvrti Hammersmith.

*Interesantno parče Crne Gore u Londonu,
sa promocije romana „Osmijeh za Mariju Mihailović“*

njeno veličanstvo“ - knjiga. No, bez obzira na različite ambijente, to su bile dvije interesantne i veoma slične večeri, koje su publici darivale interesantno parče Crne Gore u Londonu. Promocija novog romana Nenezića dočarala je kako se u književnoj literaturi stilski nepogrešivo dekonstruiše jedan ustaljeni mit i dovodi u pitanje, da bi se na kraju priče čitalac uvjerio da je život jednom životno potrebnom mitu samo produžen i da se prilagođava novom izazovnijem vremenu.

Autor „As pik-a“, „Balkanske brace“, kao i drugih zapazanih filmskih i pozorišnih ostvarenja, govorio je o metodologiji svog djela, granicama između realnosti i fikcije u liku narodnog heroja Ljuba Čupića. Na insistiranje publike, Nenezić je govorio i pjesme iz svoje knjige „Poezija“. I jedna i druga vrsta književnog Nenezicevog stvaralaštva praćene su burnim aplauzima publike, među kojima su uglavnom bili crnogorski iseljenici, kao i emigranati sa drugih

To Veče poezije je bila uvertira za promociju romana u Centralnoj biblioteci, prestižnoj londonskoj kulturnoj instituciji. Oba nastupa su različito koncipirana. Klub iseljenika je pab koji pruža intimnu atmosferu i poznat je po gostovanju stend ap komičara. Centralna londonska biblioteka, kao ugledna institucija pruža sasvim drugačiji ambijent – ambijent u kojem „caruje

prostora bivše Jugoslavije, koji danas žive i rade u Londonu.

Govoreći o romanu „Osmijeh za Mariju Mihailović“, autor je objasnio da je jedna sumnja u istorijskim događajima dovoljna, ili najpotrebnija, da bi nastao jedan ovakav roman. On je pokušao da tom čuvenom istorijskom događaju strijeljanja narodnog heroja Ljuba Čupića, pride na jedan novi način i da mu da drugu dimenziju, unoseći fiktivne likove i momente. Na početku promocije u Londonu citiran je i dio recenzije novinara i publiciste Vanje Kovačevića, u kojem se navodi da ovaj roman „razoružava snagom poetskog, a istovremeno stvara ožiljak na duši, koji vas duboko uznemirava, a opet očarava. U djelu ćete pronaći snažan, surov život koji pulsira i izbija iz svake riječi, replike, rečenice. Njegovi pasusi i pjesme očaraće vas, dirnuti do srži, zamisliti, vratiti u doba koje nije bilo herojsko zbog okolnosti, već zbog ljudi“, cijeni Kovačević.

Odlomke iz romana čitao je glumac **Miro Nikolić**, a pratio ga je akademski perkusionista **Slobo Jovičević**. Publika je potom, više od sata postavljala pitanja autoru i na kraju strpljivo čekala da im on potpiše roman. Obje književne večeri trajale su oko dva sata, iz čega se da zaključiti koliko je bilo pitanja i kolika je zainteresovanost iseljenika sa južnoslovenskih prostora za crnogorsku umjetnost.

Nenezić je, nakon promocije u Londonu, za „Pozorište“ izjavio da su organizatori i domaćini promocije njegovog književnog stvaralaštva, željeli da crnogorska kultura okupi crnogorsku zajednicu, koja - iako je mala, veoma razruđena, te da ubuduće gostovanje naših umjetnika ne bude incident nego tradicija. Vjerujem da će uspjeti u tome, uz pomoć nas odavde, kao i uz pomoć crnogorske ambasade koja je dala podršku za organizaciju mojih večeri... Nakon gostovanja u Londonu shvatio sam da mala zajednica ima malu i publiku, pogotovo za nekomercijanu umjetnost, zbog čega je neophodna sublimacija publike koja govori drugim južnoslovenskim jezicima. Naše programe koje sada gledaju desetine Crnogoraca, vrlo brzo mogu da gledaju stotine onih koji razumiju naš jezik, a prevodima i saradnjom sa izdavačkim kućama, što mora biti prioritet, vremenom možemo i dovesti englesku publiku na naše književne, pozorišne, filmske i druge večeri. Takođe, ovim gostovanjem sam spoznao i kako funkcionišu veliki izdavački sistemi, ali i produkcijski... Jeste, da to meni izgleda kao 'naučna fantastika' najviše zbog ulaganja, ali nije nedostižno da naša književnost uzme učešća u tom sistemu koji obuhvata skoro polovinu govornog područja na planeti“, uvjeren je književnik Nenezić.

Promociju Nenezićevo književnog stvaralaštva u Londonu, podržali su **Ministarstvo kulture Crne Gore i Ambasada Crne Gore u Londonu**.

„Dani crnogorske poezije“ spojili pjesnike i učenike „Drumovanja“ poetskog karavana

Piše: mr Goran Radojičić

U organizaciji Književnog kluba „Poenta poetika“, koji djeluje u sklopu Javne ustanove „Zahumlje“, u martu ove godine pokrenuta je manifestacija „Dani crnogorske poezije“, sa jasnim ciljem afirmacije crnogorske poezije, odnosno pjesnika koji su je stvarali, ali i širenjem ideje o njenoj ljepoti među mladima. Ciljna grupa te pjesničke smotre su učenici osnovnih i srednjih škola. Oni su ne samo sadašnja i buduća publika, nego među njima, već danas, ima darovitih pjesnika. Insistiranjem na upoznavanju crnogorske poezije, kojoj svi današnji mladi pjesnici nesumnjivo pripadaju, želi se postići i veće interesovanje za čitanjem kod mladih. Jer, dobar pjesnik ili književnik je načitana osoba i lice koje poznaje, prije svega, nacionalnu poeziju i književnost.

Detalj sa Poetskog karavana

Poetski karavan „Poenta poetike“ gostovao je u gradskim osnovnim školama: „Luka Simonović“, „Braća Ribar“, Mileva Lajović Latović“, „Ratko Žarić“, „Braća Labudović“, „Milija Nikčević“ i u Gimnaziji „Stojan Cerović“. Poseban pečat i senzibilitet tim poetskim časovima dali su učenici - talentovani mladi pjesnici, koji su izrazili želju da pišu poeziju, ili da predstave svoje radove. Aktivno učestvujući u programu, nikšićki osnovci i gimnazijalci pokazali su

veliku želju da se pokažu u svojim „pet minuta“. To, do sada nijesu imali priliku, pa im je „Poenta poetika“ dala jedinstvenu šansu - vrijeme i prostor. Oni su u tim susretima čitali poeziju, prezentovali svoje stvaralaštvo, razmijenili utiske sa drugim pjesnicima i članovima i upoznali se sa mladim pjesnicima iz cijele Crne Gore. Kroz redovni nastavni plan i program, bez sumnje u školama se radi sa talentovanom djecom. No, nakon „poetskog karavana“ zaključak učenika i njihovih nastavnika je da se kroz ove aktivnosti pruža odlična prilika za susret mladih stvaralaca sa širom publikom.

Poseban segment rada sa mladima bili su i nastupi recitatora, koji su na svim poetskim časovima u okviru „Dana crnogorske poezije“ govorili poeziju najznačajnijih nikšićkih i crnogorskih pjesnika. Pokazali su izvanredan talenat i znanje na polju interpretacije poezije. U programima su učestvovali i afirmisani nikšićki pjesnici: **Milka Nikolić, Gordana Sarić, Ana Pejović, Jovan Drašković**, ali i drugi već poznati pjesnici KK „Poenta poetika“.

Sa manifestacijom „Dani crnogorske poezije“ pjesnici će do kraja godine obići i druge osnovne i srednje škole u Nikšiću, kako bi poeziju što više približili nikšićkim učenicima. Ova manifestacija pokrenuta je uoči obilježavanja značajnog jubileja „Decenija obnove nezavisnosti, hiljadu godina državnosti“, čime su članovi Kluba željeli da daju doprinos obilježavanju tih značajnih datuma. Crnogorska književnost sigurno je jedan od najsajnijih elemenata koji sačinjavaju bogati nacionalni kulturni mozaik. No, drugo je pitanje: Koliko joj je pažnje posvećeno? Ova manifestacija je dala svoj doprinos za promociju i afirmaciju crnogorske poezije.

„Poenta poetika“, svojim redovnim programima aktivno radi na njegovanju pisane riječi i njenoj društvenoj valorizaciji. Radeći i realizujući projekte samostalno, ili u saradnji sa drugim institucijama kulture u okviru vladinog „Programa podrške razvoju kulture u Nikšiću“, „Poenta poetika“ je opravdala svoju misiju i potvrdila činjenicu da poezija u Nikšiću nije zamrla. Mladim literatama u kontinuitetu bi trebalo dati podršku na njihovom stvaralačkom angažmanu, adekvatnu afirmaciju i mjerljive društvene vrijednosti i značaj. Sam za sebe nijedan pojedinac poeziji ne može obezbijediti društveni status koji joj po prirodi stvari pripada. U tom pravcu je krajem juna, na platou ispred Gradske kuće, u Nikšiću, u saradnji sa Narodnom bibliotekom „Njegoš“ održano veoma zanimljivo i jedinstveno književno veče, gdje su nikšićki mladi stvaraoci govorili svoje stihove, darujući publici poseban ugođaj u ambijentalnom prostoru, koji „lijepoj riječi“ daje poseban značaj.

Promovisana zbirka poezije „Žena od kamena“, Anđele Radovanović Iskreni lirski izraz

„Žena od kamena“ – naslov je zbirke pjesama, **Anđele Radovanović**, koja je promovisana početkom ovog mjeseca, u sali „Zahumlja“, u okviru „Programa podrške razvoju kulture u Nikšiću“. O knjizi su govorili **Bogić Rakočević**, književni kritičar i **Aleksandra Vuković**, novinarka i publicistkinja. Nakon promocije u Nikšiću, zbirka „Žena od kamena“ biće promovisana u Podgorici i u Kotoru.

Poezija Anđele Radovanović je je inspirisana djelom Majakovskog, a stihovi su joj posvećeni Jesenjину i Vitu Nikoliću, velikanima pisane riječi poput, ali i morem, brodovima, crnogorskim jezerima, dobrim duhom Nikšića.

Bogić Rakočević, koji je napisao recenziju ove zbirke, kazao je da je bio skeptičan kada je dobio rukopis znajući da prve knjige „ne nose neki kvalitet“. No, rekao je on, „bilo je dovoljno da vidim prvu pjesmu i shvatim da je riječ o jednom finom pjesništvu i lijepoj lirici. Pročitao sam knjigu u jednom dahu i zaista je riječ o jednoj izvanrednoj pjesnikinji. Nažalost, došlo je vrijeme da one prave knjige, prave vrijednosti nemaju prođu i da nijesu čitane. Sve se svodi na jedan uži krug čitalaca i te knjige obično su jedino čitane u akademskoj sredini“, kazao je Rakočević. On cijeni da „Žena od kamena“ predstavlja, iskreni lirski iskaz, a da čitaoci imaju priliku da prate ne samo odrastanje autorke, već i sazrijevanje njenih stihova.

„Stapaju se u stihovima mlade autorke crnogorska i ruska kultura, crnogorska brda sa ruskim stepama, rujne zore sa bijelim noćima. Ovaj pjesnički prvijenac, sa sentimentom i stihovima koji izvire iz maštovitih mladalačkih odaja, nameće se i kao intimno svjedočanstvo, kao jedna mladalačka ispovijest prepuna čežnje, pritajene slutnje, uzvišenih osjećanja i nemira. Riječ je o iskrenim stihovima koji nas u ovom vremenu podložnom svakakvim pošastima, podsjećaju na čistotu duše i jednu osobenu osjećajnost“, zaključio je Rakočević.

Aleksandra Vuković cijeni da je pojava Anđele Radovanović na književnoj sceni važna i zbog toga što njena poezija ide u prilog da žena u Crnoj Gori jeste bila stub porodice i društva. Ona je kazala da se sa stihovima Radovanović prvi put srela prije desetak godina, ali da je i tada, kao i danas, osjetila da u njima „postoji jedna luča koja će se sigurno vremenom razgorjeti u vatru“.

Promociju knjige poezije Anđele Radovanović organizovali su JU „Zahumlje“ i Udruženje paraplegičara u Nikšiću. Pored autorke, stihove je govorila i **Jelena Vilotijević**, uz muzičku pratnju **Saše Olaha**. S.M

Sjećanja na Zorana Kopitovića, poznatog crnogorskog pisca i novinara

Autor reskog humora crnogorskog mentaliteta

Zoran Kopitović je poznati crnogorski pisac, čije je stvaralaštvo ostavilo snažan pečat u književnosti Crne Gore. Kopitović je rođen u Nikšiću, 1961. godine. Radio je kao novinar Radija Crne Gore. Njegov prvi roman „**Shizofrenija melanholičnog boga**“, izašao je u izdanju „Univerzitetske riječi“ 1985. godine. Roman „**Amerikanac u Parizu**“ je objavljen 1994. godine u časopisu za književnost i kulturu „Doclea“. Po motivima tog romana, Kopitović je napisao tekst za predstavu „**Muzej biciklističkog ustanka u Crnoj Gori**“, koja je u izvođenju pozorišta „Dodest“ stekla veliki uspjeh i popularnost. Predstava je izvođena na više festivala u Crnoj Gori i regionu.

Kopitović je za svog kratkog života pisao i to veoma uspješno eseje, putopise i reportaže. Autor je više televizijskih scenarija, a njegovom radiofoničnom i sugestivnom glasu, radijski slušalac morao je vjerovati. Sarađivao je u mnogim listovima i časopisima, u kojima je između ostalih, objavljivao svoje zapise i kratke priče. Kopitović je i autor nekoliko monodrama.

„Neobični, svježi, jezički reski humor Zorana Kopitovića duboko je utemeljen u mentalnu strukturu Crnogoraca, odakle crpe svu porodijsku, prevratničku, na izvjestan način i renesansnu snagu i svježinu. Bogatu istoriju crnogorskog naroda, njegove pobjede i poraze, zablude i ideale žrtvovanja za druge i podcjenjivanje vrijednosti vlastitog opstanka, kao sva navodna njegova otrežnjenja i samoograničenja, historicizam i mitomaniju, oholost i megalomaniju, nacionalnu suicidalnost i ratnički sadomazohizam - sve je to u prihvatljivim metaforama dao ovaj daroviti autor“, napisao je akademik Sreten Perović, o djelu Kopitovića.

Svoj kratki životni put Kopitović je završio u saobraćajnoj nesreći na putu Podgorica - Nikšić, vraćajući se novinarskog zadatka, 31. avgusta 1996. godine.

S.M

Predstavljamo: Nacionalna ustanova Dramski teatar Skoplje Pozorište inovativnog izraza

Piše: Viktorija Rangelova

Nacionalna Ustanova Dramski teatar Skoplje je pozorišna institucija, koja iza sebe ima 70 godina uspešnu teatarsku djelatnost. Početak rada ovog Pozorišta vezuje se za premijernu izvedbu

Zgrada Dramskog teatra Skoplje

pozorišne pretstave „Siljan Shtrkot“ (Siljan Roda) na sceni Makedonskog Narodnog Teatra, 1946. godine. Sledećih petnaesetak godina, pupoljak *kuklene* scene razvija se kao zaseban pozorišni subjekat izvan okvira Makedonskog Narodnog Teatara. Potraga i definisanje za pozorišnim konceptom, definisanje repertoarske politike i stilsko - estetskih pozorišnih pravaca, preslikano je i u mijenjanje naziva institucija: od imena Kuklena scena (1946), potom Gradski kukleni teatar (1949) i Omladinsko - kukleni teatar (1957/58), do današnjeg naziva - Dramski teatar Skoplje (1965). Od velike je važnosti pojava gospodina Risteta Stefanovskog, koji je reorganizovao Dramski teatar Skoplje u tehničkom i u umjetničkom kontekstu. Formirao je dvije pozorišne scene: Omladinsko - dječiju i Večernju scenu, čime je oformio moderan i inovativan lik pozorišta, po kojem je Dramski teatar Skoplje, danas postao prepoznatljiv u širim pozorišnim krugovima.

Izgradnjom nove pozorišne scene, 1965 godine, menadžirane od Stefanovskog, sa stalnim glumačkim ansamblom i administrativno - tehničkim personalom, Nacionalna ustanova Dramski teatar Skoplje započinje sa intenzivnim razvojem. Dolazi na sami vrh ex jugoslovenske i evropske pozorišne mape i ubraja se u grupu pozorišta koja njeguju moderan teatarski izraz. Pozorište od tada promovise nova autorska i režiserska imena, danas dostojna poštovanja: Ljubiša Georgievski, Vladimir Milčin, Slobodan Unkovski,

Sašo Milenkovski, Aleksandar Popovski, Dejan Projkovski, kao i dramske pisce: Kole Čašule, Goran Stefanovski, Jordan Plevneš, Saško Nasev, Dejan Dukovski, Žanina Mirčevska, Jugoslav Petrovski, ... Ambicizni i izuzetno kvalitetan glumacki ansambl u toku 70 godina, na sceni ovog makedonskog Pozorišta saraduje sa poznatim rediteljima: Viljam Vudman, Paolo Madželi, Mata Milošević, Braun Kažimjež, Miodrag Šaurek, Vito Taufer, Bora Drašković, Žarko Paten, Egon Savin, Krasimir Spasov, Gorčin Stojanović, Dino Mustafić, Vladlen Aleksandrov, Galin Stoev, Lilija Abadžieva, Oliver Frljić, ...

Dramski teatar Skoplje je više puta nagrađivan na pozorišnim festivalima: Sterijino Pozorje, MESS, BITEF, Ohridsko Leto, Međunarodni festival malih scena Rijeka, MTF Vojdan Černosrinski, Festival kamernog pozorišta Risto Šiškov i drugim sličnim smotrama. Gostovalo je sa pozorišnim predstavama u: SAD, Australiji, Austiji, Kanadi, Nemačkoj, Francuskoj, Rusiji, Bugarskoj, Albaniji, Hrvatskoj, Srbiji, Bosna i Hercegovina, Crnoj Gori, ...

Danas, Dramski Teatar Skoplje raspolaže sa dvije scene - Velika (kapaciteta 357 sjedišta) i Mala (kapaciteta 100 sjedišta). Ukupno zapošljava 89 lica, od kojih je 46 glumaca, dva reditelja i tri dramaturga. U sezoni producira u prosjeku sedam pozorišnih pretstava. Godišnja posjeta ovom Pozorištu kreće se u prosjeku oko 40.000 gledalaca.

Predstavljamo: beogradsko Pozorište Slavija iz ugla Batrića Žarkovića, vlasnika i direktora

Rad u muzejskim eksponatima

Pozorište Slavija iz Beograda počelo je sa radom 1998. kao producentski teatar, a godinu kasnije krenulo je sa redovnim repertoarom. Za skoro četvrt vijeka ovo Pozorište je imalo pedeset premijera sopstvene produkcije, a sezona mu traje devet i po mjeseci, od septembra do polovine jula. Polazeći od toga da je repertoar osnov rada svakog pozorišta predstave se u ovom pozorištu, osim za novogodišnje praznike, izvode iz večeri

Pozorište Slavija

u več, bez obzira da li su vjerski, državni, ili međunarodni praznici. Ono je zbog toga, kao i po mnogo čemu drugom prepoznatljiva i jedinstvena ustanova. Njegova originalna teatarska koncepcija unosi posebnu boju u pozorišni život balkanske metropole. O tome kako je Pozorište Slavija steklo popularnost kod poslenika dramske umjetnosti, a posebno publike i stručne javnosti ne samo u Srbiji, regionu, već i u međunarodnim krugovima razgovarali smo sa **Batrićem Žarkovićem**, direktorom te ustanove.

Počeli smo o dnule. Pronašli smo napušteni poslovni prostor, ili

tačnije rečeno magacin, u ulici Svetog Save 16. Očistili ga i preuredili. Svu opremu i prateći mobilijar nabavljali smo na beogradskim buvljacima. To je bila oprema koju su iz upotrebe izbacila pozorišta i preko preprodavaca je završila na buvljoj pijaci. Na početku rada, kasnije, kao i danas, nikada nijesmo dobili ni jedan jedini dinar iz državnog Budžeta, a srpska zastava se viorila na desetine najvažnijih međunarodnih festivalima, gdje smo uspješno predstavljali sopstvenu produkciju, kao i državu iz koje dolazimo. Pozorište Slavija nema većeg neprijatelja od države. Mi nekako u ovom vremenu poremećenog sistema vrijednosti dođemo kao negativan primjer. Sav prihod koji smo imali i imamo, stekli smo svojim radom i isključivo od prodaje karata. Pozorište zapošljava šest radnika i svi radimo sve poslove. Ja sam kao vlasnik i direktor taj šesti, a večeras, vjerovali ili ne, Slavija igra tri predstave: jednu ovdje u Nikšiću, drugu u Beogradu, a istovremeno gostujemo u Kragujevcu. U poređenju sa intezitetom rada bilo kog drugog pozorišta u Beogradu, ili u drugim većim centrima regiona, naša produkcija nije stara četvrt vijeka, već vijek. Moram Vam reći da ja kao direktor najviše volim kada pomažem kolegi koji cijepa karte. Vidim da je velika gužva ispred ulaznih vrata i onda sav ozaren priskočim mu u pomoć. Naše Pozorište godišnje na repertoaru ima oko 300 predstava. Pozorište Slavija ima predstava koje su izvedene po stotinu, dvije stotine, tri stotine, a neke naslove izvodili smo 400 puta. Sada na repertoaru imamo predstave koje u kontinuitetu žive deset, petnaest godina. Ne možemo da ih skinemo zato što su veoma gledane. Donose nam prihode, a ne koštaju mnogo! A mi bez prihoda ne možemo da radimo! Redovno igramo na scenama širom svijeta. Nastupali smo u Kanadi, SAD, Rusiji, drevnoj Aleksandriji i u svim zemljama Evrope. Redovno smo prisutni na gotovo svim festivalima u svijetu.

Najveće neprijatelje dramske umjetnosti, Žarković vidi u nepismenosti i siromaštvu građana. Kada Slavija koncipira repertoar, prvenstveno se trudi da on bude zanimljiv. Prioritet im je domaći dramski tekst, raznovrsnog žanra. Istina, u posljednje vrijeme preferiraju komediju, ne zapostavljajući i druge dramske forme.

Za koncepciju repertoara mnogo mi je pomoglo moje 20 godina bavljenja ekonomskom analitikom i to iskustvo mi je dobrodošlo za planove u pozorišnoj produkciji. Tu sam shvatio neke stvari. A, evo kako izgledaju ti planovi u Slaviji. Svako veče prebrojavam koliko je ljudi došlo u moje pozorište, i koja je to populacija. Veoma vodim računa šta ću staviti na repertoar kada je recimo u toku Svjetsko, Evropsko prvenstvo u fudbalu, ili kada je Olimpijada ili ima meč Novak Đoković. Znam da tada u pozorište dolazi ženska populacija. Tako da mi imamo stalno publiku, bez obzira na važne sportske, ili neke druge događaje kod nas i u svijetu. No, zbog toga što imamo publiku navukli mo mržnju na sebe i zavist. Konkurencija nam često kaže: „Karta vam je skupa“. A Pozorište Slavija nema drugog izvora finansiranja. Kod nas

se cijena karte kreće od 800 do 1000 dinara. Neka pozorišta u Beogradu često, prave reklamu i prodaju kartu za 100 dinara. No, tu se javlja još veća tragedija, jer i oni koji kupe tu kartu za 100 dinara, kada izađu iz pozorišta vide da ta predstava ne vrijedi ni toliko. Lane Gutović to cijeni ovako: „Prodaju karte koliko im i vrijede predstave“. Ne bih se baš u potpunosti složio sa njim, jer ima sjajnih pozorišta i predstava, ali ima i mnogo raznoraznih lobista i to po raznim linijama. Najopasniji su reditelji koji upropaste komade i finalizuju dobre tekstove inscenirajući ih tako da to neće niko da gleda. Slavija ne može da živi od karte od 50, ili 100 dinara. Koliko to god izgledalo tragikomično mene su beogradska pozorišta najznačajniji sponzori, jer prvo kod njih je najredovnije predstava na repertoaru - nema predstave. Ja sam jednom izjavio da tražim autora najpopularnije predstave u beogradskim pozorištima, ali nijesam mogao da dođem do njega, jer jednostavno rad je nepodnošljiv za određene strukture. Zbog čega bi neko radio kada dobija pare, a ne mora da izađe sa premijerom.

Batric Žarković direktor Pozorišta „Slavija“

Danas su pozorišta najpopularnija. Mnogo je lakše raditi nego prije dvadesetak, ili trideset godina. Daleko su veći prihodi pozorišnih kuća danas u svijetu, bez obzira da li se radi o produkcijama Istoka, ili Zapada, Londona, Pariza, ili Moskve. Ovo temeljim na spoznaji sa mojih mnogobrojnih gostovanja u inostranstvu, a stara izreka kaže: „Ko je vidio svijeta, on više zna“. Sve što se radi u životu mora da se kreće u realnostima, posebno u obrazovanju, školstvu i kulturi. Posebno ne podnosim da je novac svrha svega. Kada ovako pričam ljudi me onda pitaju: „Što onda Slavija radi svako veče i zbog čega imate dva festivala“? Ponavljam opet tim što postavljaju takva pitanja: „Radimo iz inata“. Tako su nastala i dva naša festivala. Svjesni manjkavosti repertoara drugih pozorišta krenuli smo prije 13 godina sa oragnizacijom Međunarodnog pozorišnog festivala. Drugi naš Festival su Nušićevi dani i njih organizujemo već peti put. Taj Festival sam pokrenuo jer mi je bilo muka od istoimenog Festivala u Smederevu, na kojima je Slavija bar deset puta učestvovala. Dobro je poznato da su te Nušićeve dane pravila najveća pozorišna imena u Srbiji i to je svojevremeno bila prestižna smotra. Oni su se u posljednjih desetak godina sveli na jednu dobru predstavu i ništa dalje od toga. Razočaran u taj smederevski Festival rekao sam da ću da otkrivam Nušica i da Slavija

producira od tog slavnog pisca ono što niko nije igrao. Danas mi imamo više Nušića na repertoaru, nego sva pozorišta zajedno. Pored toga, komadi koji se prvi put izvode ostaju upisani za teatrologiju i neke mlade ljude koji će se naučno baviti pozorištem. Poznajem i dosta radim sa mladim ljudima koji su o Pozorištu Slavija napisali seminarske, magistarske i doktorske radove. Ono je njima po mnogo čemu zanimljivo i jedinstveno. Zanimljivo im je, prije svega, jer je jedino prvo pozorište koje je samofinansirajuće poslije drugog svjetkog rata i jedino repertoarsko. Cijenim takođe, da se moramo više vratiti publici, animirati komediju. Komedija je viši rang i mnogo jak žanr. Ali, izvinjavam se, komedija nijesu predstave: „Pjevaj brate“ i „Zlatni lančić od bižuterije“, ili „Kursadžije“. Pozorište Slavija moglo je da radi slične projekte i da za kratko vrijeme zaradi pare, ali ima nešto što ostaje mnogo duže od naših života. Moj odgovor na te ponude je bio: Nijesam počeo da se bavim pozorištem da bih za kratko vrijeme zaradio veliki novac, već sam potpuno svjesno ušao u posao cijeneći da moram prodati kvalitetan proizvod. Od drugog posla nemam prihoda osim ovih od pozorišta. Pozorište Slavija je moj spomenik i za to Slavija njeguje klasike: Čehova, Dostojevskog, Steriju, Nušića, Boru Stankovića... Znao sam radeći ovaj posao da ništa ne pada sa neba. Cijenio sam iskustva drugih, posebno ona iz razvijenih zemalja. Oni koji primijenjuju tuđu školu bolje prođu i jeftinije, jer je sopstvena škola najiskuplja. Takav pristup mi je mnogo olakšao posao.

Slavija na svom repertoaru redovno ima i predstave drugih produkcijskih kuća. Na tome su posebno insistirali u periodu ratnih sukoba na prostoru bivše Jugoslavije.

Organizovali smo međunarodne festivale kada niko u regionu to nije radio. U Beograd sam dovodio Sarajevski ratni teatar SARTR u vrijeme rata u Bosni, kada je to prosto bilo nezamislivo. Kada su se ratni sukobi stišali postalo je normalno da se uspostavi saradnja pozorišta u regionu. Ja sam tada rekao da me ta priča više ne interesuje, jer sam pokazao kako pojedinac treba da učini ono što ne može jedna država, ili što neće da učini. U pozorište Slavija dovodio sam i najveće naslove svjeske produkcije, najpoznatije produkcije iz čitavog svijeta. Između ostalih, u Slaviji je gostovao nacionalni teatar Azejberdžana. To je bilo prvo njihovo gostovanje u Evropi. Istovremeno, Pozorište Slavija je redovno učestvovalo na svim važnim festivalima u svijetu od Amerike, Evrope, Azije, i Australije.

Slavija, osim pozorišne produkcije ima i druge projekte, kaže Žarković i nastavlja:

Ja od pozorišta ne mogu pobjeći. Nastavićemo da radimo istim ovim intezitetom u pozorišnoj produkciji, ili sa nekom sličnom pričom. U planu nam je da napravimo muzej pozorišta. Uradićemo nešto što do sada nije niko imao na ovim južnoslovenskim prostorima. U produkciji mog treatra imam 115 snimljivih premijera. Najpopularniji su naslovi takozvane pozorišne

nostalgije. Mnogih glumaca nema više među živima. Mi posjedujemo relativno mali prostor za rad, od svega 100 kvadrata. Sala ima 30 do 40 mjesta. Ta sala je upravo muzej, jer je sve toliko staro i ne vrijedi nizašta drugo osim za muzejski eksponat. Posjedujemo jedan projektor, kompjuter, video plejer i kristalno platno 4x3 i 3x5. Emitovaćemo predstave, jer mnogih glumaca nema više među živima. Publici ćemo govoriti kako su nastale te predstave. Mnogi će se pitati: „Čemu to“? Ali znam dobro da ima miliona ljudi koji ih nijesu odgledali, a željeli bi da ih vide. Ulaznice će biti 200 dinara. I neka dođe po projekciji 30 ljudi, to je 60 000 dinara za dan. Nemamo troškova, jer nema honorara glumcima i rediteljima, a sva autorska prava su Slavija teatra i sve je legalno. Osim toga, otvoriću kanal sa ugovorom na Googlu i na svim društvenim mrežama bićemo prisutni. Prema mojim proračunima, to je oko 100 000 dinara godišnje prihoda. Tako da možete samo od klika da živite. Mora se misliti unaprijed i uvijek se mora raditi. Ja drugačije ne mogu. Vjerovatno sam zbog toga zaradio i moždani i srčani udar. Ali mislim da sam živ samo zbog toga što radim. Pišem i neke knjige, monografskog tipa, jer sve ovo o čemu pričam sa vama i vašim kolegama hoću da stavim na papir, ilustrujem i dokumentujem kako bi ostalo za neke nove generacije. U planu mi je i da napravim deset, ili dvadesetak dokumentarnih filmova o svemu što je pozorište Slavija radilo.

Od 1971. godine živim u Beogradu. Nema predstave koju nijesam odgledao, a da je bila značajna po mojim kriterijumima. Od stare Grčke pa do danas, pozorište je potpuno isto. Potreban je dobar tekst i daroviti ljudi koji će na sceni prenijeti emocije na način koji će dirnuti gledaoce. Pozorište nije pozorište ako nije probudilo emociju kod publike, koja dolazi u pozorište da uživa u jedinoj živoj umjetnosti. jer nema ni jedine umjetnosti koja je bliža čovjeku od pozorišta. U centru zbivanja rada svakog pozorišta je glumac i njemu dajem sve počasti.

Slavojka Marojević

Ministarstvo kulture organizovalo dvodnevnu međukulturalnu radionicu za mlade

Kultura i predstave o drugima

Kultura i predstave o drugome“ – naziv je dvodnevne radionice, koju je 7. i 8. juna, u Gradskoj kući, u Nikšiću, organizovalo **Ministarstvo kulture** u okviru „**Programa podrške razvoju kulture**“. Radionica je dio programa saradnje Ministarstva kulture sa **Međunarodnom fondacijom „Ana Lind“**. Radionica je za cilj imala da se mlade generacije učine senzibilnijim za fenomene društvene različitosti i tolerancije. Nastavak je rada sa mladom populacijom koji je otpočet krajem aprila u Baru i nastavljen nešto kasnije u Tivtu. Mentorke radionice su bile **Ljiljana Karadžić**, historičarka umjetnosti i **Nataša Nelević**, dramska spisateljica i teatrološkinja. U radu je učestvovala selektirana grupa učenika Gimnazije „Stojan Cerović“. Oni su se upoznali sa osnovnim vrijednostima interkulturalnosti i podsticanja na dijalog kao način komunikacije između različitih grupa i kultura. Spoznali su prihvatanje stava da su saznanja o pripadnicima drugih kultura i grupa konstrukti koji nastaju kroz proces socijalizacije, a čiji je osnovni medij upravo kultura.

Kroz analizu odabranih djela iz istorije likovne umjetnosti, historičarka umjetnosti Ljiljana Karadžić je sa polaznicima radionice, učenicima Gimnazije „Stojan Cerović“, razgovarala o tome kako kulturne prakse visoke kulture utiču na način na koji formiramo predstave o ženama i pripadnicima drugih grupa. Učenicima je predočeno kako da razumiju da kultura nije vrijednosno neutralna i da je neophodno da razviju kritički odnos prema svim idejama o drugima, uključujući i one koje se plasiraju kroz visoku kulturu.

Nataša Nelević je sa učenicima razgovarala o značenju osnovnih pojmova koji se vezuju za pojam „interkulturalnost“, ali i o značaju njihovog razumijevanja, kao i o uticaju masovne kulture na formiranje stereotipa i formiranje predstava koje imamo o pripadnicima drugih grupa.

U tom segmentu, gimnazijalci su upoznali pojmove koji su bitni za analizu stereotipa, kao fenomena koji se pojavljuje u procesu komunikacije među različitim društvenim grupama. Težište u interaktivnoj diskusiji stavljeno je na razlici pojmova stereotip, predrasuda i stav. U diskusijama su otvoreni uslovi za prevazilaženje stereotipnog zaključivanja, a to su tolerancija i informisanost.

S. Marojević

Uspješni nastupi folkloraša „Zahumlja“

Junski i julski repertoar „Programa podrške razvoju kulture u Nikšiću“ protekao je u znaku programa Javne ustanove „Zahumlje“. Folklorasi i članovi orkestra „Zahumlja“ imali su petnaestak uspješnih koncerata u Nikšiću, a nastupali su i na poznatim festivalima u zemlji i regionu, gdje su osvojili prestižne nagrade i priznanja. Dječiji folklorni ansambl učestvovao je 4. juna juna na **Međunarodnom festivalu folkloru u Bileći**, gdje je osvojio prvo mjesto. Istog dana Omladinski folklorni ansambl „Zahumlja“ predstavio se na revijalnom **Međunarodnom festivalu folkloru u Mojkovcu**. Folklorni ansambl „Zahumlja“ nastupio je sredinom minulog mjeseca na proslavi 60 godina rada trebinjskog GKUD-a „Alat Swisslon“, kao i na **Danima bilečke privrede i stvaralaštva**.

Omladinski orkestar JU „Zahumlje“ i solisti 22. juna, održali su koncert, na kojem su izvedene najljepše melodije naroda Balkana i popularne pjesme iz Rusije i Latinske Amerike. Uz muziku i pjesmu čuli su se i stihovi u interpretaciji Tijane Dragnić i Mirka Čalića. Omladinski orkestar „Zahumlja“ čine: Ivan Peković, Predrag Nikolić (harmonika), Milena Nikolić, Maša Božović, Tijana Dragnić, Nela Banda, Anja Koprivica i Anđela Todorović (violina), Vasilije Vujadinović (klarinet), Novica Stanišić (doboš), Mirko Čalić (klavijatura). Vokalne solistkinje na ovom koncertu bile su: Irena Agramović, Tijana Vučetić, Marija Međedović i Maša Cupara.

Završni koncerti Dječijih folklornih ansambala JU „Zahumlje“ održani su od 24. do 27. juna u sali Nikšićkog pozorišta. Nikšićka publika bila je u prilici da tih dana uživa u igrama i pjesmama iz Crne Gore, Srbije, Makedonije, Albanije i Rusije. Kompletan nastup malih folkloraša pratio je Narodni orkestar „Zahumlja“. Koreografiju za sve igre radili su Marko Đokić i Ana Stanišić.

Dječiji i Omladinski folklorni ansambli sa međunarodnim turnejama nastavili su i u julu. Ansambli su se uspješno predstavili od 2. do 7. jula na Festivalu folkloru „Razigrani oro 2016“ u Ohridu, a od 4. do 7. jula uzeli su učešće u programu „Prve bitoljske folklorne Balkanijade“. Po povratku iz Makedonije mladi igrači učestvovali su na Festivalu folkloru „Skoči kolo da skočimo“, u Podgorici i u kampu „Susret mladih dijaspore Crne Gore - Ivanova korita“. Svi ovi nastupi bili su revijalnog karaktera.

Sa izložbe crnogorskih slikara Umjetnost je otpor zaboravu

Pesjek crnogorske savremene likovne scene 2006 - 2016“, naziv je izložbe sa kojom je u galerijama „Nikola I“ i „Ilija Šobajić“ otvoren julski repertoar „Programa podrške razvoju kulture u Nikšiću“. Izložbu su povodom jubileja „Decenija obnove nezavisnosti i hiljadu godina državnosti“, organizovali JU „Muzeji i galerije“ Nikšić i Centar savremene umjetnosti Crne Gore, u saradnji sa Žanom Filipović, istoričarkom umjetnosti.

„Kultura i umjetnost određuju duhovni identitet jednog naroda. U njima se čuva od zaborava sve što je vrijedno u duhovnoj istoriji. U tom kontekstu, umjetnost je otpor zaboravu, način da se sve što je vrijedno sačuva u vanvremenskoj memoriji i postane kulturna baština, inspiracija za nove umjetnike i njihove stvaralačke napore. Crnogorska likovna umjetnost se u kontinuitetu razvijala između ljepote i bogate istorije naše države, kao i kreativnosti i autentičnosti njenih stvaralaca. Na ovoj izložbi bili su zastupljeni utemeljivači i još uvijek aktivni stvaraoci, koji rade i žive u Crnoj Gori, kao i oni koji stvaraju van njenih granica. Njihovi pojedinačni dometi rano su postali značajni za dalji razvoj naše likovne umjetnosti. Oni su svojim stvaralaštvom skrenuli pažnju na značaj crnogorske likovne poetike. Visokim umjetničkim dometima, uspjesima u zemlji i inostranstvu, potvrdili su da je crnogorska likovna umjetnost najveći domet crnogorskog duha i nastavili kontinuitet respektabilnih likovnih vizija koji još uvijek traje“, zapisala je autorka postavke, Žana Filipović.

Publici su se na izložbi u Nikšiću predstavili: **Krsto Andrijašević, Milivoje Babović, Anka Burić, Đeljoš Đokaj, Zdravko Gagović, Mile Grozdanić, Nikola Gvozdrenović, Filip Janković, Mihailo Jovičević, Dragan Karadžić, Boško Odalović, Tomo Pavičević, Pavle Pejović, Miki Radulović, Risto Radmilović, Nikica Raičević, Bane Sekulić, Sloba Slovinić, Vojo Stanić, Vojo Tatar, Rajko Todorović Todor, Uroš Tošković, Nikola Vujošević i Stanko Zečević.**

Danica Bogojević, direktorica Centra savremene umjetnosti, cijeni da je riječ o radovima autora koji su dali snažan pečat crnogorskoj likovnoj umjetnosti i koji svjedoče da je Crna Gora zemlja slikara i velikih umjetnika. Riječ je o umjetnicima, naglasila je ona, koji su ispisali i ispisuju kulturne stranice savremene crnogorske istorije.

U Nikšiću je aprilu u prikazana i izložba „**Crnogorska savremena likovna scena kroz viziju osam umjetnika/ca**“, koja je takođe dio ovog projekta.

S.M.

Povodom 75 godina od rođenja i 15 godina od smrti **Živka Nikolića**, reditelja i scenariste, koji je za sobom ostavio veliki trag značajan ne samo za crnogorsku i jugoslovensku, već i evropsku kinematografiju, objavljujemo naučne radove profesora dr **Zorana Koprivice**, u kojima se analitički „određuju“ filmski naslovi tog poznatog sineaste.

Profesor dr Zoran Koprivica doktorirao je na temu „Rediteljska poetika Živka Nikolića“, 2008. godine, i stekao zvanje doktora nauka o dramskim umjetnostima iz oblasti filmologije. Radove iz oblasti istorije, estetike i teorije filma objavljuje u stručnoj i naučnoj periodici.

U ovom broju „Pozorišta“ objavljujemo naučne radove profesora Koprivice, na temu apsurdna u Nikolićevim dugometražnim igranim filmovima:

- Čudo neviđeno
- Iskušavanje đavola

Tema apsurda u Nikolićevim dugometražnim igranim filmovima Čudo neviđeno

Prof.dr Zoran Koprivica

Čudo neviđeno je film u kojem se prepliću komično i tragično, lascivno i groteskno, apsurdno i fantastično, strast i satira, eros i tanatos.¹ Film koji, jednako kao i prethodni Nikolićevi filmovi, sa prepoznatljivom ontološkom determinantom, podstiče na razmišljanja o uzaludnosti pokušaja da se pronikne u nedokučive tajne ljudskog bića. Nikolić dosljedno i u kontinuitetu, počev od ranih dokumentarnih filmova, razvija osobenu vizuelnu metaforu o neobičnim ljudima i njihovim sudbinama, o zatvorenom svijetu, sklerotičnom duhu spremnom na sve oblike nasilja nad pojedincem /primjeri Ždrijela i Goluže, čini se, to najbolje pokazuje/. Čudo neviđeno je, uz to, i neobična simbioza fantastičnog i humornog, film uzavrelih i neobuzdanih strasti, i iznad svega film apsurda. Na Nikolićevoj 'sceni' je ponovo apsurd, ali sada sa svojim tragikomičnom varijantom u priči o čovjeku koji želi da promijeni 'lice' prirode. Atmosfera i ovog, kao i prethodnih Nikolićevih filmova, puna je grotesknih situacija i složenih psiholoških odnosa, s nizom paralelnih događanja koja ovoj neuobičajenoj i čudnoj priči daju još čudniji tok. I Čudo neviđeno je, na određeni način, priča o ljudskom zlu. "U meni je oduvijek bila prisutna opsesija: Šta je to u čovjeku što je jače od njegovog razuma? Interesovao me taj prelomni trenutak kad razum više nije toliko moćan i jak da obuzda strasti, zla".² I u ovom Nikolićevom filmu, dakle, govori se o ljudskoj nesreći /treba se samo prisjetiti tragičnog sukoba svatova kao kulminacije svih apsurdnih dešavanja!

---

¹Filmom 'Čudo neviđeno' Nikolić je konačno uspio da 'dopre' do publike i, istovremeno, postane meta uvijek 'budne' filmske, i ne samo filmske, kritike, koja ga je odmah optužila da se 'komercijalizovao' i izdao svoja estetska ubjeđenje, kao da se, najblaže rečeno, radi o konvertitu koji ne samo da je promijenio svoju vjeru, već i svoj dotadašnji opus izložio najvećoj blasfemiji i sramoti. Ta ista kritika je prije pojave ovog filma optuživala Nikolića za hermetičnost, nekomunikativnost, ezoteričnost, i još mnogo toga. Stoga tvrdnja kritičara da je navodna nekomunikativnost njegovih ranih filmova /tu se prevashodno misli na Nikolićeve dugometražne igrane filmove/ uticala na promjenu njegove optike, nastale kao plod saznanja da savremena publika Nikolićeve filmove ne može da prihvati niti da sa njima komunicira, sasvim je bez osnova. Uostalom, i sâm Nikolić se katkad iščuđavao otkud toliko interesovanje za njegov film Čudo neviđeno, i posebno Lepotu poroka, i zašto je 'promjena optike' donijela toliku popularnost ne samo njegovom filmu nego i njemu kao reditelju?!

²Ekspres, 12.01.1984.

Pa iako je sve koncipirano kao tragikomedija, u njemu je, po Nikoliću, to u Čudu neviđenom prikazano mnogo 'vedrije' nego u njegovim ranijim filmovima.

Izuzimajući Biljeg i U ime naroda, Nikolić se u svojim filmovima, jednako dokumentarnim i igranim, ne bavi nikakvom 'konkrećijom' i aktualnim problemima, već prevashodno onima koji su neizbježni i in continuo prisutni. Međutim, Čudo neviđeno je, po njemu, film u kojem se on, za razliku od prethodnih, najviše približio tom, kako kaže, 'takozvanom konkrećnom', i upravo preko njega došao do metafore kao mjere vlastitog odnosa prema vremenu i prostoru, i što je važnije, prema konkrećnom vremenu i konkrećnom prostoru. Ipak, ostalo je otvoreno pitanje u kom smjeru da se od tog konkrećnog krene. "S obzirom na Biljeg, koji se zasniva gotovo na dokumentarnim činjenicama, koji je film u čijem ishodištu leži konkrećna situacija i konkrećna pojava, Čudo neviđeno je film u kojem se to konkrećno provocira manje mogućnošću provjere određenih fakata, a prije svega mojim nastojanjem da to konkrećno u njemu provociram čitavim nizom poetskih znakova, dakle nagovještaja koji će odrećenu i ničim konkrećno uslovljenu situaciju učiniti manje apstrakćnom, a prije svega 'prepoznatljivom' u svakodnevnom smislu riječi."³

I u ovoj filmskoj priči namah se uočava Nikolićev osobeni rediteljski prosede – atipićne situacije, groteskni likovi, razigrana mašta, 'logika' apsurdna, što je u cjelosti distingvira od shematskih narativnih struktura tipićnih za vrijeme /i kinematografiju!/ u kojem je nastala. Jedno od čuda u Čudu neviđenom, kao uostalom i u prethodnim Nikolićevim filmovima, jeste ljepota – opet kairos. Opet mlada i zagonetna djevojka koja u život ribarskog sela na obali jezera unosi novi dah, obićaje i navike koji se ekstremno razlikuju od naslaga koje su se vjekovima taložile u životu njegovih žitelja. Amerikanka dolazi u zemlju svojih predaka da ispravi nepravdu poćinjenu njenom ocu i povrati kafanu, ne unosi samo nemir i ne remeti ustaljeni ritam života mješćtana. Ona donosi i novu erotsku energiju koja će probuditi strast, ne samo u Ocu Makariju, nego i u onima koji su na nju zaboravili ili je sve teže prepoznaju /kao, primjera radi, gazda kafane Baro i lovoćuvar Šoro/. 'Čudo' koje je 'zadesilo' mješćtane pojavom iznenadne /kairotićke!/ ljepote, kao, uostalom, i u Beštijama, bez koje su oni, kao i u vremenu koje je iza njih, mogli mirno da žive, nije jedino. Da to 'čudo' ne bude njihova jedina nevolja pobrinuo se suludo-ambiciozni seoski gazda Šćećpan, koji zahvaljujući svom bogatstvu i moći koje mu je ono u ovom siromašćnom seocetu donijelo, slatkorećivošću, sugestivnim lažima i floskulama, uspijeva da ubijedi mješćtane da je njihov jedini izlaz iz siromašćtva u tunelu /tunjelu!/ kojim će voda iz jezera /zajedno sa ribama!/ oteći u more, a plodno dno jezera biti iskorišćeno za jednu novu kulturu, koja će im donijeti bogatstvo i blagostanje. Suludo-ambiciozni seoski gazda je, dakle, u projektu ostvarivanje 'čuda nevićdenog', 'objavio rat' bijedi, vodi i ribama, ali su, umjesto

³Sineast 71/72, 1986/1987.

pamuka, veoma brzo, pristigle još veća bijeda i voda i ribe /ali sada morske!/ na neočekivan i 'začuđujući' način, i sve to zbog jedne 'sitnice' koju Inženjer nije mogao da predviti a koja se zove 'razlika u nivoima' jezera i mora, onog u koje je trebalo vođu iz jezera 'sprovesti'.⁴ Inženjer koji će tek na kraju, kad se više nije moglo ništa popraviti, i kao da je to od nekog velikog značaja za veličinu samog apsurdna, gazdi Šćepanu priznao da mu 'fale još dva ispita!' Još jedna u nizu grotesknih inicijacija prisutnih u Nikolićevim filmovima, kvazi-utopija, pokušaj jednog od junaka da 'nelogičnom' logikom ostvari projekat koji bi trebalo da znači kolektivnu dobrobit, a koja se, najčešće, kao i u ovom Nikolićevom filmu, transformiše u kolektivnu propast! To 'čudoše, kao i sa ljepotom u Beštijama i Jovani Lukinoj, i među mještanima ovog seoceta tumači kao božja kazna, pogotovo ako to tvrdi Otac Makarije, po optužbi gazda Šćepana, takođe, otac brojne seoske kopiladi. Ljepota se, naime, poistovjećuje s grijehom i tu je kraj svim nadanjima, pa i onima u 'utopiji' gazda Šćepana. Nikolić ponovo, i u Čudu neviđenom, kao što je to radio u Beštijama i Goluzi, demistifikuje lažno prikrivene strasti i stavlja ih u istu ravan sa lažnim moralnim dilemama. Dakle, trivijalno i paranoično, razobličeno do najsitnijih detalja i ismijano, u neraskidivoj je vezi sa neobuzdanim nagonima, požudom i željom za posjedovanjem, kao i iracionalnim skrupulama duboko 'urezanim' u tkivo običajne tradicije.⁵

Raspusni Makarije 'čudotvorac' /još jedno u nizu čuda!/ je sljedeća značajna ličnost, 'ortodoksni Kazanova', neko ko ima velikog uspjeha kod seoskih žena, ali ne i kod pridošle ljepotice iz Amerike koju će zbog toga anatemisati i pokušati da ubijedi svoje vjernike i svog vanbračnog sina Karuza koji, pjevajući joj i svirajući na mandolini, s njom provodi najviše vremena /i koji Oca Makarija oslovljava sa 'tata'!/ , da je riječ o 'đavolovom izaslaniku'. Otac Makarije se pojavljuje i u ulozi voajera i to svoje iskustvo vješto kombinuje s 'ljubavnim podvizima' i 'čitanjem molitvi u krevetu', ali i krajnje ironičnim odnosom prema crkvenim kanonima, 'samokažnjavanjem' sa tri dana posta na hlebu i vodi, i uz čvrsto obećanje da mu je to posljednja. Na opasku drugog sveštenika da je to malo i da je za okajanje takvog grijeha potrebno bar šest dana, Otac Makarije, opet, lakonski i ironično zaključuje: "Ne treba prećerivat ni u čemu!"⁶ Ulogu 'kontrolora' zbivanja / u Nikolićevim filmovima uvijek neko nekog kontroliše!/ imaju, seoske lude, Zeljo i Đoko, 'prototipski junaci', kako ih naziva Kalafatović, kojima ne može ništa promaći i koji su uvijek tu

---

⁴Jasna je aluzija na Skadarsko jezero i geo-morfološki fenomen kriptodepresije, što je Nikolićevu poslužilo kao dobrodošla ideja za uobličenje ove apsurdne priče.

⁵ U 'Čudu neviđenom', kao u rijetko kojem Nikolićevom filmu, prisutno je obilje vulgarnosti, posebno psovki, što on dovodi u vezu kako sa autentičnošću ambijenta u kojem se radnja odvija, tako i sa željom da se stvarnost koju predstavlja, prikaže onakvom kakva ona zapravo i jeste.

kad se dešava nešto nesvakidašnje, najčešće u društvu baba Grane. Najveći dio vulgarne retorike u Čudu neviđenom proistekao je upravo iz tog druženja. Svoju veliku 'hrabrost' iskazuju jedino onda kad u kafani /'Kafe Amerika'!/ nisu braća Kondići, koji su, takođe, jedno od 'čuda' u ovom Nikolićevom filmu.

Za razliku od Boglićeve, po kojoj se radnju u Čudu neviđenom dešava u nekom nesvakidašnjem ambijentu i u neodređeno vrijeme⁷, Bogdan Kalafatović u svojoj značajnoj studiji o ovom Nikolićevom filmu, iznosi sasvim suprotno gledište, ističući upravo njegovu vremensku i prostornu konkretizaciju, što je, u krajnjem, i očigledno.⁸

U Čudu neviđenom on prepoznaje neku vrstu satirične parabole o nizu psiho-socijalnih okolnosti u ostavriivanju nesuvislog i sumanutog projekta o isušivanju jezera. Da bi taj cilj postigao, Nikolić se, po njemu, poslužio

⁶U godini njegovog premijernog prikazivanja 1984 godine Nikolićev film Čudo neviđeno u Beogradu je vidjelo više od sto pedeset hiljada gledalaca, i to o čemu se govorilo deset godina kasnije, tada nikome nije smetalo, niti je izazvalo bilo kakvu reakciju. Problem je nastao onda kada je televizija za najavu reprize Nikolićevog filma odabrala lascivnu i uvredljivu scenu u kojoj pravoslani sveštenik, Otac Makarije, na vulgaran način komentariše izgled ljepotice pristigle iz Amerike. Ministarstvo vjera je udovoljilo zahtjevu Srpske pravoslavne crkve, koja je tvrdila da ovaj Nikolićev film vrijeđa vjerska osjećanja i naložilo televiziji Beograd da ga skine s repertoara, što je i učinjeno. To je, s druge strane, izazvalo burnu reakciju intelektualnog establišmenta, uz otvorenu bojazan od 'novog cenzora', misleći pri tom na Crkvu, 'nezvaničnog centralnog komiteta', kako je tog 'novog cenzora' nazvao Milan Vlajić, kao i od mogućeg vraćanja u vremena komunističke cenzure, tačnije zabrane umjetničkih djela 'sa sumnjivim porukama'. Sa filmom Čudo neviđeno, po njima, desio se opasan presedan. Na svu tu 'buku' koja se podigla oko njegovog filma, reagovao je, razumljivo, i sâm reditelj Nikolić, koji je u to vrijeme bio u Americi. Zabranom prikazivanja ovog filma, što je po njemu bilo ravno skandalu, on ne samo što je bio iznenađen, već je izrazio bojazan da se opet u našoj kulturnoj javnosti pojavljuje neko ko za sebe uzima pravo da procjenjuje šta je podobno, a šta ne. "I to je, mislio sam, bio zaštitni znak samo minule ideologije. Međutim, eto 'čuda'" /Nin, 05.03.1993./ Tako se prvi put u takozvanoj post-komunističkoj eri, desilo da je širokom televizijskom auditorijumu uskraćena mogućnost da vidi jednu filmsku reprizu. Redakcija igranog programa izdala je saopštenje u kom se kaže da je u ovom slučaju isključivo riječ o 'kulturnom gestu' televizije Beograd, povodom opravdanog protesta Crkve zbog grube greške u najavi filma Živka Nikolića. Naime, za najavu 'Gledaćete', po njima je nevjesto izabran insert iz filma koji ni estetički ni sadržajno ne može da predstavlja njegovu najavu. Te stoga, istrgnut iz umjetničkog konteksta Nikolićevog filma taj segment prije može da predstavlja pornografsku sekvencu, što je u vreda i za gledalište i za samo umjetničko djelo.

⁷Po Boglićevoj, Nikolić je komercijalizujući film 'Čudo neviđeno' napravio kompromis koji se teško prašta autoru njegove reputacije. "Nikolić ipak nije uspio negirati samog sebe, ali ni promovirati novog sebe." /Filmska kultura, 151/152, 1984/ Tačno je da Nikolić ovim filmom nije 'negirao samog sebe', ali je tačno i to da komercijalni momenat u ovom ili bilo kojem drugom njegovom filmu, njemu nije bio ni od kakvog značaja.

⁸Kažemo studiji, jer po načinu kako je pisana, širini i serioznosti u tumačenju problema u ovom Nikolićevom filmu, iako kratka, nadilazi sve što je o 'Čudu neviđenom' do danas napisano, i spada u jedan od najznačajnijih estetičkih osvrtu na njegovu poetiku, uopšte, te joj stoga hoc sensu i pridajemo toliki značaj. /Filmska kultura 151/152, 1984

konkretnim etnografskim oznakama ambijenta u kome se radnja ovog filma odvija. Nadalje, Kalafatović, s pravom, primjećuje da je Nikolić, praveći ovaj film /film stanja, kako ga on naziva, što se, po njemu, najbolje očituje u izboru sredstava pomoću kojih ovaploćuje fabulu i posebnom osjećaju za njenu ambijentaciju u konkretan prostor/ unaprijed bio svjestan činjenice da je njegov zaplet čista 'fikcija' i da mu može poslužiti samo kao osnova na kojoj treba da uobliči jedan motiv šireg metaforičnog značenja.⁹ Zlo, imanentno ljudskom biću, trajna i opsesivna Nikolićeva paradigma, kako primjećuje Bogdan Kalafatović, u Čudu neviđenom od pojave zagonetne ljepotice iz Amerike, postaje još prepoznatljivije, bestijalnije i vulgarnije.¹⁰ Po Srđanu Vučiniću, međutim, Nikolićevi filmovi Čudo neviđeno i Lepota poroka možda predstavljaju vrhunac njegove 'samosvojne poetike'. "To su pre svega priče o onoj Crnoj Gori pred kojom je autor uvek začuđen, koja mu je 'uvijek pomalo tuđa i pomalo bliska'. U dramaturškom pogledu reč je o posve originalnom, nikolićevskom amalgamu humora i tragične farse."¹¹ I ono što smatramo veoma bitnim i što je u cjelosti utkano u svekoliku Nikolićevu poetiku, a što Vučinić s pravom podvlači, jeste činjenica da i jedan i drugi film demonstriraju uzdizanje lokalnih motiva do univerzalnog, opšteljudskog značenja.

Filmom Čudo neviđeno Nikolić je, očigledno, napravio radikalnan zaokret u svom idejnom i tematskom opredjeljenju i, pored groteske i apsurda koji su i dalje dominantni /u ovom filmu to je, između ostalog, i apсурdna zamjena prioriteta: odlazak u svatove dok kuće tonu/, okrenuo se osobenom etno-humoru, što do tada u njegovim filmovima, izuzimajući Ždrijelo i Biljeg, nije bio slučaj.¹²

⁹Nikolić, po Kalafatoviću, svoju humorno-satiričnu priču u 'Čudu neviđenom' mnogo jasnije i preglednije dramaturški oblikuje nego što je to slučaj u 'Beštijama' i 'Jovani Lukinoj'. Mi bismo tome dodali i zapažanje da je ovaj film uz 'Goluzu', na određeni način i 'Beštije' i 'U ime naroda', dramaturški najkonzistentnije Nikolićevo ostvarenje, u čemu značajnog udjela, nesumnjivo, ima i scenarista Siniša Pavić.

¹⁰Teškoće i nespornosti, po Kalafatoviću, nastaju tek u artikulisanju Nikolićevih ideja, jer njegova trajna sklonost ka stilizaciji i 'amarkordizmu' o nedovoljnoj utemeljenosti ovakvih tvrdnji u okviru ovog rada govorimo na više mjesta] gotovo uvijek narušava motivacijski sistem većine njegovih filmova. Uz to, u 'Čudu neviđenom' je, ističe Klafatović, niz žanrovski protivvrjednih elemenata bilo teško uskladiti u jedinstvenu cjelinu, iako dio priče o isušivanju jezera bušenjem tunela i propasti cjelokupnog projekta [more je kroz tunel preplavilo naseobinu] ima sasvim jasne i nedvosmislene socio-kritičke konotacije, čak i do prepoznavanja pojedinih ikonografski nagoviještenih likova [lokalni moćnik u bijelom odijelu i sa muštikom u ustima].

¹¹Srđan Vučinić, Rukopisi koji ne gore, Reporter, 29.08.2001.

¹²Upravo iz ovog humora koji se začeo u 'Čudu neviđenom' i nastavio se u 'Lepoti poroka', nastaće i Nikolićeva televizijska serija 'Đekna još nije umrla, a kaće ne znamo'. Iako su se samo dva aktera iz ovog filma 'preselili' u 'Đeknu', Đoko /Boro Begović/ i Zeljov otac /Veljko Mandić/, njegov duh i vrijednosti, ali i crno-humorna nota su ostali isti.

Iskušavanje đavola

Prof.dr Zoran Koprivica

Iskušavanje đavola je još jedna tragikomedija, bolje reći još jedan u nizu apsurdna kojima se Nikolić u svojim filmovima bavi. Ovaj film je, uz to, po svom idejno-tematskom sklopu i prostornom okviru u koji je radnja smještena, umnogome prirodan nastavak njegovih ranijih filmova Čudo neviđeno i Lepota poroka. Ipak, ideja za nastanak Iskušavanja đavola začela se u Nikolićevom dokumentarnom filmu Ždrijelo, o stranama sukobljenim oko razvalina kamene kule, koju oni nazivaju 'karaulom', /što implicitno upućuje na njen istorijski značaj, a od 'pašine vojske koja dolazi' u Iskušavanju đavola pištoljem je brani senilni starac Radoje Lekov/, koja ničemu ne služi izuzev što u Ždrijelu izaziva razdor, a u Iskušavanju đavola prouzrokuje tragičan epilog /uostalom, na taj način se završavaju i Čudo neviđeno i Lepota poroka/. Na zapažanje da bi film Iskušavanje đavola mogao da se odredi kao komedija sa elementima satire, Nikolić, koji se nikada nije bavio žanrovskim određenjima svojih filmova, niti je, u krajnjem, smatrao da je to neophodno, kaže: "Ja stalno pokušavam da otvoram vrata nekog novog svijeta, da pronalazim neke malo drugačije 'uglove' gledanja, da se bavim univerzalnim ljudskim problemima. Nikada mi nije bila namjera da slikam 'pravolinijski'." ¹ Nikolić, uistinu, ni u ovom filmu nije slikao 'pravolinijski'. Problem je osvijetlio iz drugačije vizure. Tema kojom se bavi ima univerzalni značaj /eliptična alegorija zla, groteskan prikaz besmisla svakog 'ratovanja' pa i ovog!/, ali jeste, napravio do tada dramaturški nejnepkonzistentniji film. Kada to kažemo, prevashodno imamo u vidu mnoštvo dramskih situacija koje karakteriše uspostoj odvijanja radnje, pa čak i povremena glumačku neuvjerljivost u tumačenju pojedinih likova i, kako primjećuje Srđan Vučinić, neizbalansirani i neubjedljiv rasplet. ² Uz to, u Iskušavanju đavola prisutne su i pojedine bizarne scene, posebno one vezane za Muta i njegovu sodomiju, kojima Nikolić, očigledno, želi da sučeli dva dominantna arhetipa u ovom filmu /na jednoj strani, herojski i mitski, a na drugoj, patološki. Jedan u formi satire, a drugi, morbidne groteske/, čime, istovremeno, u znatnoj mjeri remeti njegovu idejno-tematsku zasnovanost i narativni kontinuitet, i eo sensu približava se okviru banalnog i profanog. ³

Dvije porodice, dakle, Zmajevići, u čijem posjedu je kula, i Krstovići koji na nju, takođe, polažu pravo, čine okosnicu ove Nikolićeve priče, u kojoj 'pravda' taliona, međutim, dobija neočekivan obrt. Odustaje se, naime, od krvne osvete, i u atipičnom razrešenju, upravo onaj ko bi trebao da se sveti, otac Krstovića, nariče za ubicom svog sina, Zmajevićem. Tako se ovaj film i završava. Izdvojićemo još tri važna momenta u ovoj filmskoj priči o apsurdnom, koji, zapravo, upotpunjuju sliku o njemu, i u cjelosti se uklapaju u njen dijegetički okvir: čekanje da Mikan doputuje iz Amerike, odnos Orla, Mikanovog brata, i Stojanke, Orlove žene, i transparentnost hipokrizije, čiji su glavni predstavnici sveštenik Lavrentije /opet sveštenik u jednoj takvoj ulozi kod Nikolića!/ i poštari Đoka. Majkl /Mikan/, za razliku od Amerikanke iz Čuda Neviđenog, ne otkriva svoj identitet. ⁴

¹Ekspres. 19.12.1988.

²Vučinić, pri tom, ističe da je Nikolić, baveći se arhetipskim, nagovijestio 'suludi desetogodišnji rat'. /Report-er. 29.08. 2001./

³Bez obzira na brojne negativne kritike koje je ovaj Nikolićev film dobio, za mnoge od njih po prvi put, kada je Nikolićeva poetika u pitanju, možemo reći da su na mjestu, bilo je i suprotnih mišljenja. Tako je kritičar Figaroa, Žan Pjer Leontr (Jean-Pierre Leontre) o Nikolićevom filmu 'Iskušavanje đavola', nakon petog festivala filmova i kultura Mediterana, održanog u Bastiji oktobra 1989 godine, označio kao najveće pozitivno iznenađenje festivala koje nije došlo iz zvanične konkurencije, već iz pratećeg programa 'Panorama jugoslovenskog filma'.

⁴Još jedan kairoš u Nikolićevim filmovima, ali za razliku od 'Beštija', 'Goluže' i 'Čuda neviđenog', on u 'Iskušavanju đavola' nije pokretač dijegetičkih zbivanja, već je u sjenci apsurdnog obračuna dvije porodice oko razvalina kamene kule.

Mikan se čeka da bi spasio urušenu kulu od propasti, očuvao čast i istoriju Zmajevića. Međutim, iz Mikana /Majkla/ progovara pragmatični američki duh /'How much money?'. Naime, koliki godišnji prihod koji kula donosi, / za njega je jedini 'relevantan' parametar/, suprotstavljen ukorijenjenim, ali, iz njegove 'vizure', anahronim tradicionalnim vrijednostima. On, istovremeno, traži i poštenu djevojku za ženu. Poštar Đoka, koji će mu to kasnije otkriti, odmah je, kako kaže, znao ko je, što mu i nije bilo teško. On je prvi čitao njegova pisma iz Amerike, a novac iz njih prisvajao, odvešće ga igumanu Lavrentiju, u čijem manastiru će Majkl da demonstrira svoje okultno i magijsko 'umijeće', čita i proriče ljudske sudbine, a zapravo insinuiru, izmišlja i laže, i 'zaplet' okreće u onom smjeru koji je zamislio. Upravo tako će mu i poći za rukom da u svojoj nesuđenoj ženi Jelki, koju su mu Zmajevići odabrali, i koja ga i dalje čeka, prepozna ono što je bila njegova apriorna projekcija. Iskušavajući njenu vjernost mužu kojeg nikad nije vidjela, a to je upravo on, Mikan, on iskušava i više od toga: naime, ono što je, po Nikoliću, prisutno u svakom čovjeku, pa i u Jelki, đavola u njoj /jer "đavoli znaju šta ona misli", reći će on stricu u Ameriku, dok razgovara s njim viseći na telefonskom stubu "ka vrabac"/. Domišljati poštar Đoka ni sam neće moći da shvati Majkla, koji će mu reći da ga je njegova žena Jelka prevarila 's njim samim'. Odnos Orla i Stojanke jednako je na svoj način apsurdan, kao što je apsurdna i Orlova ljubav prema Kosari, kćerki Krstovića.

Jedna od slabosti ovog filma su i reminiscentne i, rekli bismo, nedovoljno uvjerljive 'slike', prožete potresnom patetikom /'kejnovski sindrom' kojeg Nikolić u ovom filmu nije mogao da se oslobodi/, o Mikanovom odvajanju od porodice i putu u Ameriku. Dalje, u crnogorskoj tradiciji, na koju se Nikolić u svojim filmovima poziva, nije uobičajeno, takvi primjeri u usmenim predanjima, i posebno u običajnom pravu, gotovo da ne postoje, da snaha, bez osvete, pređe u kuću drugoga i to, u ovoj filmskoj priči, komšije i neprijatelja.

Takođe je nezamislivo /i nezabilježeno!/ da otac ubijenog sina leleće za ubicom, kao što se desilo na kraju ovog filma. Moralne pouka je, međutim, jasna, i ako nešto čini posebnu vrijednost ovog Nikolićevog filma, onda je to negiranje krvne osvete kao načina za razrešenje konflikata i neprijateljstava, ma kakva bila njihova težina i ma koji bio povod. Zmajević, kao neko ko brani kulu, brani istoriju, umnogome predstavljen kao epska ličnost, umire u majčinom zagrljaju, u jednoj, takođe, patetičnoj, ali i jednoj od najneuvjerljivijih scena u cjelokupnom Nikolićevom opusu. Isto se može reći i za dramaturšku nedoslednost u sceni, u kojoj Mikan /Majkl/ sklanja Kosarine uvojke, nazivajući je anđelom. Orle i Jelka, odnosno Mikan i Kosara, svi obučeni u crno, dolaze na sahranu Zmajeviću kao u nekom holivudskom trileru, donoseći 'atmosfera kuma'. Sam čin sahrane je, pri tom, kao i 'ikonografija' koja je prati, na određeni način, u suprotnosti sa onim što joj je prethodilo.⁵

I u ovom Nikolićevom filmu, međutim, treba istaći krajnje funkcionalnu, i u najavnoj špici /kao što je to slučaj i u Goluži/, sugestivnu muzičku temu, ali i njenu emfazu, kao u sekvenci kada Jelka, uz zum, pogleduje Mikana /Majkla/, ili u sceni potjere za Orlom i Jelkom na jezeru, u kojoj se dramatično pojačani udari vesala prožimaju sa emfatičnom muzičkom frazom.⁶ Crnogorsko kolo i pjesma u njemu, kako su primijetili etnolozi /koji kod Nikolića započinjaju Tragom, kolom i pjesmom oko groba, a završavaju se Iskušavanjem đavola, crnogorskim pjesmom i igrom u kolu, i atipičnim kolom Krtovića/, predstavljaju usporeni i sjetni dekrešendo. Upravo takvom ritmičkom 'progresijom' Nikolić razvija i strukturise i ovu, kao i neke svoje prethodne filmske priče. Iskušavanje đavola je Nikolićev posljednji dugometražni igrani film. Umor se kod njega uveliko osjećao, ali i jaka želja da nastavi svoje istraživanje fenomena kojima je bio okružen, kao i onih koji su se iz sjećanja na rano djetinjstvo, kao svojevrсна anamnestička paradigma, neprestano nametali.

⁵Jedan od tehničkih /montažnih/ propusta koji prati i ovaj, kao i pojedine Nikolićeve filmove iz rane dokumentarne faze, jesu povremene greške u (nah)sinhronizaciji /tako riječi koje izgovara majka Krstovića, u jednom momentu, nisu usklađene sa pokretom njenih usana/.

⁶Muziku za 'Iskušavanje đavola' komponovao je Vuk Kulenović, kao i za prethodni Nikolićev film 'U ime naroda'. Podsjetimo se da su muziku za Nikolićeve prethodne dugometražne filmove komponovali: Boro Tamindžić za 'Beštije', Jovanu Lukinu' i 'Čudo neviđeno', Vojslav Borisavljević za 'Golužu', Zoran Simjanović za 'Lepotu poroka'.

JU Nikšičko pozorište

Pozorišni savjet: prof. dr Bojka Đukanović, predsjednica
članovi: Goran Bulajić, Sava Čupić, Tatjana Tomanović i Veljko Dendić

Direktor:
Zoran Bulajić

Urednica:
Slavojka Marojević

Lektorka:
Bojana Perišić
saradnik u tehničkoj pripremi:
Milutin Radonjić

Tehnički prelom i dizajn časopisa i korice:
Milinko Žižić

Trg Save Kovačevića 5, Nikšić, Crna Gora
Telefon: 040/213-566
Fax: 040/214-353

E-mail redakcije: slavam@t-com.me
Internet: www.niksickopozoriste.com

Vlada Crne Gore

Crna Gora
Ministarstvo kulture

OPŠTINA NIKŠIĆ

**PROGRAM PODRŠKE
RAZVOJU KULTURE
U NIKŠIĆU**

NIKŠIČKO **POZORIŠTE**
1884